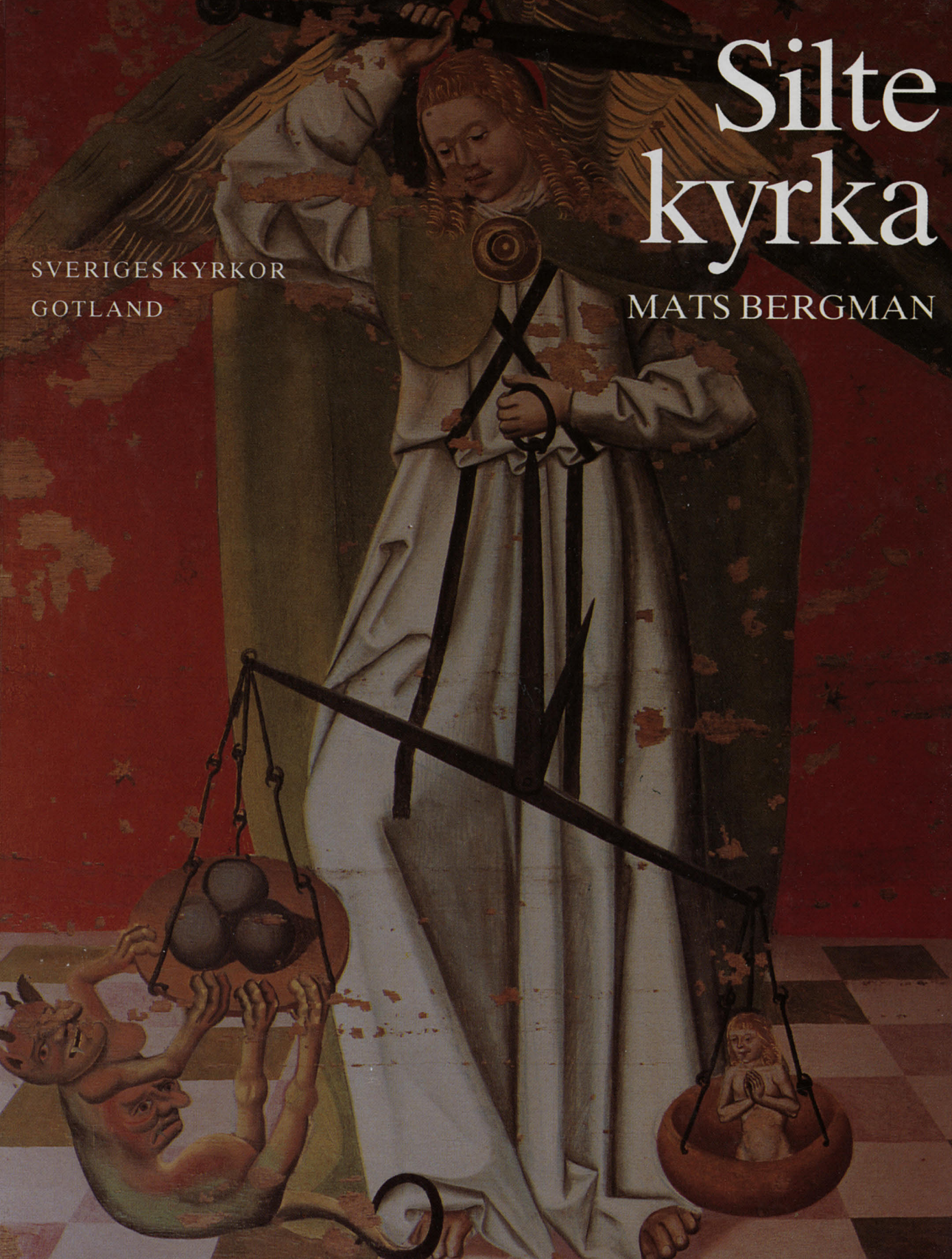

Silte kyrka

SVERIGES KYRKOR

GOTLAND

MATS BERGMAN

Silte kyrka

Silte kyrka

HABLINGE TING, GOTLAND BAND VIII:3

Av MATS BERGMAN

VOLYM 215 AV SVERIGES KYRKOR, KONSTHISTORISKT INVENTARIUM

GRUNDAT AV SIGURD CURMAN OCH JOHNNY ROOSVAL

UTGIVET AV RIKSANTIKVARIEÄMBETET OCH KUNGL. VITTERHETS HISTORIE

OCH ANTIKVITETS AKADEMIEN

Almqvist & Wiksell International Stockholm 1992

UTGIVET MED ANSLAG FRÅN
ARLA COLDINU ORDEN
KYRKORÅDET I SILTE

Beskrivningen av Silte kyrka påbörjades 1986 samt avslutades i september 1991. Excerpteringen har utförts av assistent Astrid Lundgren, ViLA, fil kand Inga Serrander samt författaren. Fotografierna är, där ej annat anges, tagna av Albin Dahlström. Översättningen av bildtexter och sammanfattning till engelska har utförts av William M Pardon. Bildmaterial, anteckningar och excerpter förvaras i ATA.

Omslagsbilden återger S Mikael vägande själar. Målning från 1500-talets början på altarskåpets högra dörr. Foto 1988.

CENTRALTRYCKERIET, BORÅS 1993

ISSN 0284-1894
ISBN 91-7192-867-7 (häftad)
91-7192-866-9 (bunden)

Innehåll

SILTE KYRKA	
<i>Inledning</i>	9
<i>Kyrkogården</i>	12
<i>Stavkyrkan</i>	15
<i>Kyrkobyggnaden</i>	20
<i>Kyrkans byggnadshistoria</i>	44
<i>Kalkmålningar</i>	51
<i>Glasmålningar</i>	60
<i>Ristningar</i>	66
<i>Inredning och inventarier</i>	67
NOTER	101
BILAGA	103
KÄLLOR OCH LITTERATUR	121
FÖRKORTNINGAR	123
SUMMARY	124

Förord

Med föreliggande volym om Silte kyrka fortsätter Sveriges Kyrkor publiceringen av kyrkorna i Hablinge ting. Beskrivningen är författad av antikvarie Mats Bergman. De gotländska kyrkor som står härnäst i tur för publicering är ruinerna S Göran och S Gertrud i Visby. Vidare har beskrivningarna av Gerums, Hablingbo och Levide kyrkor samt S Karins kyrkoruin i Visby påbörjats. Sveriges Kyrkors ansträngda ekonomiska situation har dock fördröjt publiceringsarbetet.

Under arbetet med kyrkobeskrivningen har värdefull hjälp lämnats från olika personer och institutioner. Kontraktsposten Lasse Blom och klockaren Sylve Melin tackas för hjälp med fältarbetet i kyrkan och pastorsexpeditionen. Kollegerna vid Gotlands fornsal och personalen vid landsarkivet i Visby har också lämnat värdefull hjälp; främst skall här tackas förste antikvarie Gun Westholm, antikvarie Birgitta Strandberg-Zerpe och konservator Carl-Henrik Eliason samt förste arkivarie Tryggve Siltberg.

Uppmättningsarbetet av kyrkan utfördes ursprungligen av byggnadsingenjören John Söderberg redan 1943. Det har nu reviderats och kompletterats av avdelningsdirektör Gunnar Redelius. Det inledande avsnittet om topografi och fornlämningar har författats av förste antikvarie Lars Löthman. Bilagan, utgörande fyndförteckning från den arkeologiska undersökningen i kyrkan 1971–1972, har sammanställts av bitr enhetschef Catharina Nilsson med myntbestämningar av förste antikvarie Eric Swanström. Publiceringen av fyndlistan kan förhoppningsvis underlätta den vetenskapliga bearbetningen av fynden. Huvuddelen av fotograferingsarbetet har utförts av fotografen Albin Dahlström. Kompletterande fotografering, främst av materialet i Gotlands Fornsal, har utförts av fotografen Raymond Hejdström. Excerperingen i landsarkivet i Visby har utförts av assistent Astrid Lundgren. Dendrokronologiska undersökningar har utförts av fil mag Alf Bråthen, Trollhättan.

Publiceringen har möjliggjorts genom generösa anslag från Arla Coldinu Orden och Silte församling, för vilket vi framför ett varmt tack.

Stockholm i september 1992

Erik Cinthio Allan Ellenius Evald Gustafsson R Axel Unnerbäck

SILTE KYRKA

Gotland, Gotlands län, Hablinge ting, Visby stift,
Sudertredingens kontrakt, annex till Hablingbo

Inledning

Silte socken (Siltha, 1300-talet; Lindström 1892, s 54) ligger vid Gotlands sydvästra kust. Socknen gränsar i norr till Sproge, i öster till Levide samt i söder till Hablingbo. Det är en kustsocken, där fisket i stor utsträckning bidragit till försörjningen.

Från medeltiden har Silte varit annex till Hablingbo. Vid den senaste pastoratsregleringen 1962 fördes båda församlingarna till Havdhems pastorat, vilket numera även omfattar Eke, Grötlingbo och Näs.

Följande gårdar finns i socknen: Annexen, Stenbro (räk 1614: Bothol Steinbro), Snausarve (räk 1614: Oloff oc Rasmus Snovsarff:), Ejpe (räk 1614: Eipa), Rikvide (räk 1614: Bothol Riqvide), Mickels (räk 1614: Oluf och Rasmus Michials), Siglajvs (Jacob Sigleiffs), Linhatte (räk 1614: Jacob Lignatte), Hallvide (räk 1614: Matz Halvide), Klemette (Mavritz Clemata), Smissarve (räk 1614: Malle Smidsarffue (död), Hans Smidsarffue), Hauglajvs (räk 1614: Niels Hugleiffs (död), Clavs Hugleiffs), Stora Hallvards (räk 1614: Anne Lavritz Halvads [hustru] (död), Niels Halvads), Bjerges (räk 1614: Povel Biergis), Hemdarve (räk 1614: Peder Hemmundarffue) och Hägdarve (räk 1614: Peder Hegedarffue). I revisionsboken 1653 omtalas även Ringe.

Topografi och fornlämningar

AV LARS LÖTHMAN

Silte socken är ca 9 x 3 km (ÖNÖ–VSV) och uppvisar liksom flertalet av grannsocknarna längs den gotländska västkusten trots relativ flackhet en omväxlande topografi. Från en 3 km bred och intill 5 m hög kuststräcka

av grusblandad sand mellan Kvännakershamn i norr och Petesviken i söder höjer sig landet långsamt och etappvis med först en bred zon (10–15 m ö h) av märelskiffer med band av kalksten ingående i Hemsegruppen upp till Littorinahavets gränsvall. Därpå vidtar en flack krönplatå, 15 till 18 m ö h, av moränmargel samt grus- och sandavlagringar. I öster till nordöst förekommer torvjordar och kalkgyttja i anslutning till den fornsjö som en gång Mästermyr bildade och som nu avvattnas av Storkanalen och Snoder-a (Geologiska kartbladet. Ser Aa No 164. Hemse. Uppmätt 1896–1905, tr 1925). Ungefär halva arealen är f n skogsmark.

Silte socken är tämligen rik på fornlämningar. Vid riksantikvarieämbetets fornminnesinventering för revidering av Ekonomisk karta över Sverige 1978¹ registrerades 172 fornlämningar på 62 platser. Därutöver antecknades 32 borttagna fornlämningar på 7 platser, dvs en fornlämningstäthet av 8 per kvkm. Dessutom förtecknades samtidigt ett femtiotal lösfynd av fornsaker varibland från stenålder vid Snausarve, från bronsålder vid Stora Hallvards och Stenbro samt från järnålder vid Ajpe, Hauglajvs, Klemette, kyrkan, Mickels, Snausarve, Stenbro och Stora Hallvards. Vid kyrkan och främst de båda sistnämnda gårdarna har arkeologiska undersökningar företagits. Fynd av mynt har gjorts vid Hägdarve (85 tyska silvermynt, slutår 1046), kyrkan (under kyrkgolvet påträffades vid restaureringen 1902–1903 ett fynd bestående av 188 mynt, varav 169 sk W-brakteater från 13–1400-talen, samt pärlor (SHM inv nr 12480)), Snausarve (2 solidi) och Stenbro (5 tenar, 15 hela samt 25 delar av silvermynt, slutår 965) samt Stora

Fig 1. Silte kyrka, koret mot öster. Foto 1988.

Silte church, the chancel looking east.

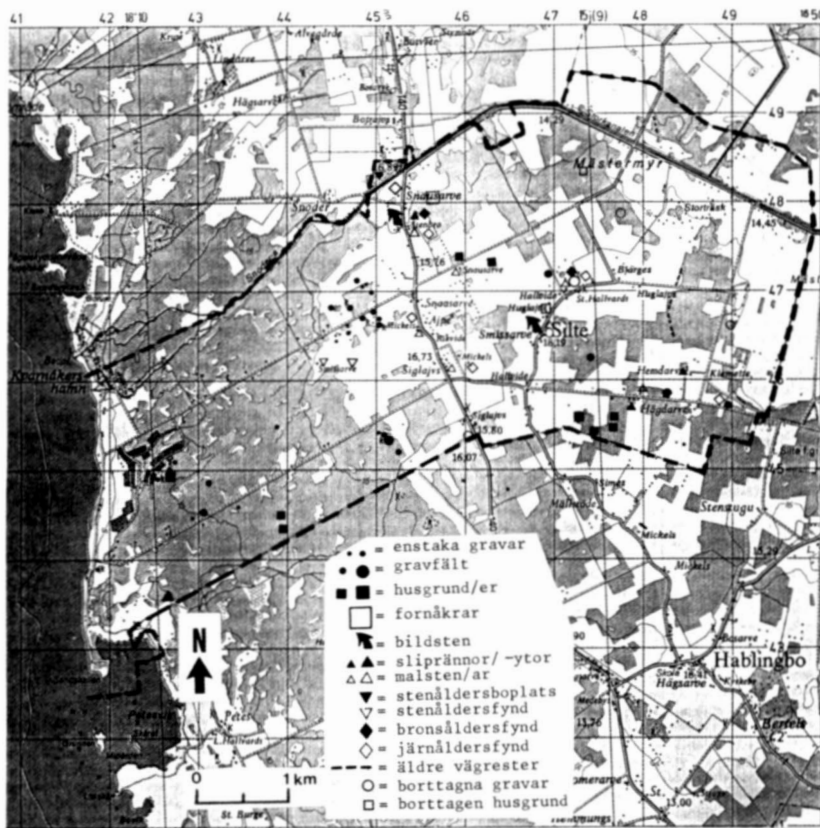

Fig 2. Fasta fornlämningar och lösfynd inom Silte socken, efter riksantikvarieämbetets fornminnesinventering för revidering av ekonomiska kartan 1978 sammanställda av L Löthman 1990. Utsnitt ur topografiska kartan, blad 5 I (Hoburgen NO), tryckt 1987. Allmänt kartmaterial från Lantmäteriet. Medgivande 91.0057.

Map showing the ancient monuments and remains in Silte parish. After the register of ancient monuments and remains of the National Board of Antiquities, revised for the Economic map 1978. Compiled by L Löthman 1990.

Hallvards (3 arabiska och 4 tyska silvermynt, slutår 991². Vid Stora Hallvards påträffades 1931 i jorden en krucifixbild av koppar (fig 3), daterad till 1000-talet eller 1100-talets början (SHM inv nr 19688). Höjd 6 cm, bredd vid armarna 6,8 cm. Omkring 1970 påträffades på kyrkogården fynd av vikingatida karaktär, bl a ett ringspänne av brons (Trotzig 1972, s 73). Se vidare Bilaga (s 103 ff).

Av de fasta fornlämningarna märks från bronsåldern i första hand dussinet större rösen, 17–25 m i diameter, varav hälften tillsammans med två skeppssättningar grupperar sig ovanför Littorinavallen i nordväst och fyra på Rikvide kustskifte. Från järnåldern är de övriga ca 90 gravarna på 15 platser, varav 50 inom fyra gravfält, det största väster om Mickels södra part med trettioaletstensättningar. Säkra spår av järnåldersbosättning utgör de närmare 30 husgrunderna, 10–30 m långa, på 14 platser, varibland 7 vid Rikvides kuströsen ovan, 7 och 4 inom Smissarve resp Silte Annex längs sockengränsen i söder samt 3 och 2 nordväst om Hauglajvs resp Siglajvs norra skifte, slutligen 3 på Mickels skogsskifte. I anslut-

ning till stengrunderna vid sockengränsen i sydöst finns 6 stensträngar med en total längd av över 1 km. I övrigt finns nordöst om Stenbro svaga spår av fornåkrar. Vidare har förtecknats 7 malstenar samt 5 block med sliprännor och 7 med slipytor, huvuddelen ovanför Petesvik. Därutöver bör nämnas de tre avsnitten av den sk Prästvågen mellan Hemdarve, f d Storträsk och Mästermyr, på geologiska kartbladet 1925 betecknad som stenvast men troligen utgörande en äldre, inre väg mellan Hablingbo och Levide. Högst påtagliga monument med 'andlig kommunikation' är de båda bildstenarna vid kyrkan och Stenbro (Nylén & Lamm 1978, nr 218 och 219). I kyrkan finns också två medeltida runinskrifter (se nedan s 58 f).

Alla dessa fornlämningar och fornfynd visar på en delvis omfattande etablering under bronsålder till järnålder. Samtliga av de nuvarande gårdarna är belagda åtminstone sedan 1600-talets början men har sannolikt, att döma av förekomsten av olika fornfynd, ett avsevärt äldre ursprung. Deras avstånd från kyrkan är 0,1 – 2,3 km eller i medeltal 1 km, dvs endast hälften av medel-

avståndet för de många husgrundsgrupperna och de sex gravfälten. Man kan alltså konstatera en fullt mätbar förskjutning av bebyggelsen närmare kyrkan jämfört med fornlämningarna, vilken troligen av näringsmässiga skäl inleddes redan under yngre järnålder och fortskrider under medeltiden. Kustnäringarna minskar i betydelse och de mera utsatta kustzonbosättningarna överges för bättre jordar i säkrare lägen i socknens centrala och östra delar. Bakom kyrkans slutliga placering till ett mera neutralt och i förhållande till de historiska gårdarna avsevärt centralare läge kan också ligga ett medvetet fjärmande från de forntida gravplatserna.

Fig 3. Krucifixbild av koppar, funnen vid Stora Hallvards. 1000-talet eller 1100-talets början. Nu i SHM. Foto ATA.

A copper figure of Christ, 11th century or the beginning of the 12th century.

Kyrkogården

Kyrkogården³ består av två delar, en äldre och en nyare, den sistnämnda invigd 1981. Den begränsas i väster av landsvägen och i öster samt norr av åkrar. I söder ligger den f d skolan – numera använd som bygdegård och församlingshem – med tillhörande trädgård. Kyrkogårdens äldre del bibehåller troligen sin medeltida utsträckning i öster, norr och möjligen väster men har utvidgats mot söder. Grusgångar finns i öster, norr och söder; i sydöstra delen finns dessutom en gång med kalkstensplattor. Söder om tornet är en beläggning av gamla gravstenar och kalkstensplattor (se nedan Gravminnen). De båda kyrkogårdsdelarna avdelas genom en med kalkstensplattor belagd gång utanför den gamla nordmuren.

Den nya kyrkogårdsdelen i norr är uppbyggd som en terrass med kallmurade kanter och har alltså en högre marknivå än den äldre delen. Den avgränsas av häckar, huvudsakligen av måbär, och är även planterad med

lönnar och en oxel. En gång med kalkstensplattor leder via en kalkstenstrappa ner till en parkeringsplats i väster. I nordöst finns en vilplats med bänkar och rosenrabatter.

Utmed den äldre kyrkogårdens mur växer i norr en alm och två lönnar, i öster lönnar och i söder utmed häcken oxlar. Ett stycke in på kyrkogården, markerande en äldre sydmurs sträckning, växer lönnar och almar. Utmed västra muren växer två lönnar samt utmed grusgången gamla syrenbuskar. I sydöstra delen finns en ligusterhäck. Några gravar kantas av buxbom.

Kyrkogårdens äldre del inhägnas i öster, norr och väster samt det västligaste partiet i söder av en kallmur, huvudsakligen av kalkstenschällar. Det sydvästra murhörnet är avfasat. Muren är vid västra kyrkogårdsgången ca 110 cm hög och håller samma nivå i hela sin sträckning. Söder om västra ingången finns nederst två trästycken inlagda. I muren norr om västra ingången ligger en sten med en grund fördjupning i mitten, möjligen ett ämne till en kvarnsten. I östra murens södra del ligger ett sandstensstycke med rundad urtagning och två raka vinkelräta sidor, möjligen verkstycke till en trifolieomfattning. Den norra muren är till stor del övervuxen med murgröna.

Den äldre kyrkogården har numera fyra ingångar. Huvudingången i väster mitt för tornet har två cementerade grindstolpar med bredare, svagt pyramidformade krön med profilerad underkant, rektangulära speglar i sidorna samt avfasade hörn. Höjd 140 cm. Den stängs av två svartmålade järngrindar, ca 120 cm höga, med försilvrade korsformer i mitten. I söder mitt för sydportalen finns en öppning i karaganahäcken och i norr två öppningar i muren – den västra från 1948 – vilka leder till den nya kyrkogårdsdelen. Dessutom finns i östra murens södra del en öppning som är igenväxt med syrenbuskar; rester av en trägrind finns kvar här. Vid sockenmagasinet i kyrkogårdens sydvästra hörn finns en ingång, stängd av grindar liknande huvudingångens men helt svartmålade och med rundade hörn, samt ledande mot gången mellan de båda kyrkogårdsdelarna. Grindarnas höjd 91 cm.

Fredrik Bergman⁴ karakteriserar på 1860-talet kyrkogården som ”torr, ful och backig”. Sommaren 1864 (st prot) tillfrågades sockenmännen om de ville planera kyrkogården och planera den med träd. År 1885 (st prot) beslöts att detta skulle ske ”rundtomkring med lämpliga parkträd”, fyra för varje hemman enligt förut gjord indelning. Vid vis 1888 anmärks att planteringarna var ofullständigt ombesörjda. Folkskolläraren förklarade sig dock villig att verkställa planteringen om församlingen anskaffade jord och träd.

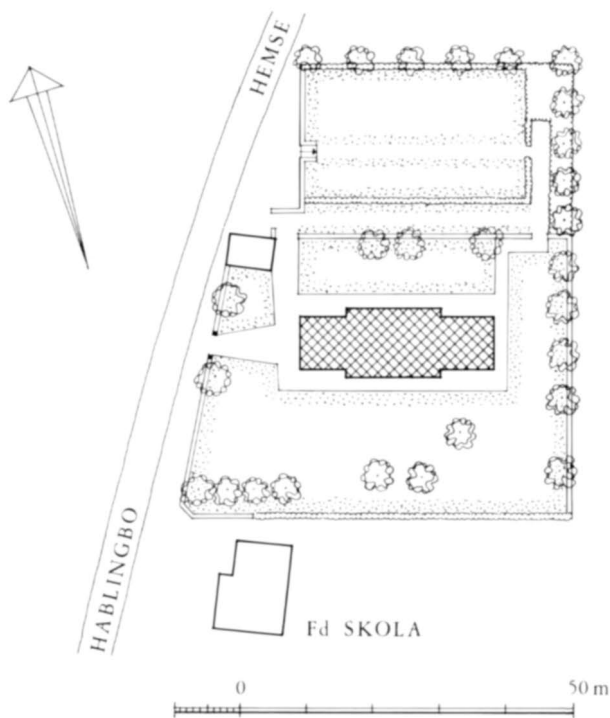

Fig 4. Situationsplan. 1:2000. Uppm G Redelius 1989.

Site plan, scale 1:2000.

I samband med laga skiftet utvidgades kyrkogården mot söder sex meter enligt beslut 1892 (st prot). År 1893 (räk) utbetalas för ”jemning af kyrkogården”. Utvidgningen var ännu inte genomförd vid vis 1895, men jordremsan avstyckad. Kyrkogården uppges dock vara i värdigt och prydligt skick. Man beslöt 1907 (kr prot) om iordningställande av kyrkogården och invigning av nya delen. En ny kyrkogårdsdel i norr invigdes 1981. Den gamla kyrkogårdens norra del omändrades och planerades 1989, varvid en gång belades med cementplattor.

Sommaren 1864 (st prot) skulle kyrkogårdsmuren omläggas. En lagning av muren genomfördes sommaren 1887 (st prot). Mellan 1906 och 1908 (st prot) omtalas ”stenplankomläggning”. Återstoden av inhägnaden i söder utgörs av en karaganahäck. Vid vis 1914 framfördes önskemål om att häcken skulle ersättas av en stenmur.

År 1835 (st prot) omtalas att kyrkogården hade två ”Likluckor” – den ena tillhörande kyrkbyn, den andra Snausarve – vilka var förfallna och behövde repareras. Man beslöt nu att i stället bygga en enda mitt emellan de båda förfallna, ”i farning med Kyrkans Södra Sida vid dess västra gavel, och skulle den byggas med Skjul och förses med Bänkar eller sittbräder till Kyrko Folkens skygd och beqvämlighet vid inträffande rängväder”. Kyrkogårdens inhägnad skulle 1877 (st prot) bättras genom indragning av en portlucka. År 1879 (räk) utbetalas för virke till kyrkogårdsgrinden. Beslut fattades 1916 (st prot) att anskaffa nya kyrkogårdsgrindar av järn, men 1917 (st prot) beslöt man i stället att laga och måla de gamla.

I kyrkogårdens nordöstra hörn står en vittrad och nött, fragmentarisk bildsten (fig 5) uppställd. Höjd ca 140 cm, bredd upptill ca 113 cm (Nylén & Lamm 1978, nr 218).

I kyrkogårdens sydvästra del undersökte dåvarande amanuensen Bengt Thordeman 1929 något som troddes vara en murad grav men som visade sig vara ett stolphål med stenar lagda i bruk. Detta har antagits vara rester av en klockstapel (Trotzig 1972, s 87). Rester av en annan förmodad klockstapel har också påträffats på Hemse kyrkogård (SvK Go VI:3, s 177ff). Om dessa antaganden är riktiga har klockstaplarna säkerligen hört till de föregående stavkyrkorna i Hemse och Silte.

Kyrkan har fasadbelysning från väster och nordväst.

Sockenmagasin

Magasinsbyggnad (fig. 6) av sten, uppförd i två våningar under tegeltäckt sadeltak samt putsad och vitkalkad. Magasinet har tre rakslutna ingångar. Bottenvåningen

Fig 5. Fragment av bildsten i kyrkogårdens nordöstra hörn. Foto ATA.

Fragment of a 'picture stone' in the north-east corner of the churchyard.

har en i väster med pardörrar och en i söder, med dörrblad av liggande profilerade bräder, den i söder försedd med en järnbom. I övervåningen i väster finns ingången till själva magasin delen med en dörr av liggande bräder, järnbeslagen i rutmönster och försedd med en järnbom. Magasinet har fem smala rakslutna ljusöppningar, stängda med träluckor, en i vardera gavelröstet samt i öster, söder och norr i övervåningen. Dörrar och luckor är bruntjärade.

Bottenvåningen inrymmer redskapsbod. Den har vitkalkade väggar och cementgolv. Övervåningen och vindsvåningen bevarar i huvudsak sin magasin sinredning med bl a sädesbingar. På övervåningens norra vägg finns inskriften ”29 juni 1908”.

Sockenmagasinet är uppfört enligt beslut 1853 (kr prot). Tidigare förvarades spannmålen i bingar i kyrktornet.

Enligt räkenskaperna utbetalas 1614 till ”thimmer-

Fig 6. Sockenmagasinet, uppfört 1853, från sydväst. Foto 1988.

The parish storehouse, built in 1853, seen from the southwest.

mendene som Bygde Paa Ny husit". Vad detta varit för byggnad är dock okänt.

Vagnsskjul

Ett träskjul för likvagnen uppfördes 1914 (st prot) vid

sockenmagasinets norra sida. Det revs i samband med nya kyrkogårdens anläggande. Ett äldre vagnsskjul söder om kyrkogården omtalas 1885 och 1892 (st prot); dess tak var 1885 bristfälligt och nytt spåntak skulle läggas. I samband med kyrkogårdens utvidgning skulle det flyttas till norra sidan av sockenmagasinet.

Stavkyrkan

Vid kyrkans restaurering 1971 iakttog konservator Erik Olsson, Sanda, och hans medarbetare på triumfbågsväggen spår av tjära i putsen liksom här och var ”fastklibbade tussar av enebast” e d. Detta tydde på att en gavel av trä en gång stått tryckt mot korväggen. Skarven hade uppkommit genom att muren senare putsats inifrån och ut mot träväggarna. En skillnad i kalkens färgton innanför respektive utanför skarven kunde också skönjas. Dessa spår dokumenterades genom fotografering och man drog även med skårslev en skåra för att markera gavelns läge (fig 7).

Fyndet aktualiserade en arkeologisk undersökning och ett provschakt upptogs av dåvarande antikvarien Gustaf Trotzig⁵. Därvid framkom ett putsgolv samt delar av grunden till en stavkyrka. Eftersom restaureringen nästan var avslutad skulle man egentligen ha fått nöja sig med att konstatera detta faktum, men då det var angeläget att det synnerligen intressanta fyndet undersöktes ytterligare blev det efter förhandlingar möjligt att uppskjuta restaureringens färdigställande och gräva fram grunden i dess helhet, vilket skedde 1972.

Utgrävningen blottade grunden till en stavkyrka med ett långhus som varit 850 cm långt samt 570 cm brett i öster och 560 cm i väster. Koret hade varit 350 cm brett medan längden inte kunde fastställas (alla mått invändiga). Avtrycken i triumfbågsväggen visade att långhuset varit 787 m högt från golv till taknock; från golv till takfall 388 cm (i söder) resp 382 cm (i norr); från golv till hammarband 374 cm (i söder) resp 249 cm (i norr).

Den mycket välbevarade stavkyrkogrunden (fig 7) bestod av två parallella stenrader, den yttre lagd med upp till 70 cm stora stenar, den inre med betydligt mindre. Ca 10–15 cm innanför den inre raden löpte en kallmur av tunna kalkstensflis. I kallmuren fanns urtag för två grova tvärgående bjälkar vilka möjligen kan ha haft som funktion att stabilisera byggnaden i sidled; av den östra fanns ännu rester bevarade i nordöst. Genom att dessa bjälkar hade förmultnat hade golvet ovanför sjunkit så att två diken bildats i putsgolvet. Ovanpå kallmuren hade legat träbjälkar som utgjort putsgolvets begränsning. Bjälken hade mot putsgolvet varit något avfasad så att putsanten blev sned; här iaktogs spår efter bjälkarna i form av träavtryck med fibrerna i murarnas längdriktning. Mellan stenraden och kallmuren fanns en 45 cm djup ränna, i vilken påträffades talrika träflisor och avhuggna stockändar; här hade alltså stavarna varit resta (fig 8–9). Fragment av ek antydde att stavarna

varit av detta material. Man fann också spår av tjära, torkat sjögräs – med koncentration mot sydöstra hörnet – samt ett fragmentariskt takspån (fig 10).

Kyrkgrunden låg parallellt med det nuvarande långhuset, med rännan nästan exakt 130 cm innanför långväggarna; avståndet till västgaveln var dock 320 cm. I mellanrummet fanns ett i förhållande till utrymmet stort antal gravar. Långhusets östvägg var belägen ca 50 cm innanför nuvarande triumfbågsväggen; märkena i putsen måste alltså avse en förlängning av stavkyrkans långhus i samband med stenkorets uppförande. Rester av stavkyrkans kor visade att det haft samma konstruktion som långhuset.

Själva rännans konstruktion visade sig vara överraskande genomtänkt. Den var anlagd helt horisontell med största precision. Överst mot putsgolvet låg upp till 50 cm stora kalkstensflis. Under dessa kom själva kallmuren av avsevärt mindre stenar i fyra till fem skift. Underst kom ånyo större flis, vilka dels bildade underlag för kallmuren, dels botten i stavrännan. Konstruktionen fick i profil en vinklad S-form. Den nedersta flisan syntes luta något neråt utåt och rännans botten var mot kallmuren delvis tätad med lera. I sydvästra hörnet vidgade sig rännan så att man kunde förmoda att hörnen bestått av grova stolpar; ett avtryck i tjärblandad fyllning antydde att hörnstolpen varit firsidig.

Putsgolvet var också välbevarat, framför allt i två stora sjok söder resp norr om kyrkans längdaxel. I mittpartiet liksom i den östra delen var golvet genombrutet, dels av en fåra med några stödstenar för ett senare inlagt golv, dels av gravar. Under den västligaste stödstenen framkom kyrkans enda stolphål, som var 15–20 cm i diameter och 50 cm djupt. Putsrester talade för att golvet fortsatt in i koret. Inga spår efter något korskrank e d kunde dock påvisas. Golvet var 5–8 cm tjockt och bestod av ett utomordentligt slätt kalkbruk med glättad, mycket hård yta. I bruket fanns – som ofta i medeltida kalkbruk – kolbitar, av vilka togs prover för radioaktiv datering. Putsskiktet vilade på och infiltrerade ett lager av utvalda rena strandklapperstenar, liggande på en ca 10 cm tjock bädd av påförd grågrön lera. Denna låg i sin tur på ett skikt kulturjord i vilket fanns kol och bitar av bränd lera, och därunder fanns morän. Trots ytterst noggranna undersökningar kunde inga spår av ett ännu äldre golv konstateras och några daterande fynd påträffades inte heller i lagren⁶.

Inte heller återfanns några spår av var ingången varit belägen; en grav hade stört den sannolika platsen mitt på västgaveln. Möjligen kunde vissa spår av nötning iakttas på den sten som låg ungefär mitt för kyrkans längdaxel.

Fig 7. Stavkyrkans framgrävda grund samt avtryck av långhusets östgavel. Foto Waldemar Falck 1971.

The dry-stone base of the stave church and mark of the east gable of its nave.

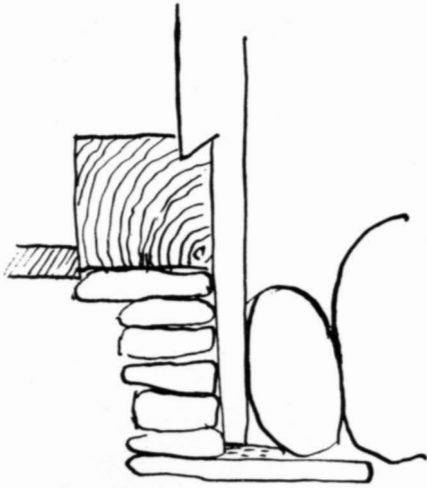

Fig 8. Rekonstruktion av anslutningen mellan stav och syll i stavkyrkan. Efter Trotzig 1972.

Reconstruction of the junction between the stave and the wall sill of the stave church.

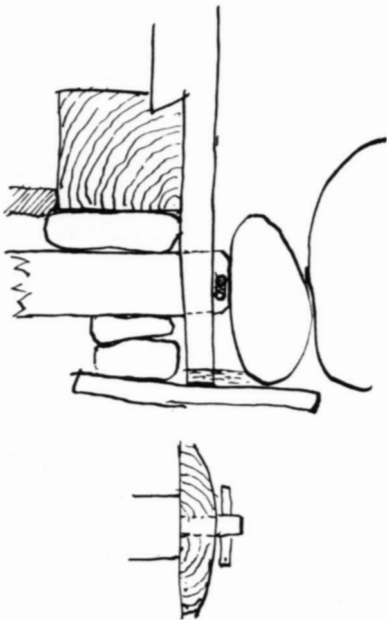

Fig 9. Rekonstruktionsförsök av anslutningen mellan de två tvärgående bjälkarna och långväggarna. Efter Trotzig 1972.

Attempted reconstruction of the junction between the joists and the north and south walls.

Fig 10. Fragmentariskt takspån, troligen från stavkyrkan. Foto GF.

Fragment of a roof shingle, probably from the stave church.

I fyllningen påträffades ca 1 700 mynt på olika platser, de äldsta gotlandspenningar från o 1200. I gravarna väster om stavkyrkan framkom ett fåtal fynd, bla tre mynt (Ethelred (978–1016), Basileios och Konstantin (976–1025) samt Knut den store (1017–1035)) och en ornerad benplatta (Se Bilaga s 103 ff).

Trots att i stort sett inget trämaterial återstår av stavkyrkan i Silte är denna kanske den stavkyrka på Gotland som lämnar mest information om stavkyrkornas konstruktion, om man ser till det hittills kända materialet. Man får här reda på långhusets volym och takresningen⁷ och vidare har en tidigare okänd grundkonstruktion upptäckts.

Konstruktionen med sin omsorgsfullt dränerade ränna, som effektivt motverkat rötskador, torde tillhöra stavkyrkobyggets slutskede. Stavkyrkorna i Hemse och Eke, nyligen dendrokronologiskt daterade till ca 1120⁸, kan antas ha haft samma typ av grund. Stavkyrkan i Eke, har varit lika lång som den i Silte (SvK Go VI:6, s 465ff). Att fastställa Silte stavkyrkas ålder är svårare. De C 14-dateringar som gjordes i samband med utgräv-

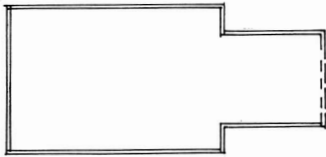

Fig 11. Stavkyrkans plan, 1:300. M Bergman och G Redelius 1989.

Plan of the stave church, scale 1:300.

ningen gav följande resultat: Kol från kulturlagret under kyrkan 1175 (+/- 185 år); trä från tvärgående stock 1140 (+/- 100 år); kol från putsgolvet 860 (+/- 100 år); takspån 1015 (+/- 185 år).

Trots osäkerheten kan de senare dateringarna tyda på att stavkyrkan varit en av Gotlands yngsta. Av stavkyrkans inventarier är endast dopfunten från o 1200 bevarad, vilket stämmer väl med Strelows årtal 1204 för kyrkans uppförande. Det är tänkbart – ehuru obevisat – att stavkyrkan verkligen tillkommit så sent och att Silte därmed skulle vara en av Gotlands yngsta sockenbildningar, förslagsvis bildad av periferu gårdar i Hablingbo, Sproge och möjligen Levide.

Som ovan sagts är i stort sett ingenting bevarat av

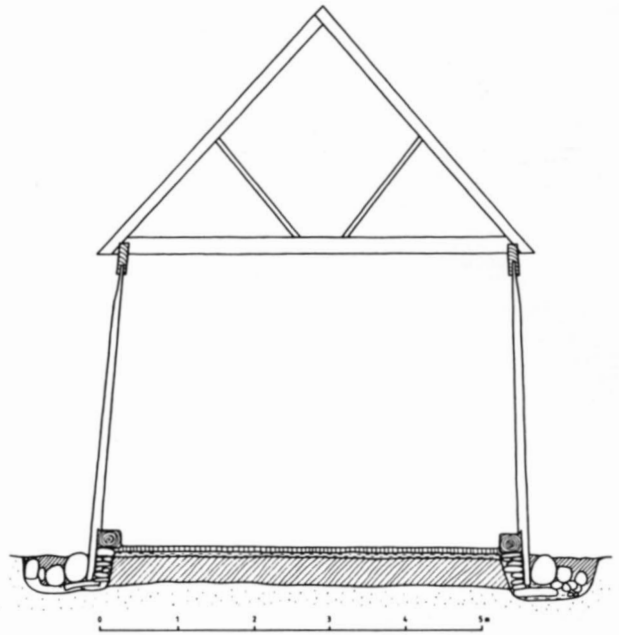

Fig 12. Tvärsnitt av stavkyrkans långhus, 1:300. Efter Ahrens 1982.

Cross-section of the nave of the stave church. Scale 1:300.

Fig 13. Kyrkan med omgivningarna från sydväst. Foto 1988.

The church and its surroundings seen from the south-west.

trävirket. För att förklara detta kan följande hypotes framläggas. Bönderna i den nybildade socknen Silte anskaffade en befintlig, äldre stavkyrka från någon annan socken som redan byggt sin stenkyrka och använde den som provisorium i väntan på att deras egen stenkyrka skulle kunna byggas. När detta väl ägt rum har stavkyrkan bortflyttats, kanske för att återanvändas på samma

sätt någon annanstans. Den väldränerade grundkonstruktionen skulle kunna antyda denna möjlighet. Traditioner om att träkyrkor flyttats under medeltiden är belagda (Strömbäck 1976, s 38⁹) men ännu finns inga bevis för att så verkligen skett. Att byggnadsvirket på ett eller annat sätt återanvänts borde dock vara självklart.

Kyrkobyggnaden

Silte kyrka består av kor och långhus samt västtorn, allt från medeltiden (fig 14–19). Koret byggdes först, något före 1200-talets mitt, och anslöt en kortare tid till den föregående stavkyrkans långhus innan långhuset tillkom; rester av utvändig puts på korets västgavel kan iakttas från långhusvinden. Förbandet mellan kor och långhus är dåligt med sprickbildningar i östra långhusvalvet som följd (Erik Olssons konserveringsrapport),

men koret och långhuset är ändå att betrakta som en enhetlig anläggning. Tornet, som saknar förband med långhuset, tillfogades troligen mot slutet av århundradet och är ursprungligen i proportionerna anpassat till långhuset. Det har dock senare vid okänd tidpunkt stymrats. Utbyggd sakristia saknas. Den medeltida kyrkobyggnaden får betraktas som fullbordad i och med tornets tillkomst.

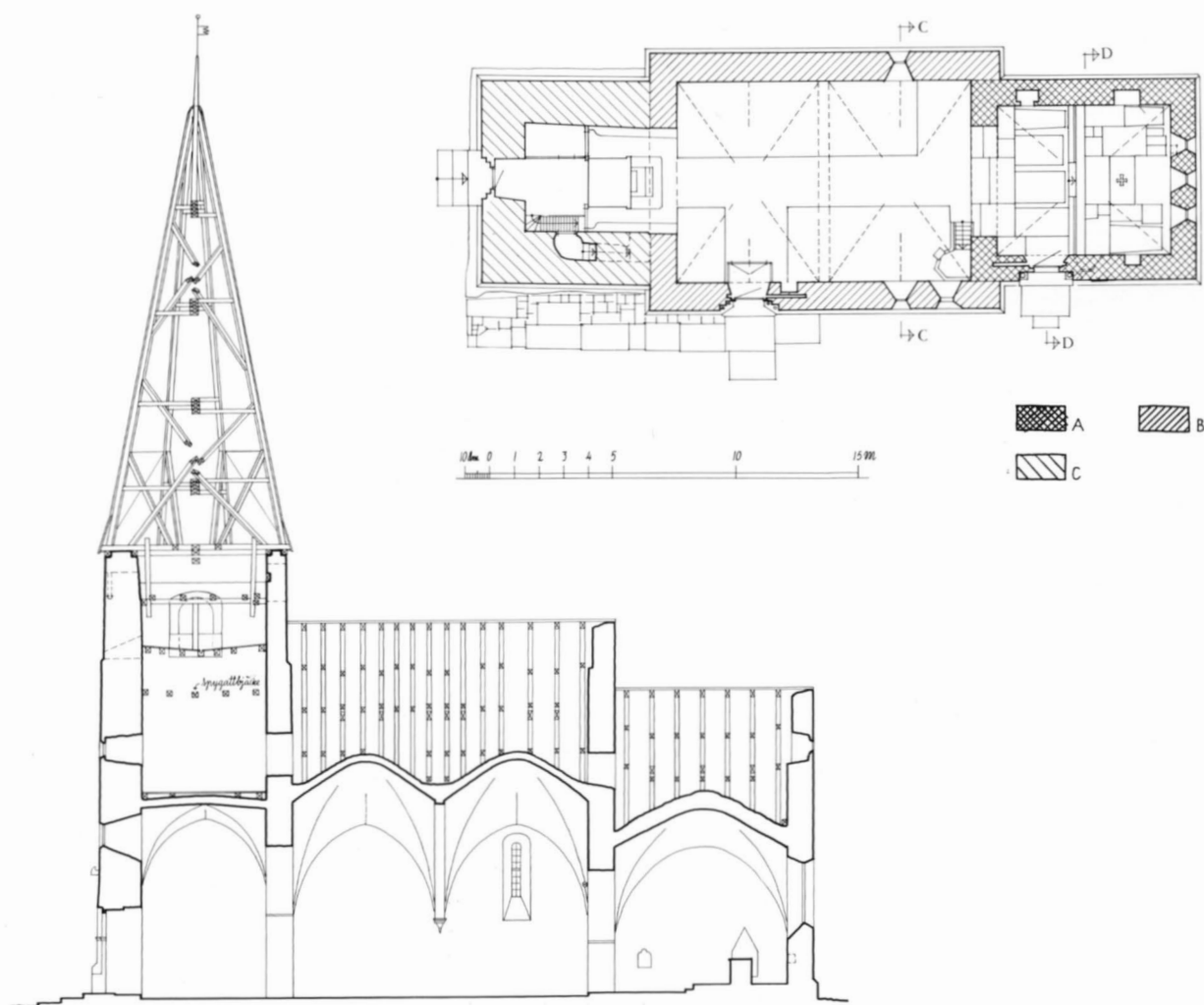

Fig 14. Plan samt längdsektion mot norr, 1:300. J Söderberg 1943 och G Redelius 1989.

Plan and longitudinal section looking north. Scale 1:300.

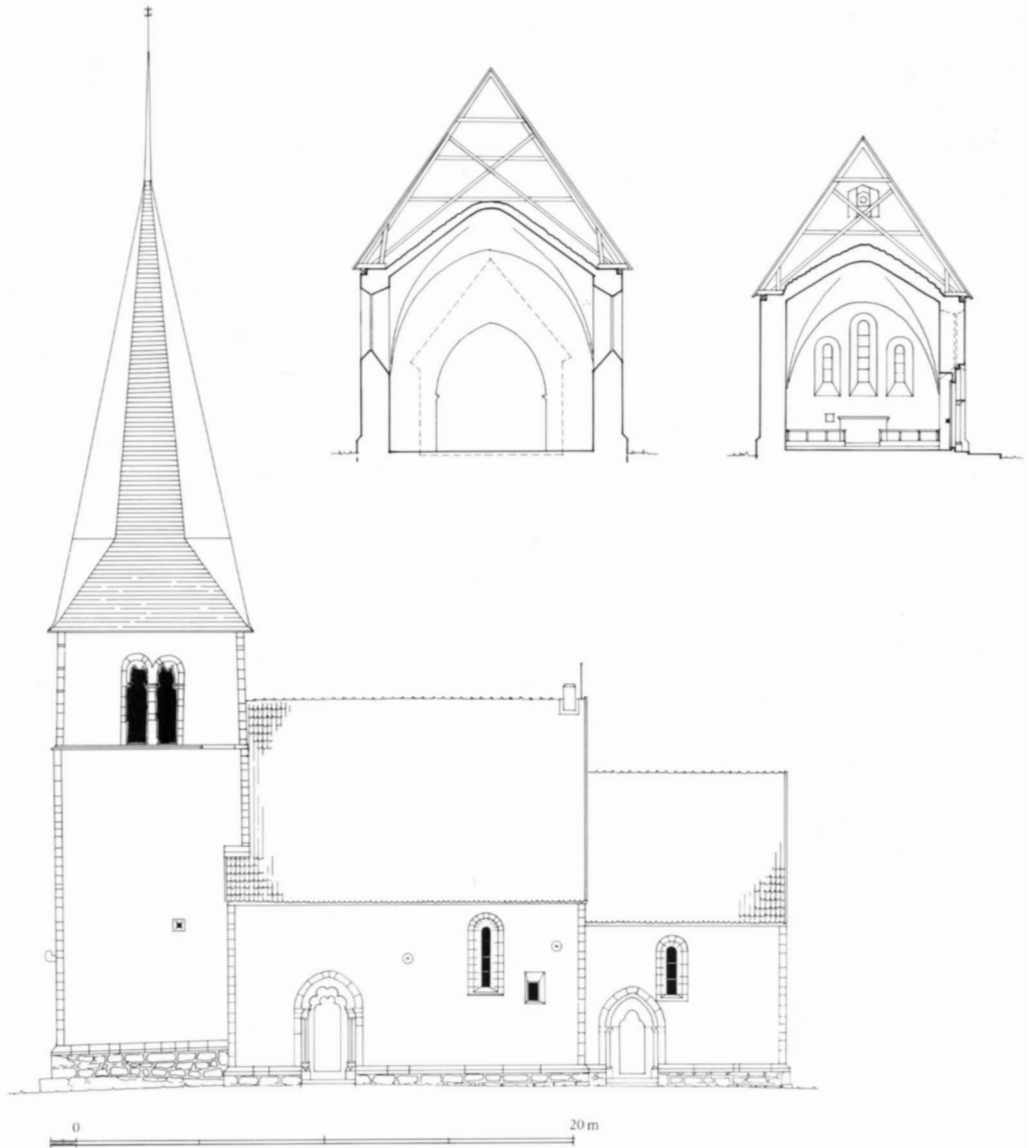

Fig 15. Sydfasad samt sektioner av långhuset och koret mot öster, 1:300. G Redelius 1989.

The south front and cross-sections of the nave and chancel looking east. Scale 1:300.

Material

Kyrkobyggnaden är huvudsakligen uppförd av grå sandsten med inslag av såväl grå som röd kalksten, främst i omfattningar, socklar och hörnkedjor på södra sidan, samt av gråsten i tornets övre delar. Inifrån tornet kan man studera långhusets västgavel, som aldrig

tycks ha varit putsad (fig 20); den består av relativt omsorgsfullt huggna kvadrar och har inte varit avsedd att synas någon längre tid. Korets norra hörnkedja är något skadad. Sockel, hörnkedjor och omfattningar är finhuggna. Spår av stenens bearbetning är flerstädes synliga men inga stenhuggarmärken kan skönjas. I lång-

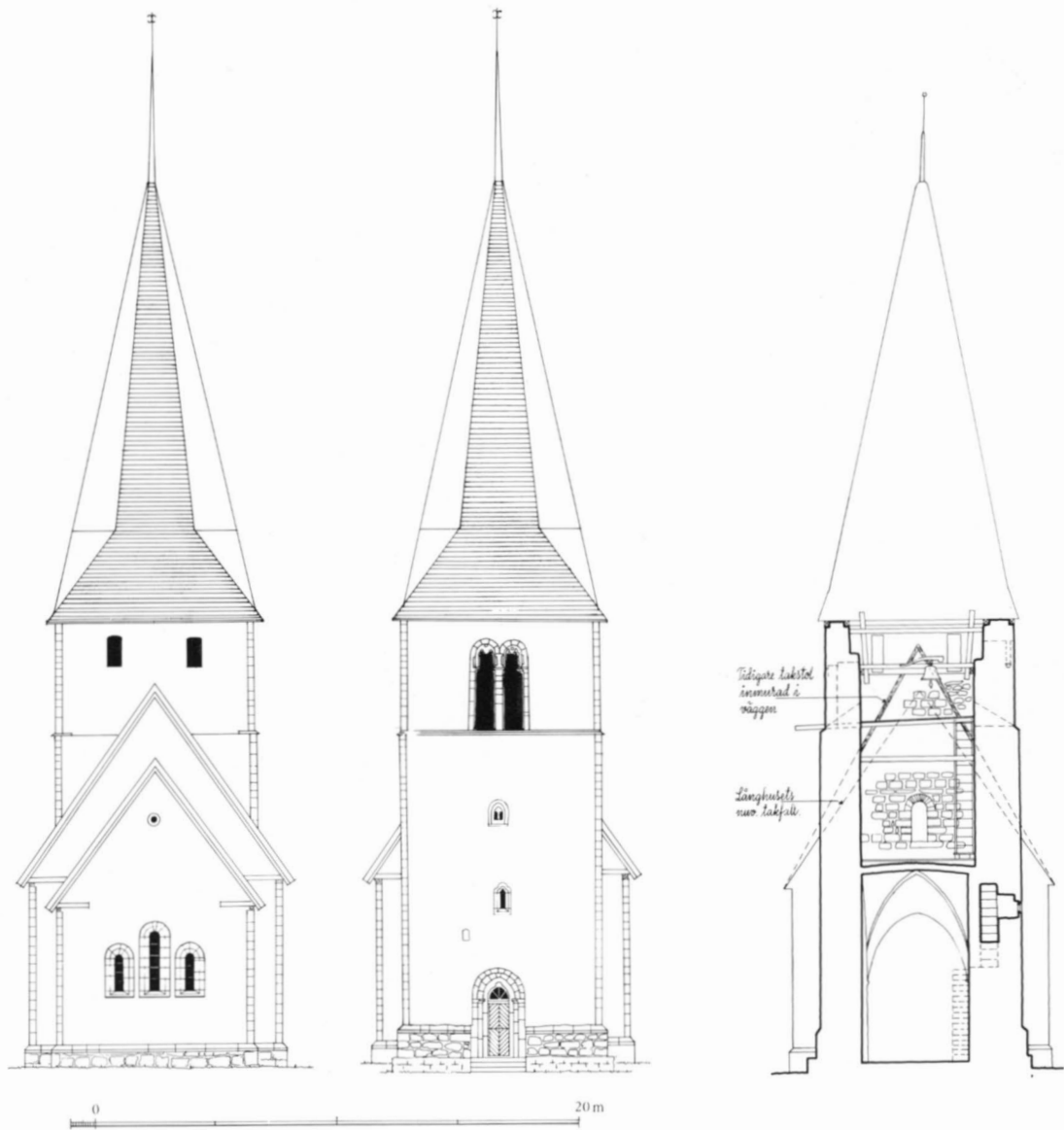

Fig 16. Fasader mot väster och öster, 1:300. G Redelius 1989. Sektion av tornet mot öster. J Söderberg 1943.

The west and east fronts, and a cross-section of the tower looking east. Scale 1:300.

husets norra vägg syns en igenmurning efter en kamins skorstenstock.

Samtliga socklar är skråkantade och vilar på en väl synlig grundsula, i vilken finns inslag av granit. Korets och långhusets sockel är ca 77 cm hög ovanför sulan och skråkantens bredd 23 cm. I sockeln väster om sydportalen finns en medeltida majuskelinskrift (se nedan Gravminnen). Tornets grundsula är högre; i norr samt i väst-

er skjuter den ut och bildar en bänk med sitthöjd ca 55 cm. Sockelns höjd från sulan 135 cm, skråkantens bredd ca 32 cm. Tornsockeln i Närs kyrka har liknande utseende

Fig 17. Kyrkan från sydväst. Foto 1988.

The church seen from the south-west.

Fig 18. Kyrkan från nordväst. Foto 1988.

The church seen from the north-west.

Fig 19. Kyrkan från nordöst. Foto 1988.

The church seen from the north-east.

Fig 20. Långhusets västgavel sedd från tornet. Foto 1988.

The west gable of the nave seen from the tower.

de och höjd. På ömse sidor om västportalen är sockeln kompletterad med nyare stenar.

Genom långhuset går två dragstag av järn med runda plattor. Fredrik Bergman uppger på 1860-talet att långhusets södra och norra väggar hölls samman av en bjälke (fig 51). I långhusets östra gavel finns ett stockhål ovanför öppningen mellan kor- och långhusvindarna.

Fasaderna är putsade – långhusets nordvägg dock bara fogstruken – och vitkalkade med undantag av sockel, hörnkedjor och omfattningar. Före 1960 års restaurering var hela fasaderna inklusive hörnkedjor och omfattningar spritputsade, vilket enligt Fredrik Bergman var fallet redan på 1860-talet.

Ingångar

Kyrkan har tre ingångar: långhus- och korportal i söder samt tornportal i väster. Enligt Erik Olsson (konserveringsrapport) kommer stenen till långhus- och korportalerna från samma stenbrott.

Långhusportalen (fig 21) av grå och röd kalksten är svagt spetsbågig och tvåsprängig med ganska vittrade kolonner. Baserna är släta och tvådelade; de nedre delarna sammanhänger med sockeln. Upptill har de en vulst som ytterst avslutas med en liten volut. Även kapitälerna är släta med en svagt markerad ås på mitten. Det mellersta språnget mellan kolonnerna fortsätter ner i den del av sockeln som utgör basen och avslutas med en spets. Den inre östra kolonnen är huggen i ett stycke, de

Fig 21. Långhusportalen. Foto 1988.

The nave doorway.

övriga i två. De uppbär profilerade kapitälband av grå kalksten med en inskuren linje på mitten och där ovanför en helt slät fris. Ovanpå kapitälbanden ligger rödaktiga, kraftigt profilerade täckplattor vilka uppbär arkivolten. Denna har rödaktig omfattning och en grå vulst i det yttersta språnget. Själva arkivolten är grå och rundbågigt fyrpasskonturerad med tresidig yttre kantvulst; den har hjässdroppar i form av franska liljor – den översta avbruten – mellan varje rundbåge. De helt släta posterna uppbär den trepasskonturerade tympanonskivan. Dess mellersta, bredare båge delas av en lilje-

formad hjässdroppe i mitten och avskiljs från de båda övriga bågarna med runda droppar (den östra är avslagen). På tympanonskivan finns inhuggen dekor: ett huvud ur vars mun utgår akantusrankor på ömse sidor samt ett ornament på den översta hjässdroppen. Den ca 30 cm höga tröskeln har på mitten ett inhugget georgskors, vilket också tjänstgör som fixpunkt¹⁰. Nött tröskelhäll av sandsten samt invändig tröskelhäll av två sandstenar.

Portalen påminner mycket om Näs kyrkas sydportal, som troligen här samma upphovsman. Tympanonskivan

Fig. 22. Bom och bomrännia i långhusportalens södra smyg. Foto 1988.

The bar and the bar hole in the south splay of the nave doorway.

är trepasskonturerad på liknande sätt som Roma sockenkyrkas södra långhusportal (SvK Go I: 568). Dess dekor av rankor liknar dekoren på Dalhems södra långhusportal (SvK Go IV:167ff), liksom sakramentskåpet i Sproge (SvK Go VIII:2, 39ff).

Portalens inre smyg är svagt trubbvinklig med omfattning av huggen sten på sidorna. Dörren av trä med stomme av stående plankor är utvändigt klädd med profilerade och tjärade liggande bräder. Den är järnbeslagen och har ett igensatt nyckelhål. Låset, nyckelskylten samt ett handtag är borta; kvar sitter dock handtagets runda järnbeslag. På dörrens insida finns året 1832 inskuret. Dörren stängs med en träbom med rännor i portalens inre smyg (fig 22). I inre smygen finns ristningar (se nedan). På posternas och tympanonskivans insida finns inhuggna spår efter en äldre dörr med horisontella järnbeslag.

Innanför portalen finns ett nygotiskt vindfång av numera ljuslaserat trä. Det har spegelfält av pärlspånt på sidorna samt ramverk av rundstav med inskurva görd-

lar. Trubbvinkligt profilerat krön, fris med runda hål och krönlist med krabbor. Överst sitter ett rikt utformat ringkors. Två sidostolpar, krönta av fialer med akantus överst. Rakslutna pardörrar, vars nedre del har spegelfält och överdelen blyinfattat konstglas med gulaktig kant ytterst och spets-trifolieformer upptill. Styckena mellan glaset och spegelfälten pryds av en inskuren slinga inom ram. Handtag och beslag av mässing. Ovanför dörrarna sitter tre fönster av samma typ som dörrarnas, det mittersta bredare och något högre, med spets-trifolieformade rutor upptill. I svicklarna mellan spets-trifolierna är runda fönsterrutor. Innertak av pärlspånt. Vindfånget är uppfört efter ritningar av arkitekten Gustaf Petterson¹¹, daterade 1901. Det avsågs från början bli större men minskades av hänsyn till en intilliggande nisch i långhusväggen (st prot).

Korportalen (fig 23), också av grå och röd kalksten men med inslag av sandsten, är enklare utformad. Den är ensprångig och spetsbågig med helt slät omfattning i linje med murlivet. De båda kolonnerna har profilerade baser av grovkornig sten, vilande på var sitt podium av sandsten. Profilerade kapitäl, uppbärande en vulst längs arkivolten. De breda posterna och tympanonstenen är släta. Tympanonstenen är konturerad i spets-trifolieform. Inga färgspår eller inskrifter; möjligen finns spår av ristningar på västra yttre omfattningen. Tröskeln är ca 18 cm hög.

Portalens inre smyg är trubbvinklig med omfattning av finhuggen sandsten vars ursprungliga yta med tydliga mejselspår är bevarad. Dörren med stomme av breda, stående ekplankor har samma utseende som långhusportalens; dock har den en liten spiralvriden portring, en nyckelskylt i form av ett djurhuvud med öron samt ett runt beslag till ett försvunnet mindre handtag där ovanför, allt av järn. Kraftigt stocklås. På insidan sitter en återanvänd blomformad nyckelskylt och en liten spiralvriden ring, allt av järn. Bomhål i smygarna.

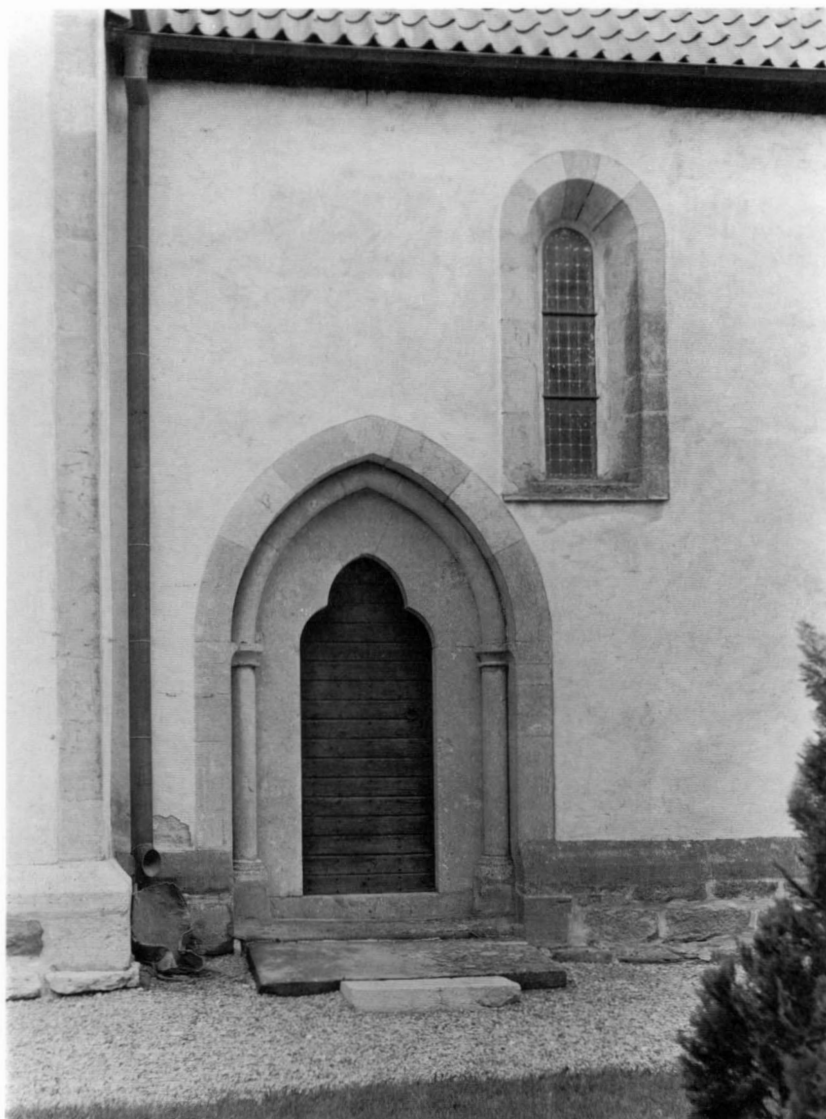
Framför tröskeln ligger ett trappsteg och där utanför två hällar, av vilka den inre är en gravhäll (se nedan Gravminnen).

Som helhet erinrar portalen om den av Lafrans Botvidarsson signerade korportalen i Hellvi (SvK Go II:115 f); likhet finns även med korportalen i Elinghem (SvK Go II:86f).

Tornportalen (fig 24) i väster har omfattning av rödaktig kalksten. Den är tvåsprångig med rundbågig yttre och spetsbågig inre omfattning. Portalen har enkla kapitälband med hålkälad undersida. Tympanonskivan har överst en rundbågig uttagning så att ett slags grov trepassform bildas. Portalens inre smyg är tämligen djup, trängre upptill vid tympanonstenen och svagt stickbå-

Fig 23. Korportalen. Foto 1988.

The chancel doorway.

gig, innerst i murlivet raksluten. Norra smygen är trängre inåt för att få plats med sakristieavbalkningen (se nedan). Posterna och tröskeln är nyhuggna vid restaureringen 1971–1972. Invändigt har portalen två tröskelhällar av sandsten. Raksluten brunlaserad dörr av profilerade, mot varandra snedställda bräder, där ovanför ett halvrunt fönster med fyra rutor. Dörren har handtag och nyckelskylt av järn. Den tillkom vid restaureringen 1971–1972. Bred tröskelhäll av sandsten. Upp till portalen leder tre stora och breda trappsteg av sandsten. En teckning av P A Säve (fig 25) utvisar portalens utseende 1847; den var då oskadad och hade en dörr av

liggande bräder, lik kyrkans båda övriga. Vid en reparation 1854 (st prot, räk) bortbröts tornportalens poster och pardörrar med speglar (fig 26) insattes. Därvid förändrades också de inre smygarna.

Fönster

Långhuset och koret har sammanlagt sju fönster, alla utom ett ursprungliga: tre i söder, tre i öster och ett i norr. De ursprungliga fönstren är rundbågiga samt relativt höga och smala med finhuggna omfattningar av sandsten med inslag av kalksten. Solbänkarna av sand-

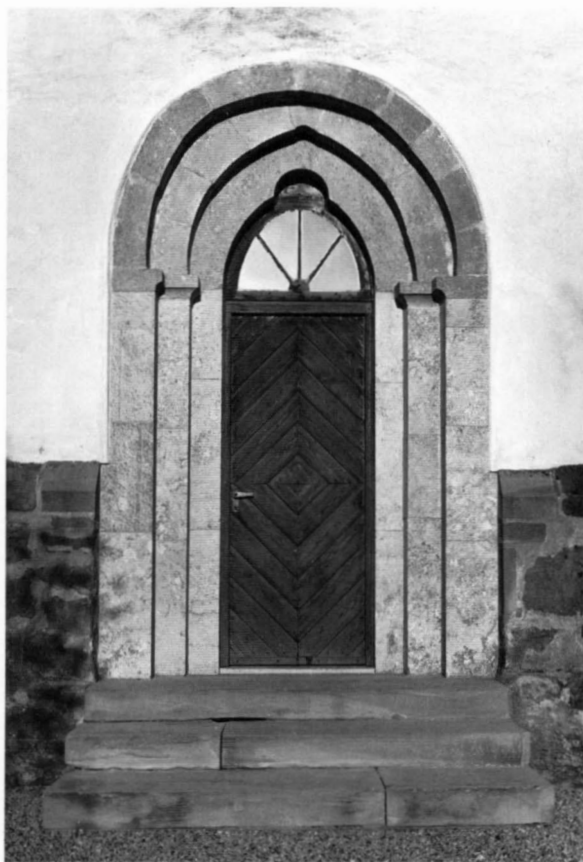

Fig 24. Tornportalen. Foto 1988.

The tower doorway.

sten är huggna i ett stycke samt försedda med ett litet fönsterbleck. I söder är bågarna mönsterlagda av omväxlande röda kalk- och grå sandstenar. Östgaveln har en trefönstergrupp med högre mittfönster (fig 19), mycket liknande fönstergrupperna i Dalhem, Lojsta och Sjonhem. Invändigt har fönstren omfattningar av sandsten med vissa kalkstensinslag – där huggningstekniken väl kan studeras – samt putsade solbänkar, trefönstergruppens starkt sluttande. I långhusets sydväggs östra del finns ett sentida fönster, belysande predikstolen; det sitter lägre än det medeltida fönstret, är rakslutet och har bredare, snedare östsmyg. Putsad omfattning, foder av trä och invändigt järngaller. Vid vis 1888 föreslogs att det skulle ”erhålla en ombildning i öfverensstämmelse med kyrkans stil för öfrigt”, vilket dock aldrig genomfördes (vis prot). Solbänk med fönsterbleck. I nordöstra korfönstret finns tre medeltida glasmålningrutor; i det

mittersta korfönstret och i långhusets sydfönster sitter f n fotografiska kopior av ytterligare två rutor. Övriga rutor är antikglas – såvitt känt anslutande till de medeltida rutornas indelning – levererade av firma N P Ringström, Stockholm, 1971. Alla fönster har yttre skyddsglas. I korets östra gavelröste finns en rund ljusöppning, huggen i ett enda sandstensstycke, med trubbvinklig inre smyg (fig 19).

I tornets västvägg ovanför portalen är ett smalt, upp-till rundbågstrifolieformat fönster med omfattning av röd kalksten samt snedrutigt konstglas i gult och grönt (fig 27). Dess inre smyg är putsad och vitkalkad. Fönstret liknar sydfönstret i Havdhems kyrkas långhusövervåning.

Enligt räkenskaperna 1815–1816 utbetalas till glasmästaren Carl Bergman¹² för nya fönsterbågar och fönster.

Tornet

Tornet rider på långhusets västra gavel och är inte uppfört med samma omsorg som koret och långhuset. I nivå med ljudgluggarnas nederkant är en avsats, ovanför vilken det avsmalnar. Tornet är i sitt nuvarande skick inte särskilt väl proportionerat och klockvåningen med sina illa hoppassade detaljer ger intryck av hopplock och hastverk. Det har dock säkerligen varit mycket högre från början, men de övre delarna har – sannolikt efter ett ras vid okänd tidpunkt – återuppförts i sitt nuvarande skick, troligen vid medeltidens slut.

Tornets övre delar nås genom en mycket högt sittande ingång i ringkammarens södra vägg, som nås via en trappstege av delvis vitmålat trä. Ingångens höga placering kan antyda att tornet haft försvarsfunktion (jfr Roosval 1941). Ingången är låg, raksluten och har en gråvitmålad dörr med spegelfält av pärlspånt och mäsingshandtag, tillkommen 1903. I nivå med ingången bör ett bjälklag ha funnits. Härifrån leder en trappa (fig 28) med mycket höga och oregelbundna trappsteg upp till tornets första övervåning. Trappan omfattar nio egentliga trappsteg, sedan bara oregelbundna stenar upp till första övervåningen, där den mynnar i sydöstra hörnet. Den har en sentida repljaldare och får ljus av en liten glugg i söder med skråkantad omfattning och dageröppning med konkava sidor, huggen i ett enda kalkstensstycke. Här i trapploppet syns sandstensdominansen mycket tydligt. I taket i trappans nedre del är inmurat ett verkstycke av kalksten till en spetsbågig omfattning (fig 29). På insidan strax ovanför öppningen sitter en stockända som torde ha tillhört ett bjälklag tvärs över ringkammaren¹³.

Fig 25. Tornportalen. Teckning av P A Säve 1847. Foto UUB.

The tower doorway. Drawing by P A Säve 1847.

Tornets första övervåning har golv av mycket breda och tjocka bräder, delvis falor, löst lagda på ett kraftigt, delvis inmurat stockunderrede. I sydvästra hörnet är sandstenen mycket vittrad (fig 30), vilket tyder på att tornet stått utan betäckning en längre tid. Vittringens karaktär gör det troligt att skadorna främst uppstått på grund av vinderosion¹⁴. Andra våningen kan egentligen inte kallas våning; den består av några löst lagda bräder på ett grovt bjälklag, ett stycke nedanför nivån för avsatsen på utsidan. Murverket tycks ändra karaktär strax under detta bjälklag; möjligen finns här en murskarv efter det förmodade raset. Rummet får ljus av den ovannämnda öppningen i väster. I öster, mitt i långhusets västra gavelröste, mynnar ingången till vinden. En

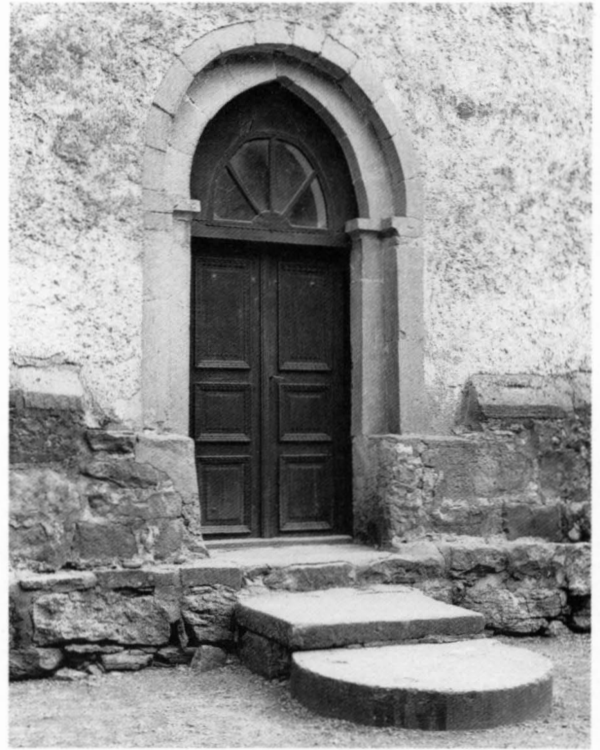

Fig 26. Tornportalen före restaureringen 1971-1972. Foto GF.

The tower doorway prior to the restoration work 1971-1972.

trappstege i söder leder mot öster upp till klockvåningen.

Kyrkvinden nås från tornet genom en svagt spetsbågig öppning med båge av små smala sandstensskivor. Mellan långhus- och korvindarna är en trubbvinklig öppning med spår av formbräder. Båda dessa öppningar har branddörrar.

Klockvåningen nås via en lucka i sydöstra hörnet. Här avtecknar sig tydligt långhusets västra gavelspets (fig 20), som avskiljs från tornmurverket med inmurade stockar, och den medeltida takresningen.

Ljudgluggarna (fig 31–34) är ett hopplock av stenhuggeridetaler utan inbördes sammanhang. De nedre delarna är huvudsakligen sandsten med vissa inslag av kalksten. I väster och i söder finns två par ljudgluggar. Dess övre delar uppbärs av anfangar med hålkälade undersidor, dels av sandsten, dels av röd kalksten. Övre delarna är rundbågiga med skråkantad yttre omfattning

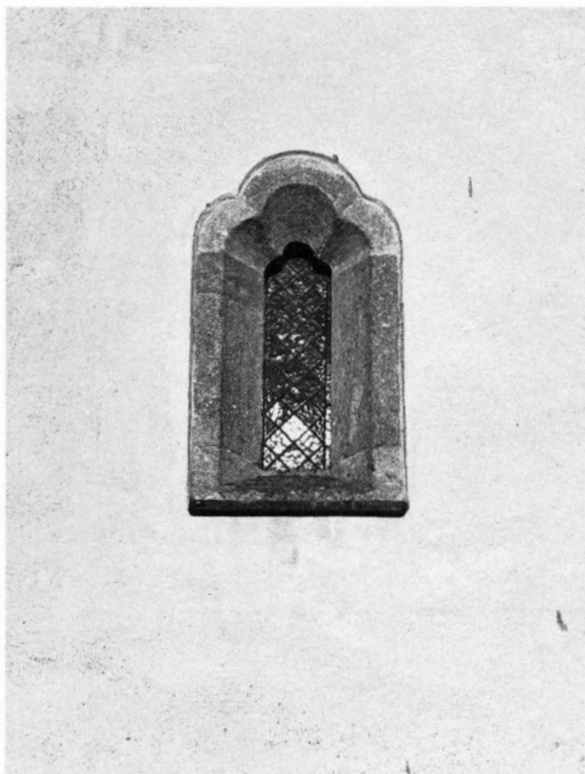

Fig 27. Fönster i tornets västvägg. Foto 1988.

Window in the west wall of the tower.

samt har inre omfattningar av röd kalksten med kopplade spetstrifoliebågar. Dessa är olika utformade. I väster är den norra rikast; den har skråkanter prydda med små stjärnor eller 'hundtänder'¹⁵, de båda yttre med två mindre, de inre med två större – av vilka endast en är bevarad i inre nordvästra skråkanten – och mellan trifoliespetsarna en rundel med mönster av koncentriska cirklar. Den södra gluggen är smalare och enklare utformad. På tornets södra sida är den västra ljudgluggen prydd med ett inhugget fyrpass mellan trifoliespetsarna. Den östra gluggens krön tycks ursprungligen ha varit en rundbåge med en rund hjässdroppe i mitten, möjligen ett portaltympanon; den har dock genom klumpiga ut-huggningar givits utseende av två spetstrifoliebågar. Dessa ljudgluggars inre smyggar är trubbvinkliga; i västra sidans norra ljudglugg sitter flera formbräder kvar. Innanför omfattningarna i de båda västra gluggarnas nedre delar sitter hålkälade anfinger, möjligen hörande till öppningarna i deras ursprungliga skick. Två av spetstrifoliebågarna i väster har på insidan i sydväst och

nordväst hål för gångjärn¹⁶. På tornets norra sida finns en enda, stor, rundbågig och något oregelbunden glugg med yttre omfattning av sandsten med inslag av rödaktig kalksten och inre omfattning av sandsten i form av en oregelbunden båge. I öster finns två små, oregelbundet stickbågiga och högt sittande gluggar med helt putsade omfattningar. Solbänkarna är klädda med falor. Klockvåningen har trägolvs klätt med asfaltpapp. Här hänger kyrkans enda klocka. Från klockvåningen leder stegar upp till spirans övre delar.

I väster, snett ovanför och norr om portalen samt ungefär i samma nivå som ingången till tornets övre delar, är inmurad en utskjutande kalkstenskonsol (fig 35), kraftig och rätt vittrad. Till utseendet påminner den om konsolerna på Visby domkyrkas norra stiglucka (SvK Go XI:1 s 33), vilka dock torde ha uppburit en taktärna. Dess funktion är okänd. Det finns ingen större öppning i anslutning till konsolen, om man skulle tänka sig att den använts för att hissa upp saker i tornet. Om man tänker sig att en motsvarande konsol funnits söder om portalen kan konsolerna i och för sig ha uppburit en taktärna, men meningen med en sådan på denna plats – ovanför den förhållandevis oansenliga västportalen – är svår att inse; i alla fall är inget liknande arrangemang känt på Gotland. Ovanför konsolen, snett ovanför det lilla fönstret i väster, är en öppning (fig 36) med svagt spetsbågig yttre omfattning av röd kalksten och solbänk av sandsten. Den inre delen är ytterst rundbågig med två kopplade rundbågsöppningar av rödaktig kalksten, huggna i ett stycke, där innanför. En liten rundel är inhuggen mellan bågarna.

Tornspiran har avfasade sidor och är klädd med lig-gande bräder samt tjärad. Längs spirans fot löper stup-rännor. En äldre hjärtstock är upplagd strax ovanför klockvåningen. Inskrift på hjärtstocken: "ÅR MDCCCLXVIII/ BLEF DETTA/ TORNET RE:/ PA-RERAT AF/ BYGGMÄSTA/ REN HANS/ TELL-STRÖM/ FARDHEM/ MEDHJELPARE/ O: DAHL-GREN/ LEVEDE (På nästa sida:) H: OLOFSSON/ HALFVEDE./ O: LARSSON/ HALFVAR/ L LARS-SON/ EPE/ Z E CALSSON/ SNOSARFVE/ KYRKO-VÄR/ DARE 1868 (På nästa sida:) WISE/ PASTOR/ M: KOLMODIN". Längre ner: "O B S D 10/6 96" samt "WO+/ D 10 juni 96/ LK". Spiran kröns av en flöjel av järn och koppar med årtalet 1868.

Tornspiran – utan tvivel kyrkans mest sårbara del – härstammar i sitt nuvarande skick från en reparation 1949 (fig 37). Den nybyggdes helt 1868 (räk), till vilket åtgick 67 dagars arbete. Dess föregångare byggdes enligt räkenskaperna 1783–1784 av den kände tornbyggaren Mårten Suderbys¹⁷ från Gothem. Enligt räkenska-

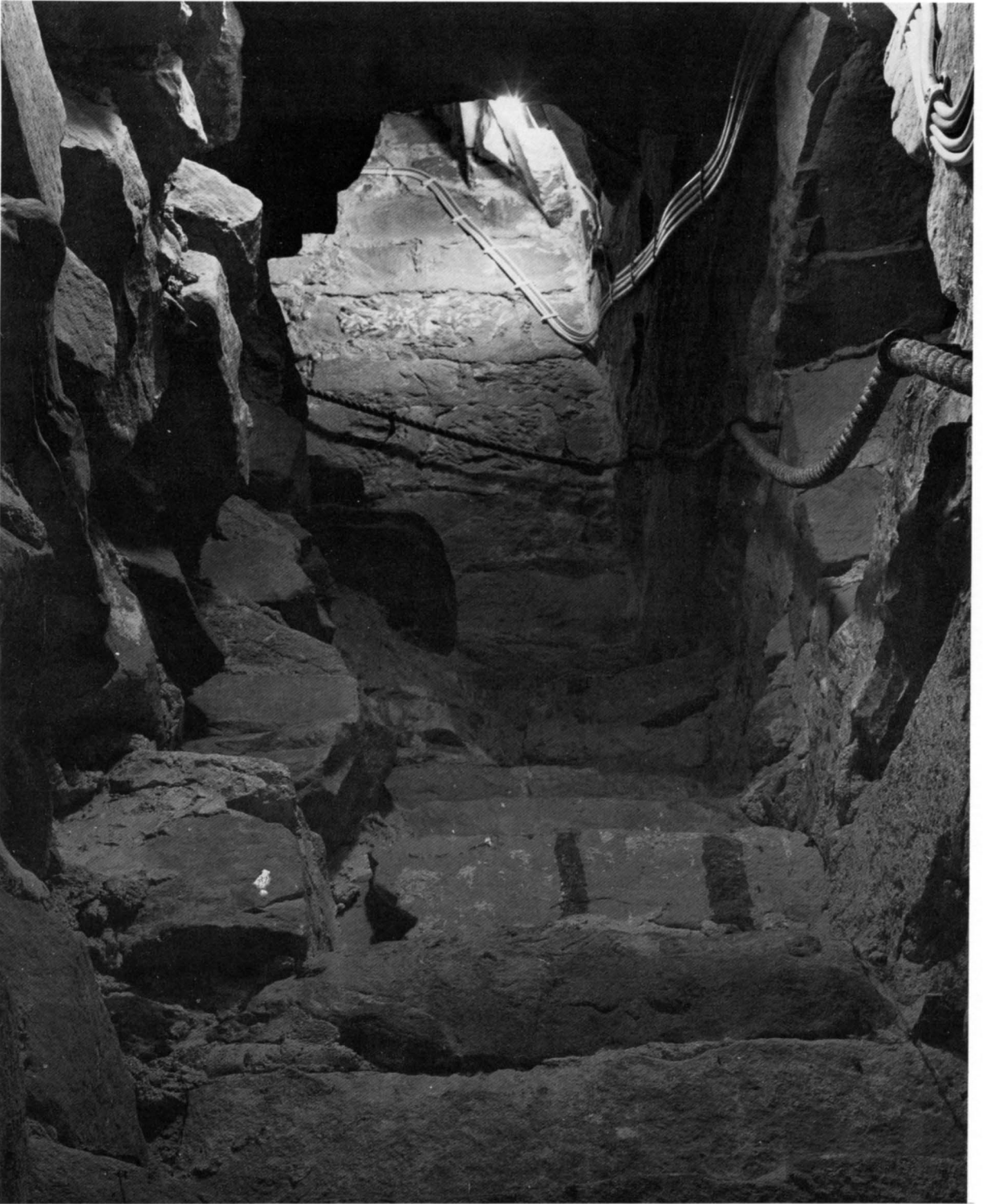

Fig 28. Trappan i tornets södra vägg.

The staircase in the south wall of the tower.

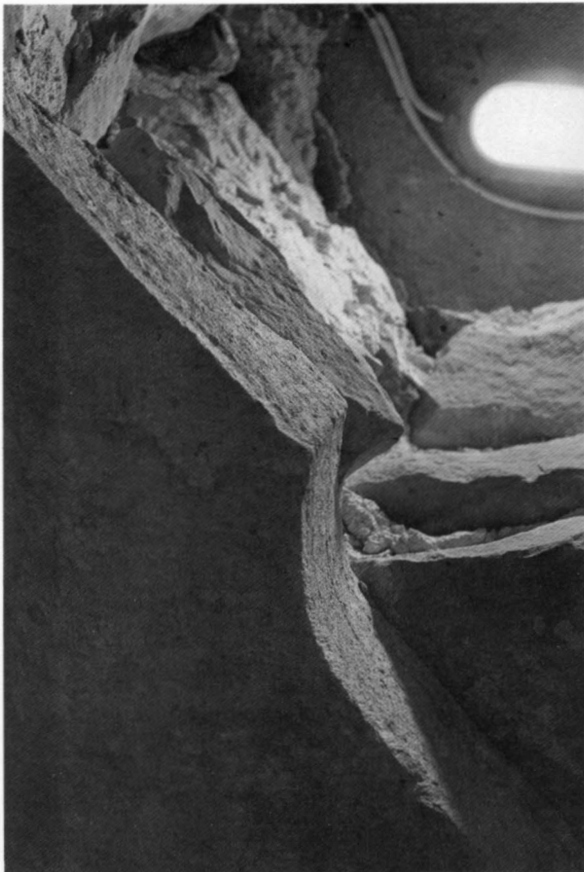

Fig 29. Del av spetsbågig omfattning, sekundärt inmurad i torntrappan. Foto 1988.

Part of a Gothic opening surround used as building material in the tower staircase.

perna 1787–1788 utbetalas för "Flögen och Flögstången med järn och arbetslön". Tornspiran uppges 1833 (st prot) vara förfallen.

Yttertak

Långhus och kor täcks av ett sadeltak med börkning av bräder. Den nuvarande takbeläggningen av enkupigt tegel tillkom vid restaureringen 1960. På långhusets östgavel rider en liten skorsten för en numera borttagen kamin. Vindskidor och taklist är bruntjärade. Remstyckena är synliga på båda sidorna. År 1746 (räk) omtalas tegel och sparrars uppsättning på långhustaket. Kortaket var ännu 1747 (vis prot) täckt med bräder men blev 1758 (räk) täckt med 1 130 "Landsronategel" och 370 "Warbergertegel" samt försett med nya "band, spärr och rjar". I samband med tegelbeläggningen sänktes takresningen. Den ursprungliga hade 60 graders toppvinkel; den kan studeras på den i tornet inmurade västgaveln och avtecknade sig före restaureringen 1960 även

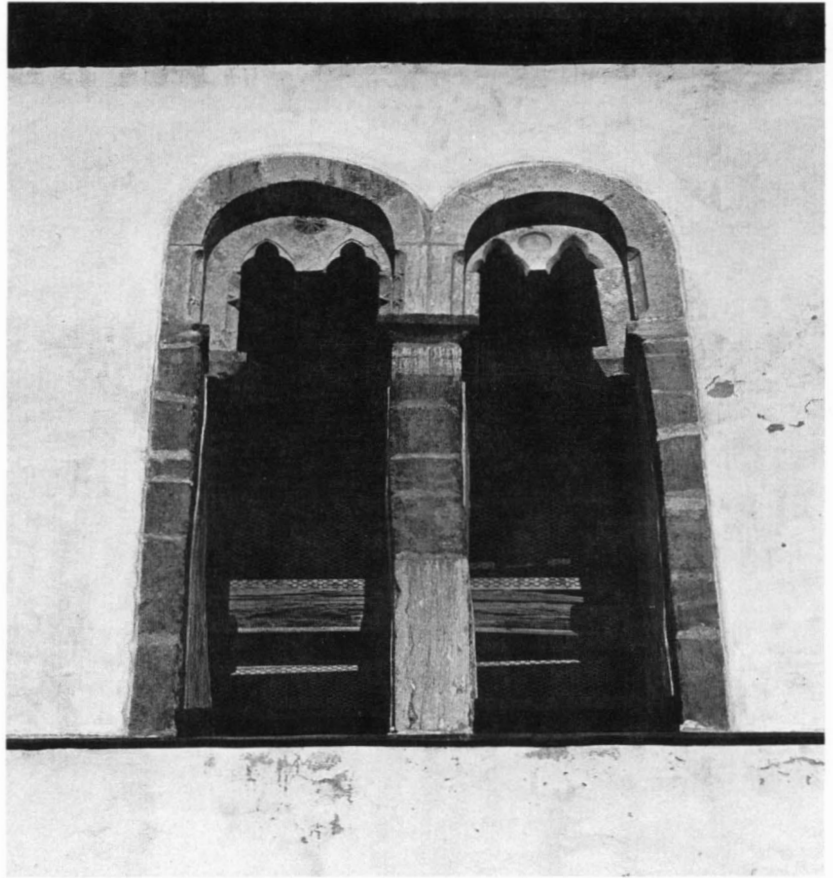

Fig 30. Vägparti med vittrad sandsten på insidan av tornets södra vägg. Foto 1988.

Part of the inside of the south wall of the tower showing the weathered sandstone.

Fig 31. Ljudgluggar i tornets västfasad. Foto 1988.

Sound openings on the west front of the tower.

i putsen på tornets östra sida. En större takreparation omtalas även 1842 (räk).

Stora delar av takstolarna har förnyats i senare tid, men betydande partier synes dock vara från 1700-talet, med en hel del virke återanvänt från ännu äldre takstolar.

Interiör

Kyrkorummet (fig 38–39) med sina högt sittande långhusvalv och sin relativt sparsamma inredning består av tre delar – kor, långhus och ringkammare – och präglas av ljus och rymd. Det är putsat och vitkalkat med medeltida kalkmålningar i kor och långhus. På triumfbågsväggen är avtrycket av stavkyrkans långhus markerat med en rits. Mellan korfönstren är fästade två järnögglor, avsedda för förankrandet av en föregående altarpopsats.

Valv

Långhuset täcks av två högt sittande tältvalv, troligen av sandsten, med svagt markerade valvstrålar och utan

Fig 32. Detalj av ljudglugg i tornets västfasad med dekor av 'hundtänder'. Foto GF.

Detail of the sound opening with dog-tooth ornaments on the west front of the tower.

Fig 33. Ljudgluggar i tornets sydfasad. Foto 1988.

Sound openings on the south front of the tower.

sköldbågar. De avdelas med en gördelbåge, huvudsakligen av kalksten och med profilerade konsoler (fig 40) i två stycken. Det övre – eller täckplattan – är rödaktigt med hålkälad undersida; nederstycket har två vulster samt avsmalnande avslutning med ås på mitten och profilerad spets nederst. Korets enda valv saknar sköld- och gördelbågar; de mycket svagt markerade valvstrålarna börjar lågt, i nivå med trefönstergruppens nederdel och triumfbågens anfangslistor, i likhet med korvalven i Dalhem, Eke och Lojsta. Ringkammaren täcks av ett högt sittande tältvalv av tegel, slaget 1903 efter ritning av Gustaf Petterson. Valvet, som ursprungligen skulle byggas av trä, slogs för att ge plats åt orgeln. Valven är ovanpå isolerade med mineralull.

Bågar

Triumf- och tornbågarna är svagt spetsbågiga med hörnedjor av blandad sand- och kalksten – i tornbågen dock bara i öster – samt raka kalkstensanfangslistor med hålkälad undersida. Båda bågarna tycks vara oförändrade sedan kyrkans byggnadstid. Triumfbågens anfangslistor sitter 192 cm över korets nuvarande golvnivå; deras bredd är 107 cm, tjockleken 23 cm. I triumfbågen ovanpå listerna iaktogs vid restaureringen 1971–1972 parvis inmurade, avsågade stockändar (fig 41) med måtten 12 x 12 cm (enligt Erik Olssons konserveringsrapport). Möjligen kan dessa stockar ha uppburit ett lektorium (se nedan s. 72).

Golv

Golvet i långhusets mittgång samt gången från sydportalen är lagt med grå kalkstensplattor från 1972. Bänk-

Fig 34. Ljudglugg i tornets norra fasad. Foto 1988.

Sound opening on the north front of the tower.

Fig 35. Kalkstenskonsol i tornets västfasad. Foto 1988.

Limestone bracket on the west front of the tower.

kvarteren har brädgolv. Korgolvet, som ligger ett trappsteg högre, är täckt med kalkstenshällar – mestadels gamla gravhällar – samt har vissa inslag av cement. Altaret ligger ytterligare två trappsteg högre. Golvet i långhusets mittgång och ringkammaren belades sannolikt 1854 med kvadratiska, omväxlande röda och grå kalkstensplattor. Denna golvbeläggning är ännu bevarad i ringkammaren. Säve (S 40:n, UUB) uppger att kyrkan hade stengolv.

Ringkammaren

Ringkammaren är något smalare än tornbågen. Putsen är här av nyare datum. Utrymmets västra del är avbalkat med två gråvitmålade dörrar på ömse sidor om orgeln. Dessa har åtta kvadratiska spegelfält vardera samt mässingsbeslag. Profilerad överliggare, nederst med gördelrundstav samt krönt med en list av snidade

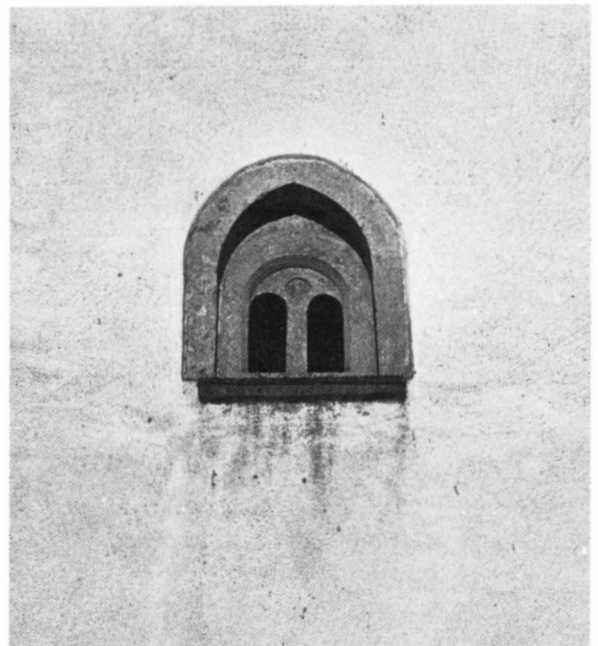

Fig 36. Öppning i tornets västfasad. Foto 1988.

Opening on the west front of the tower.

Fig 37. Tornspiran under reparation 1949. Foto S A Söderholm. ATA.

The spire during repair work in 1949.

krabbor med akantus i mitten. I nordväst är en avbalkning för sakristia med väggar av grålaserad stående panel. Den har ingång i söder och i väster ett textilskåp med pardörrar.

Tidigare var ringkammaren indelad med bjälklag och skildes från kyrkorummet av en brädvägg i tornbågen; år 1757 (räk) omtalas "afdelningens" målning och förbättrande "under hwalfbågen". När Johnny Roosval första gången besökte kyrkan låg ännu några med akantusrankor i limfärg bemålade bräder kvar uppe i tornet, troligen rester av denna vägg. C G Brunius (1866, s 228) omtalar att tornet inte hade valv "utan blotta bjelklag till hvilka stegar uppleda". Vid en reparation 1854 revs

brädväggen och ringkammarens bottenvåning införlivades med kyrkorummet. Tornbågens övre delar var dock enligt Fredrik Bergman fortfarande "ifylld med bräder, som bilda ett magazin".

Nischer

1. I långhusets södra vägg öster om sydportalen. Spetsvinklig omfattning huvudsakligen av rödaktiga kalkstensplattor. Hela nischen är inklädd med ett skåp av trä med blågrönmalad utsida samt raksluten dörr med romboid nyckelskylt. Svartmålad järnbom med plats för två hänglås. Nischens höjd 84 cm, bredd 56,5 cm, skåpets djup 42 cm. Ursprungligen troligen avsedd för en vigvattensskål, vilken ännu torde finnas kvar under brädinklädnaden.

2. I korets norra vägg mot väster (fig 42). Trifoliekrönt omfattning av sandsten och rödaktig kalksten. Invändigt är nischen putsad och vitkalkad med en tunn hylla av ek i nivå med krönstenens nederdel. Spår av ristningar. Omfattningens höjd 81 cm, bredd 53 cm, nischens djup 61 cm; hyllan sitter 50 cm över nischens botten. Nischen är belägen inom det utrymme där korstolar under medeltiden brukade vara placerade och kan indikera att sådana funnits här i Silte¹⁸.

3. I korets norra vägg mot öster med ett ursprungligt sakramentskåp av ekplankor (fig 43). Skåpet är fastsatt med stora järnnitar. Det är spetsvinkligt med krönlist av framskjutande, svagt profilerade bräder med krabborner till och bladkrön i form av en fransk lilja med romboid nederdel. Skåpet består av två avdelningar: den övre har en rundbågstrifolieformad enkeldörr med en inskuren fransk lilja och hjärtformig nyckelskylt av järn, smidda järnbeslag, avslutade med franska liljor, samt en liten ring på mitten. Dörren flankeras av två inskurna fabeldjur med tungor och vingar samt svansar som övergår i akantusslingor. Djurens halsar är omslingrade och huvudena möts ovanför dörren. Invändigt är överskåpet fodrat med furuplankor.

Underskåpet har rakslutna pardörrar, dekorerade med inskurna franska liljor, tre ovanpå varandra; samma motiv återkommer på de flankerande sidostyckena. Dörrarna har järnbeslag, avslutade med franska liljor, järnnitar, en bom med dubbla rader sicksackornament och en smal utdragen ten till en horisontell ögla ytterst, samt en i det närmaste hjärtformig nyckelskylt av järn med en fransk lilja nederst. På västra dörren sitter en järnring med tillhörande runt beslag. Invändigt finns en tjock hylla. Skåpets sidor kantas av sågtandsornament. Väggsåpet blev hårt restaurerat 1902–1903, varvid bl a överskåpets beslag nygjordes. Det är bonat men spår

Fig 38. Interiör mot öster. Foto 1988.

The interior of the church looking east.

Fig 39. Interiör mot väster. Foto 1988.

The interior of the church looking west.

Fig 40. Valvkonsol på långhusets sydvägg. Foto A Edle.

Vault console on the south wall of the nave.

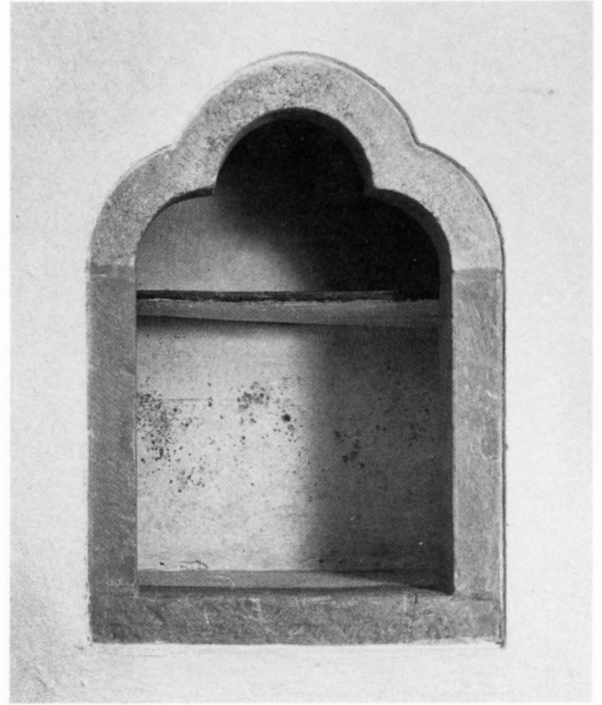

Fig 42. Nisch i korets norra vägg. Foto 1988.

Niche in the north wall of the chancel.

Fig 41. Avsågade stockändar i triumfbågen, möjligen rester av ett lektorium. Foto E Olsson 1971. GF.

Beam ends in the chancel arch, possibly the remains of a lectory.

Fig 43. Sakramentskåp i korets norra vägg med omfattning och dörrar av ek. Den snidade och ristade ornamentiken samt beslagen är till största delen ursprungliga, men skåpet är hårt restaurerat 1902. Foto A Edle 1943.

Aumbry in the north wall of the chancel with oak surrounds and doors. The incised and carved ornamentation and iron fittings are mostly original, but the aumbry itself was heavily restored in 1902.

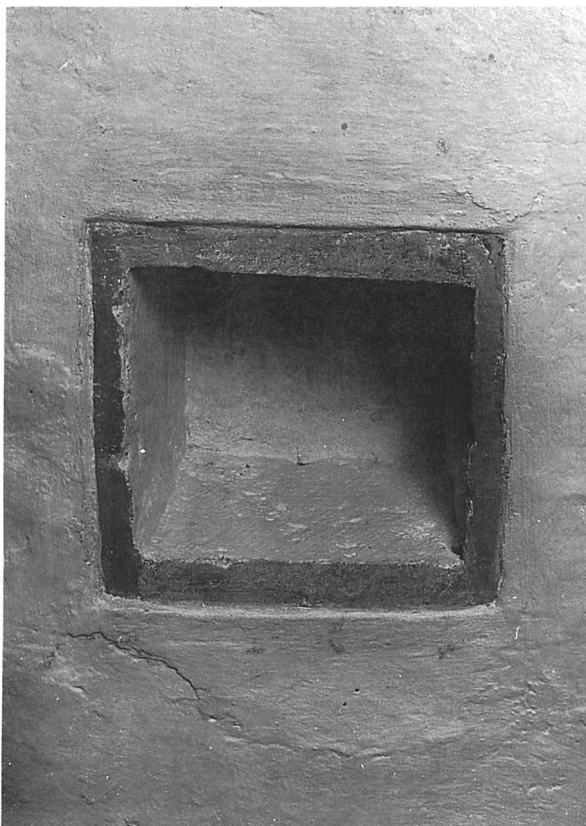

Fig 44. Fyrkantig nisch i korets östra vägg. Foto 1988.

Square niche in the east wall of the chancel.

finns av gråvit färg och på vissa nitar och järnbeslag spår av grön färg. Skåpets totala höjd är 233 cm, bredd utom krönlisten 105 cm; överskåpets djup är 56 cm, underskåpets 53 cm. Ett liknande skåp finns i Roma kyrkas kor. År 1679 (räk) utbetalas till Christian Simes (Smis) för en nyckel till "kyrkoskåpet"

4. I korets östra vägg, nedanför norra fönstret (fig 44), med omfattning av kalksten och sandsten. Höjd ca 33 cm, bredd 29 cm, djup ca 29 cm. Möjligen en relikgömma.

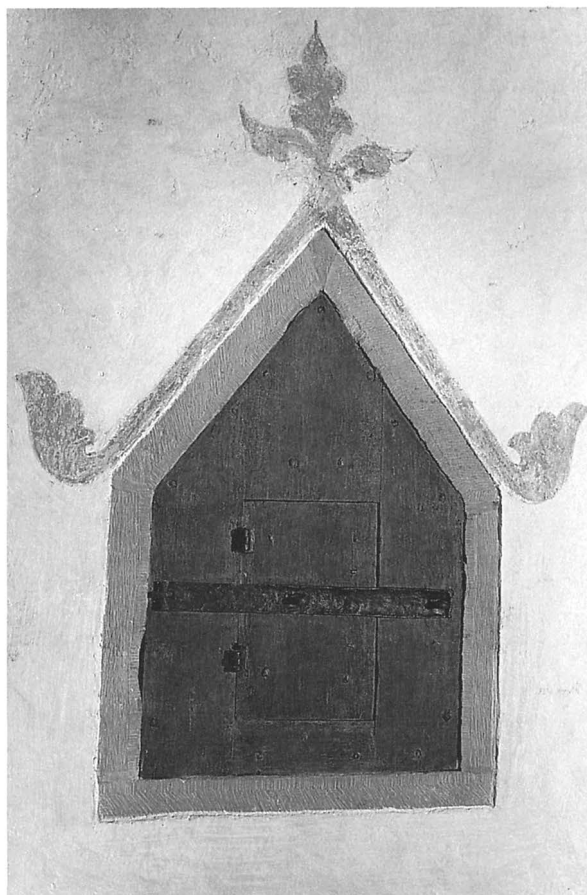

Fig 45. Nisch med väggsåp i korets södra vägg. Foto 1988.

Niche and wall cupboard in the south wall of the chancel.

5. I korets södra vägg, öster om korportalen (fig 45), spetsvinklig med sandstensomfattning och inklätt med ett gediget, utvändigt rödbrunmålat träskåp med raksluten lucka och svartmålad järnbom med plats för två hänglås. Nischens höjd 94 cm, bredd 65 cm, skåpets djup ca 41 cm. Sannolikt avsedd för en piscina, som antagligen ännu finns kvar under brädinklädnaden.

Kyrkans byggnadshistoria

Medeltiden

Den nuvarande stenkyrkan i Silte har haft en föregångare av trä, en stavkyrka med smalare kor. Grunden efter dess långhus framgrävdes 1972 och även korets bredd kunde fastställas. Märken i triumfbågväggen gav upplysning om långhusets höjd och takfall. Av själva trävirket fanns däremot i stort sett ingenting kvar utom ett takspån. Den välbevarade grunden var mycket omsorgsfullt konstruerad och väldränerad. Av långhusets putsgolv fanns också betydande delar i behåll.

Denna stavkyrka kan ha varit en av de sist uppförda

på Gotland. Före 1150 tycks ingen kyrka ha funnits (Thunmark-Nylén 1980, s 28, 32). Strelow (1633, s 142) uppger året 1204 för den första kyrkan i Silte och den bevarade dopfunten kan sättas i samband med detta årtal. Även om detta kan tyckas ovanligt sent motsäger ingenting att Silte socken och första kyrka verkligen tillkommit vid denna tidpunkt. Den omsorgsfulla grundkonstruktionen, som möjliggjort ett i stort sett spårlöst borttagande av stavkyrkan, föranleder gissningen att socknar som byggt stenkyrkor överlätit sina gamla stavkyrkor på nybildade socknar som provisorier, och

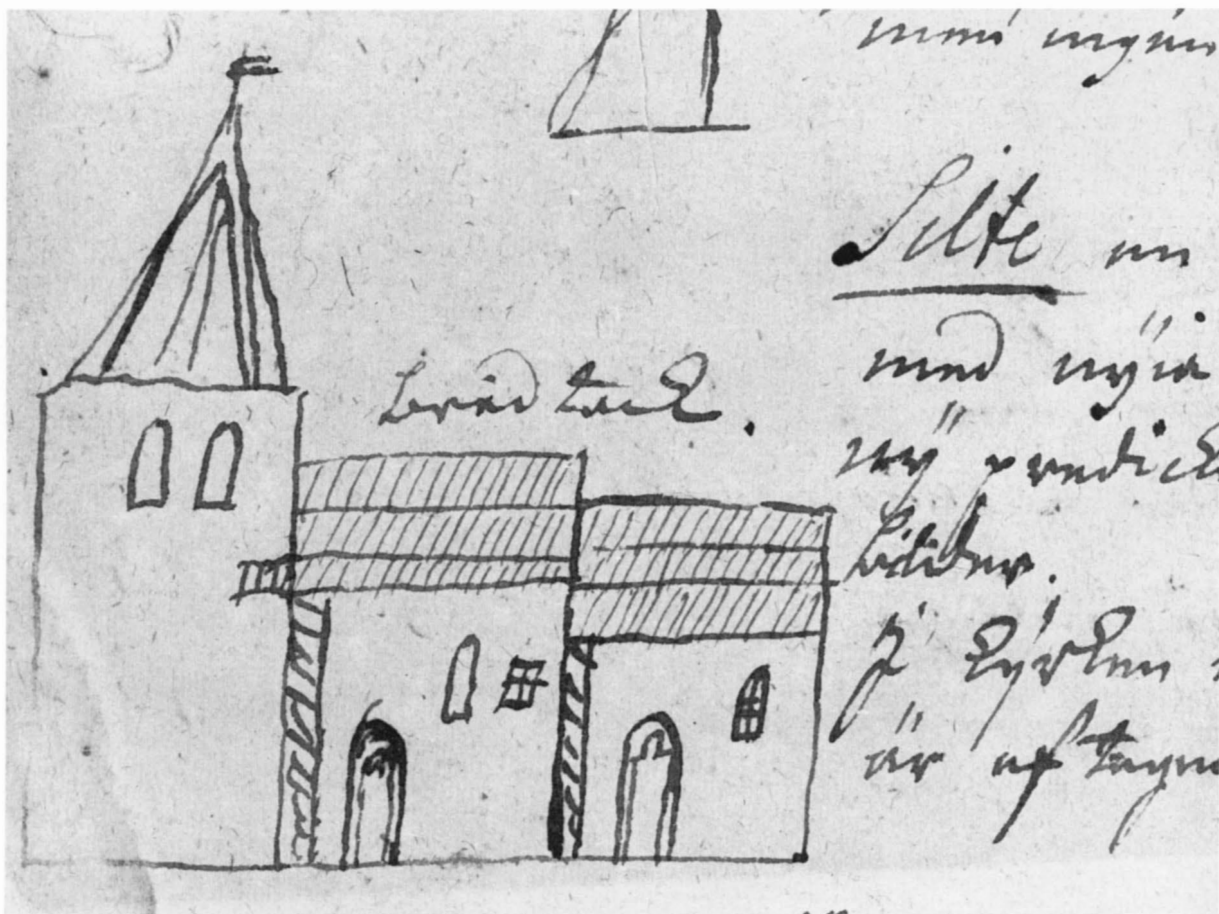
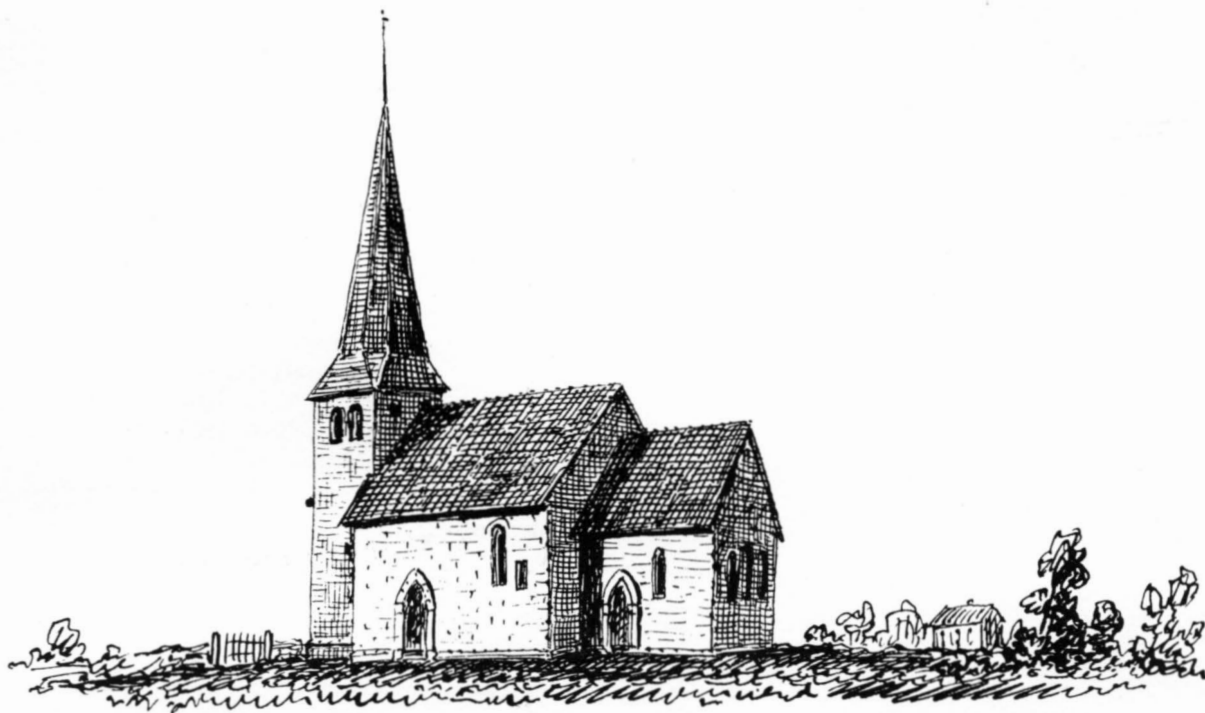

Fig 46. Kyrkan från söder o 1740. Teckning i J Wallin, *Analecta Gothlandensia*. Foto KB.

The church seen from south around 1740. Drawing in J Wallin's Analecta Gothlandensia.

Silte kyrka:

Fig 47. Kyrkan från sydöst. Teckning av P A Säve 1864. Foto ATA.

The church seen from the south-east. Drawing by P A Säve, 1864.

när den nya socknen väl byggt stenkyrka bortflyttades stavkyrkan för att återanvändas någon annanstans. Den stavkyrka som påträffades i Hemse – men som inte kan bevisas verkligen ha stått där – liksom den i Eke, som varit lika lång som den i Silte, har dendrokronologiskt daterats till o 1120. Det är således tänkbart att den stavkyrka som uppsattes i Silte vid 1200-talets början i själva verket var närmare 100 år äldre och att den efter stenkyrkans uppförande kan ha bortflyttats till en annan socken eller återanvänts på annat sätt.

Efter bara några decennier, något före 1200-talets mitt, påbörjades en stenkyrka. Man började därvid att bygga koret. Stavkyrkans långhus förlängdes och anslöts till stenkoret för att så långt som möjligt undvika avbrott i gudstjänstlivet. Koret putsades och kalkades medan stavkyrkolånghuset ännu stod kvar; putsfragment finns kvar på korets västgavel mot långhusvinden

och den putsade och kalkade ytan på triumfbågsväggen fortsätter in bakom långhusets nordmur (Erik Olssons konserveringsrapport). Koret med sin karakteristiska rundbågiga trefönstergrupp och valv med lågt sittande anfangar är framför allt mycket likt koren i Dalhem och Lojsta men även koren i Eke, Roma och Sjonhem, som också hör till samma krets med tydligt cisterciensiskt inflytande. Roosval (ms SvK) tillskriver korbygget Lafrans Botvidarsson.

Kort tid därefter påbörjades långhuset. Stavkyrkans långhus fick troligen stå kvar under hela byggnadstiden. Långhuset följer den ursprungligen uppgjorda planen. Enligt Roosval innehåller det "detaljer ur Lafrans' formförråd, är dock så sprött i utförandet att det bör tillskrivas Lafrans' lärjunge" (ms SvK, där han dock daterar långhusets färdigställande till ca 1245). Portalen är mycket lik Näs kyrkas långhusportal.

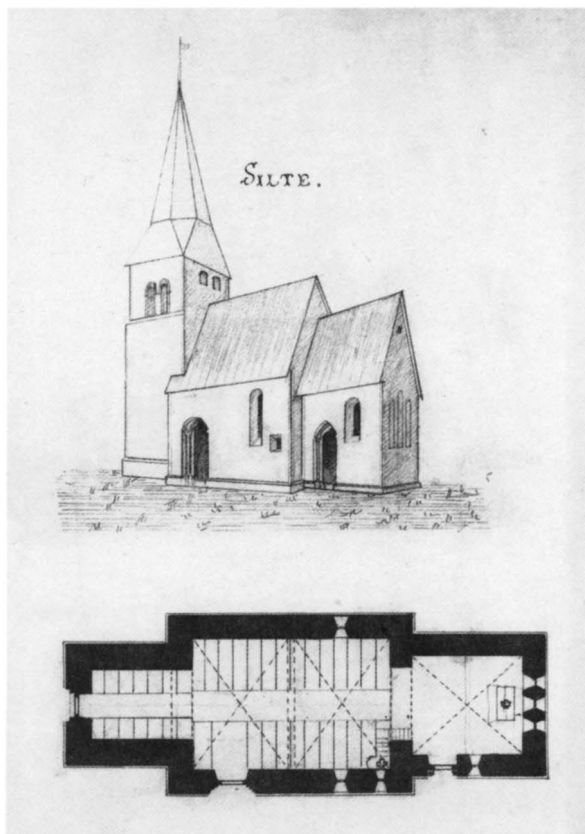

Fig 48. Kyrkan från sydöst samt plan o 1880. Foto RA.

The church seen from the south-east, and plan. From around 1880.

Mot 1200-talets slut byggdes tornet. Det bör ursprungligen ha varit mycket högre och kan också ha haft viss försvarsfunktion. Att tornets byggnadstid ligger nära långhusets visas av att långhusets västgavel aldrig varit putsad. Tornbygget är emellertid inte lika omsorgsfullt utfört som koret och långhuset och har säkerligen varit anförtrott en mindre betydande byggmästare. Kyrkans interiör pryddes under 1200-talets senare del med kalkmålningar och glasmålningar. Den omständigheten att S Mikael intar en mycket framträdande plats i kyrkans ikonografi tyder på att han – möjligen tillsammans med S Maria (Pernler 1987, s 107) – kan ha varit kyrkans skyddshelgon.

Mycket kort tid efter uppförandet tycks kyrkan ha eldhärjats. Vid restaureringen 1971–1972 iakttogs att originalputsens invändigt var mörknad och hade fuktfläckar (Erik Olssons konserveringsrapport), och på

korvinden kan skörbrända stenar iakttas på gavlarnas insidor. Möjligen har endast kortaket brunnit av. Vid en dendrokronologisk undersökning, utförd 1991 av Alf Bråthen, påträffades endast ett daterbart virke, nämligen en tass på korets södra sida. Den yttersta mätta årsringen hade året 1254 och den innersta 1103. Visserligen saknades vankant, men dateringen indikerar ändå att åtminstone koret fått nytt tak under 1200-talets senare del.

Vid okänd tidpunkt, kanske under medeltidens senare del, skadades tornet svårt, eventuellt genom ett blixtnedslag, och tycks delvis ha rasat samman. Det förefaller ha stått som en ruin ganska lång tid därefter – inne i tornet uppvisar sydturen omfattande vittringsskador – innan det återuppfördes i sitt nuvarande, något stympade skick, varvid äldre skulpturdetaljer – inte nödvändigtvis härrörande från kyrkan – mer eller mindre godtyckligt insattes.

Från reformationen till 1800-talets slut

När H N Strelow 1637 (räk) inrapporterar de gotländska socknarnas ekonomiska bärkraft och kyrkornas tillstånd uppger han att "Kierchen ehr Skrøbbeligh". En omfattande reparation, åtminstone invändigt, genomfördes 1728, då stora delar av inredningen förnyades. Jöran Wallin (KB, *Analecta Gothlandensia* I, s 68 (16)) beskriver omkring 1740 kyrkan som "en wacker Kyrkia lång 50 och bred 16 al[na]r med nya omåhlade bänckar en stor mit gång". År 1743 (vis prot) uppges tornet vara "gott", men "Taket något förfallen, dock står än utan dråpp". En reparation ägde rum 1746 under ledning av byggmästaren Anders Likmunds från Gerum. Nu sänktes långhustaket till sin nuvarande höjd och tegeltäcktes. År 1758 blev kortaket föremål för samma behandling.

C G Hilffeling fann vid sitt besök i kyrkan 1799 "inga märkvärdigheter" utom den nedan nämnda gravstenen med runinskrift (se nedan Gravminnen), och även Martin Gustafson (UUB, S 170e:3) uppger detsamma. En reparation genomfördes 1840 (vis prot). År 1854 (st prot) införlivades ringkammaren med kyrkorummet och försågs med stengolv samt bänkinredning. Därvid breddades också västportalen och pardörrar insattes. Tornspiran nybyggdes 1868, säkerligen i samma utförande som tidigare.

Från 1800-talets slut till nutid

Mot slutet av 1800-talet började kyrkan bli i behov av reparation. P A Säve (UUB, S 40 n, s 40) omtalar att

Fig 49. Kyrkan med omgivningar från söder, troligen på 1890-talet. Foto GF.

The church with its surroundings, seen from the south in the 1890's.

den var "vådl. sprucken ända ned i tornbågen" Vid biskopsvisitationen 1888 (st prot) framställdes förslag om att reparera kyrkan invändigt, men stämman beslöt att uppskjuta avgörandet. Ritningar till nya bänkar och nytt altarskrank, utförda av arkitekten Gustaf Pettersson, anskaffades 1889, men man hade ännu inte tillräckligt med pengar för att genomföra restaureringen och laga skiftet kom också emellan. En utvändigt reparation med spritputsning och omläggning av taket genomfördes dock 1896 (st prot). År 1897 (st prot) beslöts att den invändiga restaureringen skulle ske sommaren 1901, men eftersom kyrkokassan ansträngts pga klockans omgjutning och den nödvändiga yttre reparationen beslöts att utdebiteringen skulle fortsätta ännu en tid.

Restaureringen ägde rum 1902–1903 enligt Gustaf Petterssons förslag. Ett tegelvalv slogs i ringkammaren och ny inredning – altarskrank, bänkar, orgel och vind-

fång – insattes. Enligt förslaget skulle vidare korgolvet höjas ett trappsteg och läggas av "hvalfstenar", liksom altargolvet. Altaret skulle framflyttas och en sakristie-avbalkning göras där bakom, vilket dock ej blev av (st prot 29/12 1899). Byggmästare var Nils Pettersson¹⁹; en missuppfattning om arkitektens identitet tycks här ha insmugit sig, att döma av en amper kommentar i Gustaf Petterssons memorial 25/5 1901. "Bland de härmed återgående handlingarna förekommer en felaktig uppgift nämligen att "ritningar till altarskrank och bänkar äro uppgjorda af byggmästaren N Pettersson"; det är förmodligen på det sättet som herrar byggmästare skaffas praktik som arkitekter"

Vid restaureringen fann man fragment av målningar, vilka dock snabbt överkalkades. Likaså lades golvet om utan undersökning; "Och upplystes att arbetet utförts med skyndsamhet för att just undvika det vid en sådan

Fig 50. Kyrkan från sydöst. Foto E Erici 1916. ATA.

The church with its surroundings, seen from the south-east in 1916.

undersökning för socknens styresmän blifvande besväret och tidsspillan”²⁰.

Restaureringen tycks i allt väsentligt ha varit avslutad vid en besiktning 6 november 1902; ritningarna till tegelvalvet är dock daterade januari 1903. Verksamma

vid arbetena var också snickarna Johan Jacobsson i Linde, J P Jacobsson i Fardhem och Lars Lundgren i Hablingbo. En kamin skulle dessutom installeras, vilket dock inte skedde förrän 1923; den uppsattes i långhusets nordöstra hörn.

Fig 51. Interiör mot öster. Foto A Edle 1943.

The interior of the church looking east; 1943.

Diverse reparationer ägde rum 1912 (räk). Tornspiran förnyades 1949. Ett omfattande restaureringsförslag, innefattande bl a komplettering av västportalen, nya glasmålningar och lösa stolar i stället för bänkar, upprättades 1951–1952 av arkitekten Lennart Tham²¹; det antogs 1954 men genomfördes ej. En målad runinskrift (se nedan Kalkmålningar) återupptäcktes och frilades 1955.

År 1960 restaurerades kyrkan utvändigt efter förslag av länsarkitekten Olle Karth²². Nu avlägsnades spritputsen, omfattningar och hörnkedjor frilades, kyrkan slätputsades samt vitkalkades och taket omlades med nytt tegel. Grundförstärkningar utfördes efter förslag av ingenjör Gunnar Hammarlund, Göteborg. Entreprenör var byggnadsfirman Grönlund & Persson, Hablingbo,

med byggmästare Birger Ohlsson, Fidenäs, som kontrollant.

En omfattande invändig restaurering ägde rum som beredskapsarbete 1971–1972 efter förslag av arkitekten Leif Olsson, Stockholm. Nu framtofs bl a kalkmålningarna, golvet omlades och tre medeltida glasmålningssrutor återinsattes på sina ursprungliga platser. I samband med restaureringen utfördes omfattande arkeologiska undersökningar under ledning av dåvarande antikvarien Gustaf Trotzig. Konserveringsarbetena leddes av Erik Olsson, Sanda, med biträde av Arne Fransson, Klintehamn, Marianne Korsman, Visby, och Harald Norrby, Klintehamn. Elektriska installationer utfördes av R Hernruds El AB, Hemse. Återinvigningen ägde rum midsommardagen den 24 juni 1972.

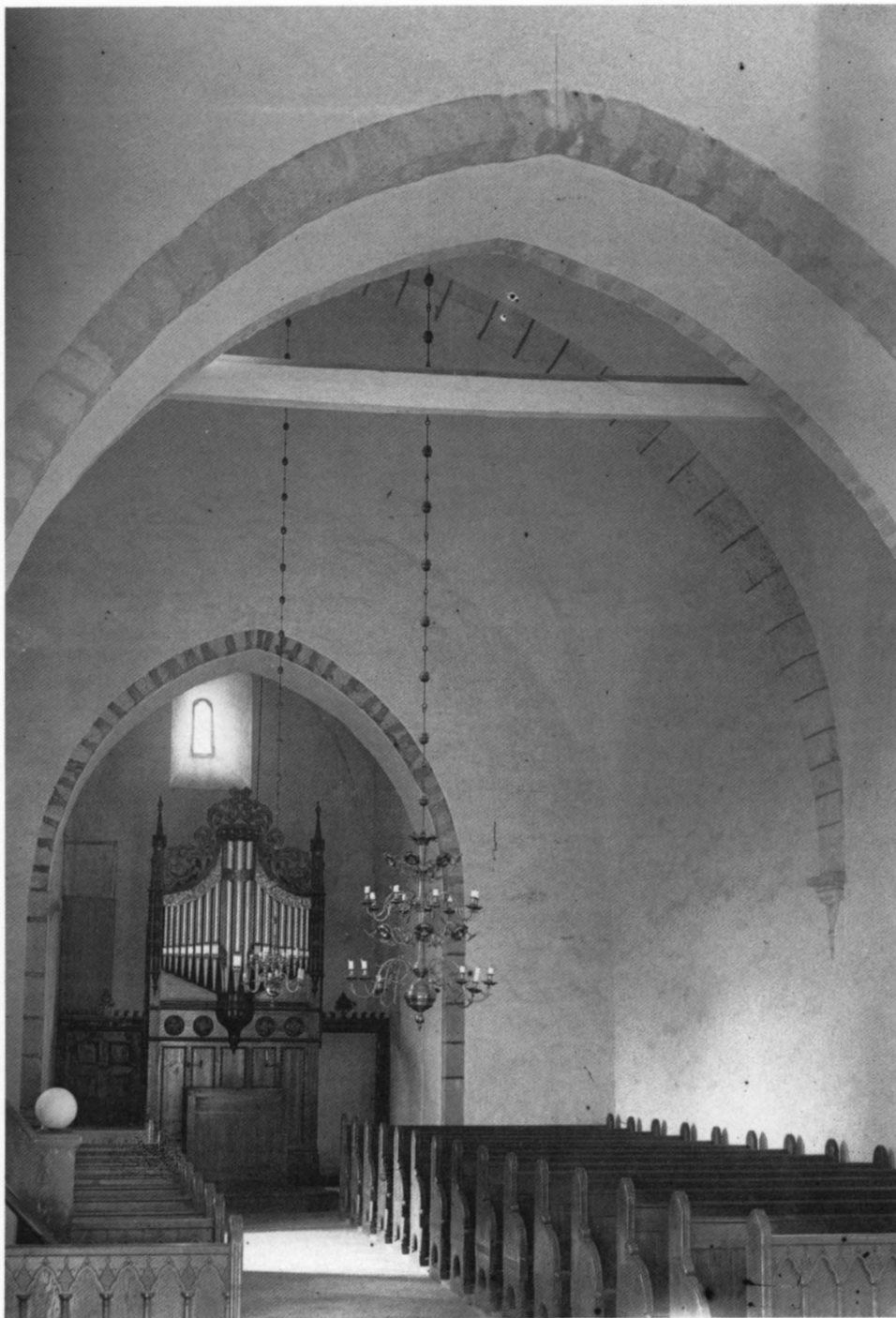

Fig 52. Interiör mot väster. Foto E Erici 1916. ATA.

The interior of the church looking west; 1916.

Kalkmålningar

Kyrkans långhus och kor pryds av kalkmålningar som har tillkommit i flera olika omgångar, i huvudsak två perioder under 1200-talet och tre under 1400-talet. Under 1200-talet utfördes – förutom invigningskors – målningar av den mästare som Bengt G Söderberg kallar "Spiralgeometrikern" i kor och långhus. På 1400-

talet pryddes kyrkan med målningar av tre olika mästare: en inramad figurscen med apostlar på västra väggen, en passionssvit, två inramade scener av uppsvensk typ på sydväggen samt ytterligare några nu överkalkade fragment. Från 1500-talet, slutligen, finns bl a två runinskrifter.

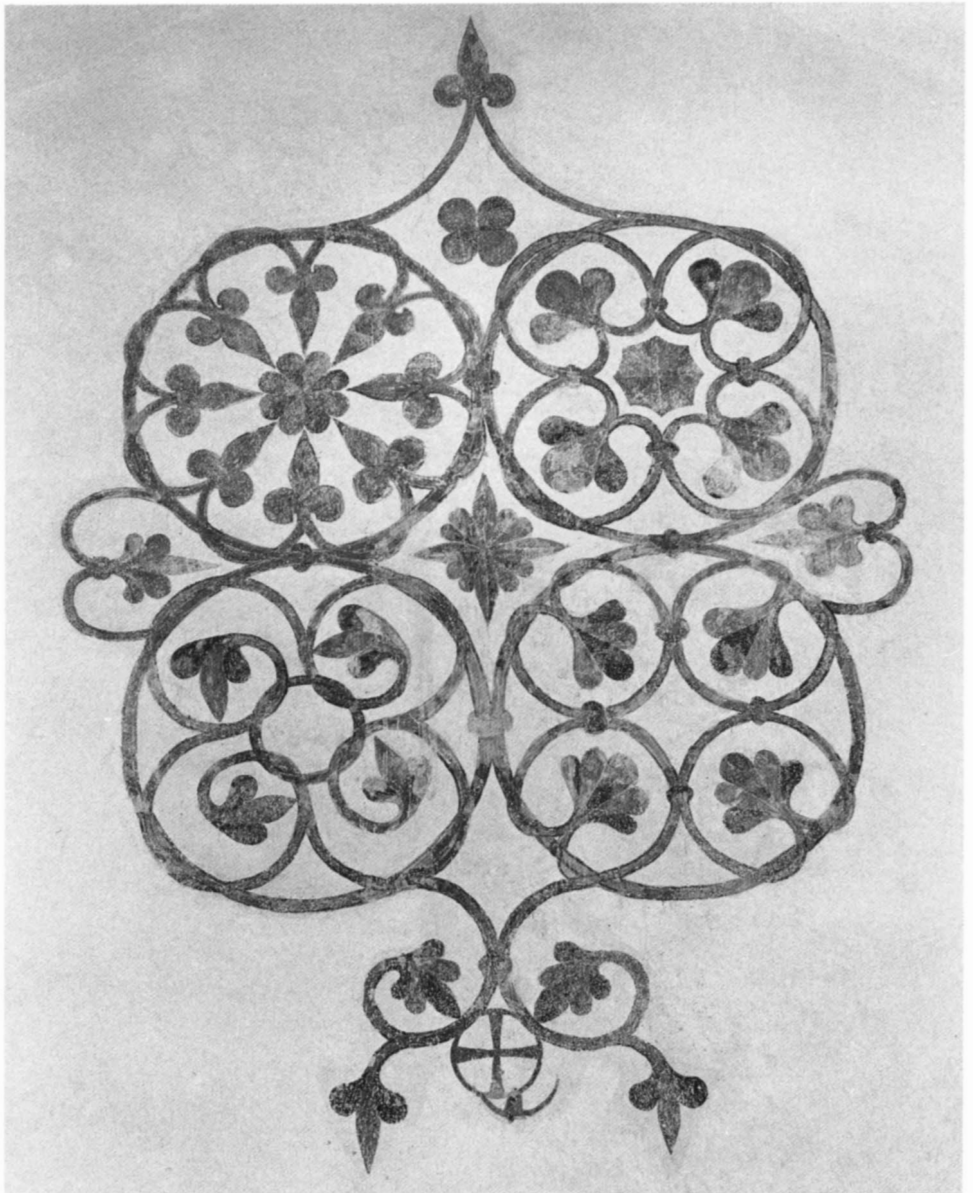

Fig 53. Livsträdsornament, kalkmålning på korets norra vägg. 1200-talet. Foto 1988.

The Tree of Life, mural on the north wall of the chancel; 13th century.

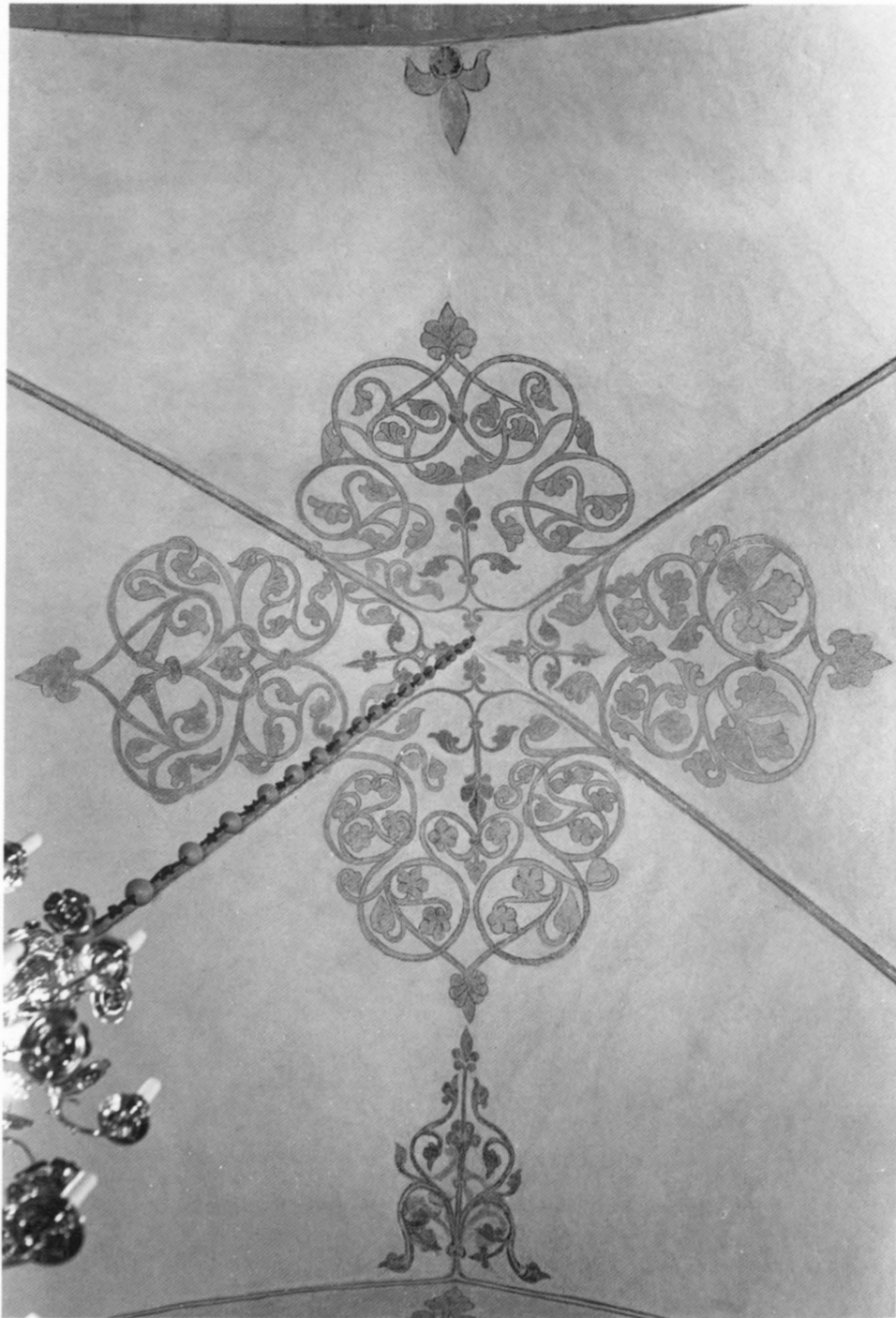

Fig 54. Livsträdsornament, kalkmålning i långhusets östra valv. 1200-talet. Foto 1988.

The Tree of Life, mural on the east vault of the nave; 13th century.

Vid vis 1895 omtalades att man nyligen upptäckt en kalkmålning från 1495, "hvilken af sakkunnig person ansetts vara af konsthistoriskt värde", på långhusets sydvägg. Biskopen uppmanade därför kyrkorådet att

vidtaga "i lag stadgade åtgärder", vilket dock inte skedde. Vid fullbordad reparation 1902 6/11 sammanträdde kyrkorådet för att besiktiga kyrkan, varvid kyrkoherde Johan Löthberg²³ skriver: " Här kunde vara att anmär-

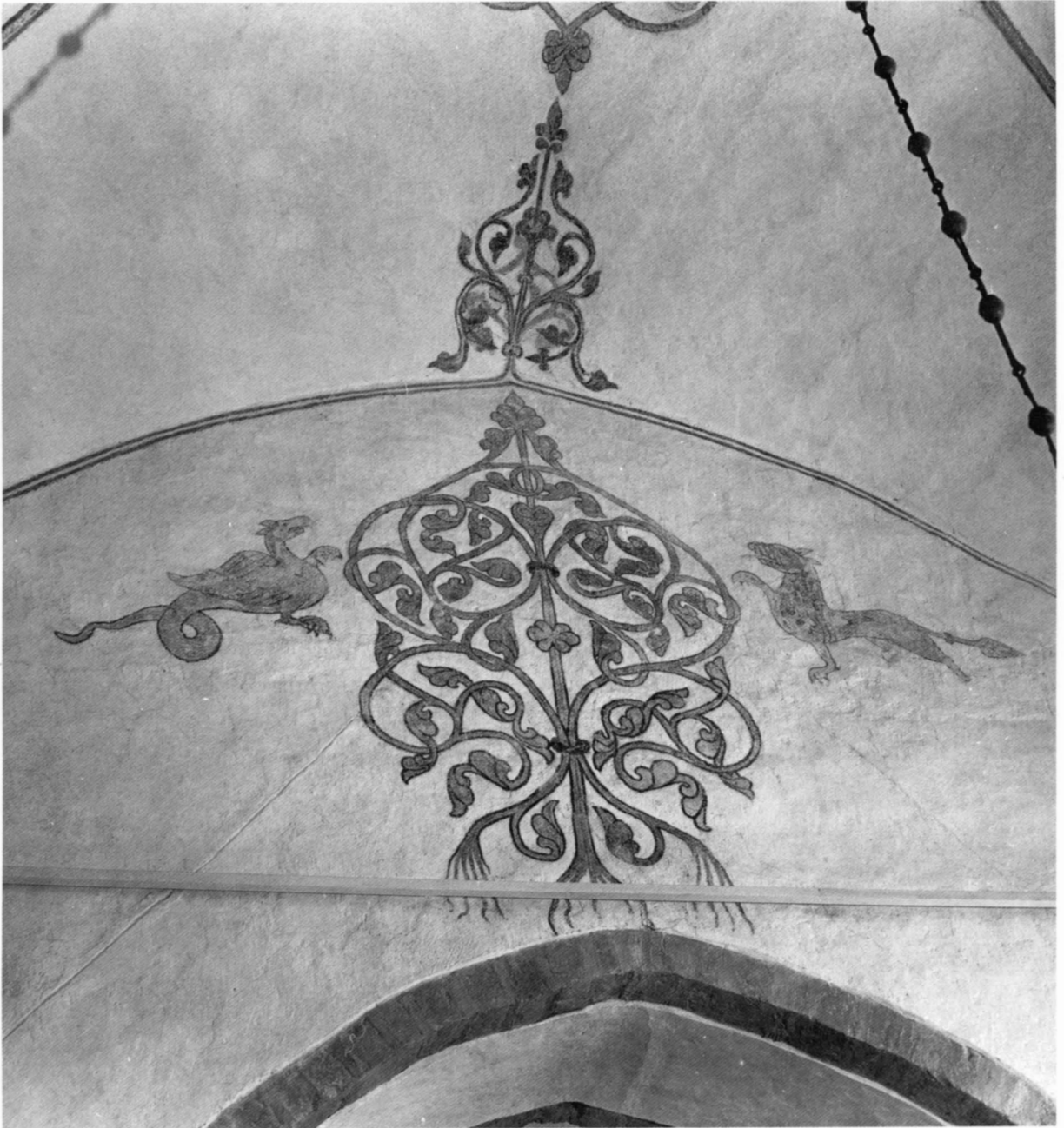

Fig 55. Livsträdsornament och fabeldjur, kalkmålningar på triumfbågväggen. Foto 1988.

The Tree of Life and animals, murals above the chancel arch; 13th century.

ka att entreprenörerna vid affärgning af väggar och hvalf icke gått tillväga med nödig varsamhet för bevarande af derunder möjligen förefintliga gamla väggmålningar. Särskildt hade de emot tillsägelse öfverstrukit

på södra sidan blottade gamla väggmålningar, hvarom de hade fått tillsägelse att de skulle lemnas orörda utan att öfverstrykas. Undertecknad pastor vill särskildt framhålla, att då församlingen ej hade velat göra något

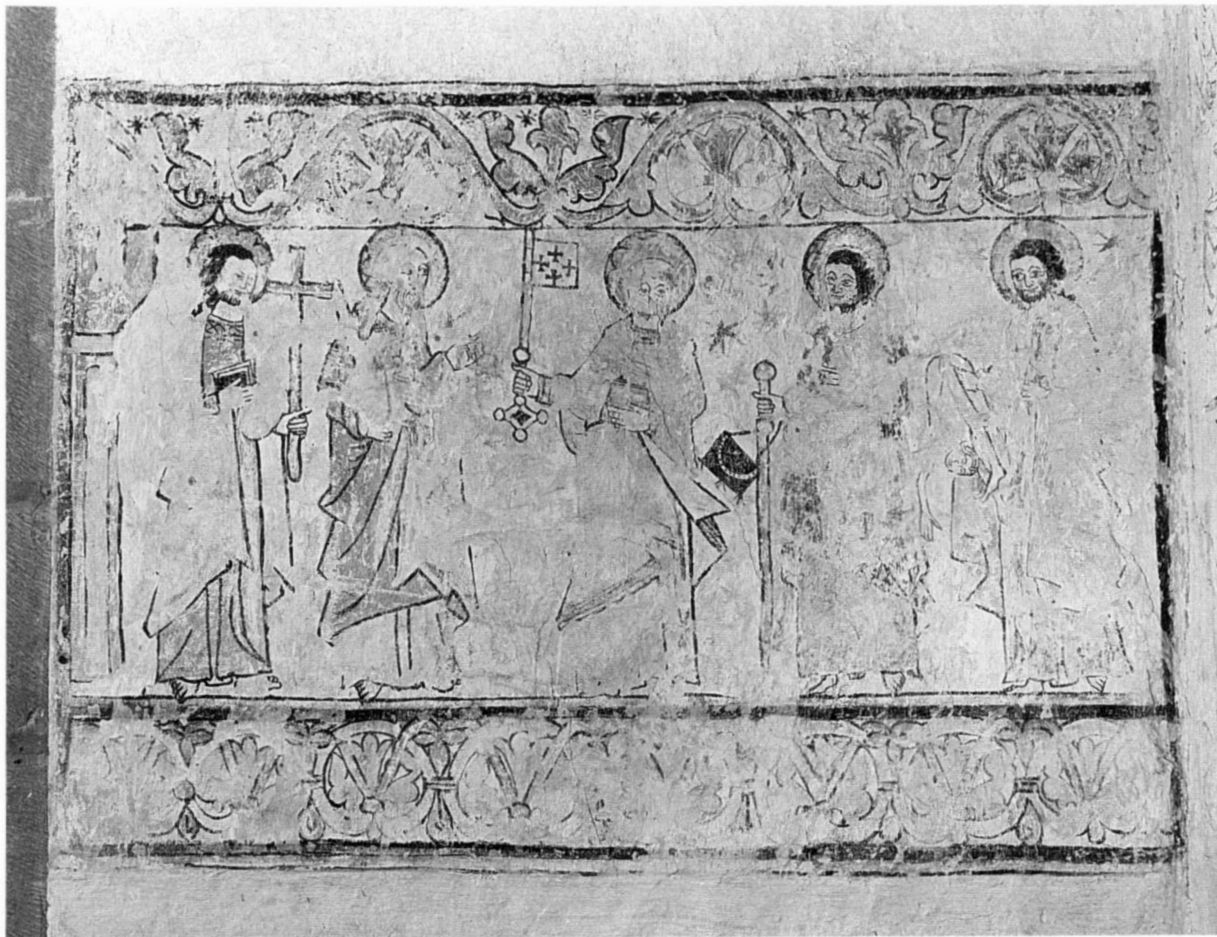

Fig 56. Fem apostlar, fr v S Andreas, S Paulus, S Petrus, S Jakob d ä och S Bartolomeus. Kalkmålning på långhusets västra vägg. 1400-talet. Foto 1988.

Five apostles: St Andrew, St Paul, St Peter, St James the elder and St Bartholomew. Mural on the west wall of the nave; 15th century.

för undersökning af förefintliga väggmålningar, om de voro värda att bibehållas och restaureras, hans mening hade varit, att denna fråga skulle överlemnas åt framtiden, då församlingen ansåge sig ha råd härtill, och att, då församlingen hade beslutat väggarnes affärgning, detta skulle ske med så lätt hand som möjligt, på det att under den gamla överkalkningen möjligen förefintliga väggmålningar icke måtte skadas. Detta hade ock meddelats entreprenörerna. Särskildt ville ock pastor framhålla, att han ej blifvit underrättad om, när affärgningen skulle företagas, så att han ej deråt kunnat egna nödig tillsyn. Om med anledning därpå någon åtgärd mot entreprenörerna skulle vidtagas finge bero på om vederbö-

rande myndigheter komme att upptaga denna fråga" (kr prot). Vid biskopsvisitationen 1907 upplystes att "några obetydliga rester" av kalkmålningar upptäckts men överkalkats "mot pastors protest". Eftersom målningarna inte förstörts ansåg dock visitator det hela inte föranleda någon åtgärd (vis prot). En mindre undersökning för att konstatera förekomsten av målningar utfördes av konservator Torsten Hjelm 1951. En runinskrift blottades 1954, medan de övriga målningarna framtogs samt konserverades först vid restaureringen 1971–1972. Vissa svårt skadade scener överkalkades dock igen efter dokumentation.

Fig 57. Nattvarden och Getsemane, scener ur passionsfris på långhusets norra vägg. Kalkmålning av "Passionsmästaren". 1400-talet. Foto 1988.

The Last Supper and Christ in Gethsemane. Scenes from a Passion frieze on the north wall of the nave. Murals by the painter "Passionsmästaren"; 15th century.

Invigningskors

I kyrkan finns elva synliga – ursprungligen tolv – invigningskors i rött. Koret har tre: ett under sydfönstret och två på norra väggen, varav det ena är målat snett ovanpå det andra, vilket är fragmentariskt. I långhuset finns åtta; hål efter ljusarmar syns i putsen under deras nedre kant. På sydväggen finns ett skadat invigningskors mellan fönstren, strax öster om gördelbågens anfang ytterligare ett samt ett ovanför väggskåpet i västra travén. Västra väggen har ett på var sida om tornbågens anfang och norra väggen tre: ett i västra travén och i östra travén två, på ömse sidor om och i höjd med fönstrets nederdel. Två invigningskors i koret sägs av Roosval (ms SvK) vara nyligen framskrapade.

Beskrivning av övriga 1200-talsmålningar

KORET. *Valvet:* Smala linjer i grått och rött längs valvstrålarna. *Östra väggen:* Kvaderimitation i rött, grått

och vitt i och runt fönstersmygarnas övre delar. Mittfönstret har ovanför omfattningen en rundbågsarkad i vitt på röd och grå botten, avslutad med liljeornament: grått mot norr, rött mot söder. Sidofönstrens krönande ramdelar sticker med små snibbar in i mittfönstrets smyg. *Södra väggen:* Runt fönstrets övre del kvaderimitation i likhet med korets mittfönster; dock är båda bladornamenten röda. Ovanför väggskåpet är ett målat krön i form av en fransk lilja med bladornament i ändarna. *Norra väggen:* Livsträdsornament (fig 53) med spår av ristade hjälplinjer (bredd 260 cm, höjd 325 cm; jfr även Lagerlöf 1981). Överkalkade målningar kan skönjas.

LÅNGHUSET. *Östra valvet:* Smala linjer längs valvstrålarna samt sköld- och gördelbågarna, vilka avslutas nertill med växtornament i öster och konsoler i väster. Livsträdsornament i mitten (fig 54), växtornament i de fyra väderstrecken. *Västra valvet:* Smala linjer i valvstrålarna som ovan, franska liljor i öster, söder och

Fig 58. Judaskyssen. Överkalkad kalkmålning av "Passionsmästaren". 1400-talet. Foto E Olsson 1971. GF.

The Kiss of Juda. Now overwashed mural by the "Passionsmästaren"; 15th century.

norr; konsolavslutning. *Östra väggen:* Ovanför triumfbågen är ett stort livsträd, flankerat av en drake i norr och ett lejon i söder (fig 55). *Södra väggen:* Ovanför väggsåpet finns dekor lik den ovanför såpet i korets sydvägg. *Västra väggen:* Söder om tornbågen, ca 175 cm över golvet, är målat ett växtornament, i vilket sitter ett avbrutet järn efter en ljushållare. *Norra väggen:* Västra travén har överst ett växtornament samt ett lejon t v; ett annat, nu försvunnet djur har funnits t h. Målningarna är hållna i rött och grått med inslag av svart, vitt och gulbrunt.

Vid framtagandet kunde Erik Olsson (konserveringsrapport) konstatera att två olika målare utfört samma dekortyp, vilket visas av att två livsträd i valvet ovanför triumfbågen överskjuter varandra. En skillnad i färgskalan kan också iaktas. Målare I följer arkitekturen och har ristade hjälplinjer. Hans målningar utgörs av dem på valvstrålarnas linjer och gränsen mellan vägg och valv, de franska liljorna, livsträden på norra långhusväggs västra del och omedelbart ovanför triumfbågen samt omfattningarna runt korets östfönster. Målare II har utfört livsträdet på triumfbågens vägg, akantus runt liljorna i östra långhusvalvet, målningarna runt

Fig 59. Kristus inför Kaifas. Överkalkad kalkmålning av "Passionsmästaren". 1400-talet. Foto E Olsson 1971. GF.

Christ and Caiphas. Now overwashed mural by the "Passionsmästaren"; 15th century.

väggsåpet, målat över valvstrålarna och förstärkt linjerna samt avslutat med akantusblad och konsolteckning. Erik Olsson förmodar att målare II efter den tidigare nämnda eldsvådan (s 46) gjort likartade målningar som ersättning för de skadade av målare I. Det yngre målningsskiktet sitter löst.

Beskrivning av 1400- och 1500-talsmålningarna

På långhusets västra vägg, norr om tornbågen, är målad en inramad figurscen (fig 56): fem apostlar i fotsida dräkter, fr v S Andreas med bok och kors, S Paulus med svärd, S Petrus med nyckel, S Jakob d ä med lång stav och väska samt S Bartolomeus med flådd hud över armen. Band med växtornament. Färger: caput mortuum, rött, gult, grönt, blått, svart, vitt. Apostlamålningen kan tänkas ha utgjort altarmålning över ett nu försvunnet altare på denna plats, vilket dess form och höjd antyder. Söderberg (1971, s 141ff)²⁴ tillskriver målningarna "Apostlamästaren i Lärbro", som dessutom varit verksam i Bro, Väskinde, Ekeby och Hall. Målningarna i Sanda av den konstnär som Söderberg (ibidem, s 150) kallar "Nicolausmästaren" uppvisar samma slags bård.

Fig 60. Avklädandet. Överkalkad kalkmålning av "Passionsmästaren". 1400-talet. Foto E Olsson 1971. GF.

The Disrobing Before the Cross. Now overwashed mural by the "Passionsmästaren"; 15th century.

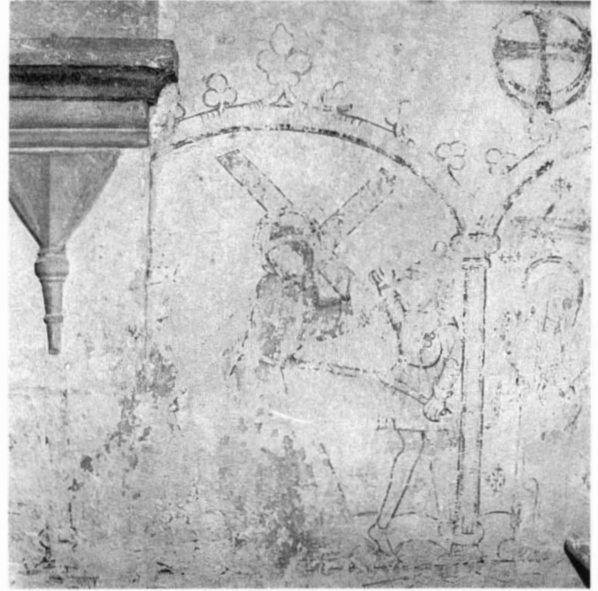

Fig 61. Korsbärandet. Överkalkad kalkmålning av "Passionsmästaren". 1400-talet. Foto E Olsson 1971. GF.

The Bearing of the Cross. Now overwashed mural by the "Passionsmästaren"; 15th century.

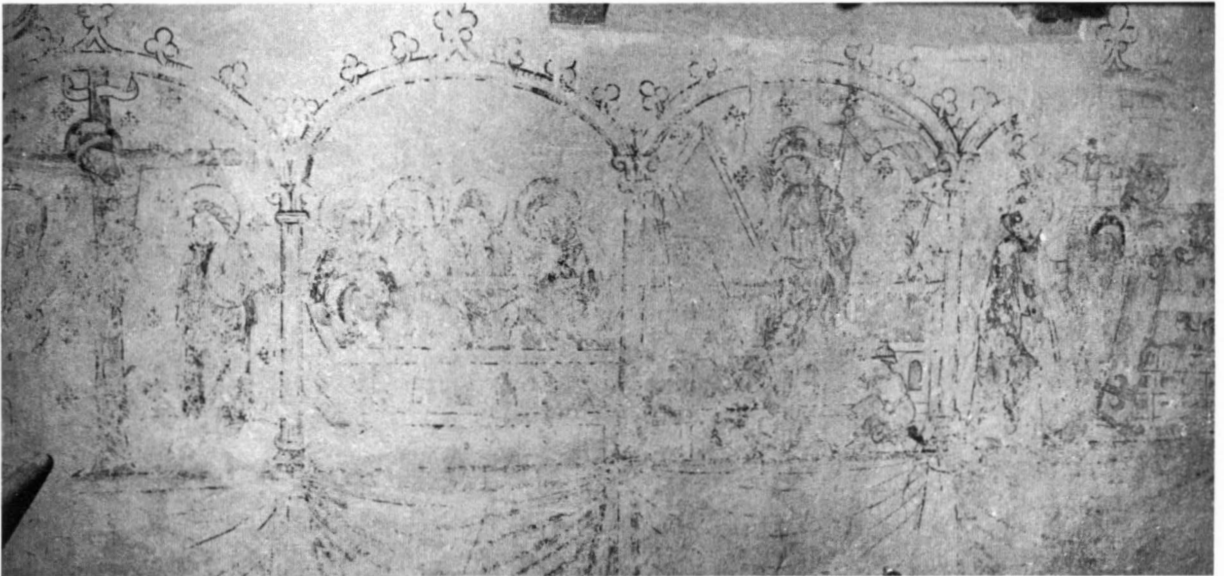

Fig 62. Korsfästelsen, Gravläggnigen, Uppståndelsen och Kristus tagande upp människan ur dödsriket. Överkalkade kalkmålningar av "Passionsmästaren". 1400-talet. Foto E Olsson 1971. GF.

The Crucifixion, the Deposition, the Resurrection and Christ raising man from the kingdom of the dead. Now overwashed murals by the "Passionsmästaren"; 15th century.

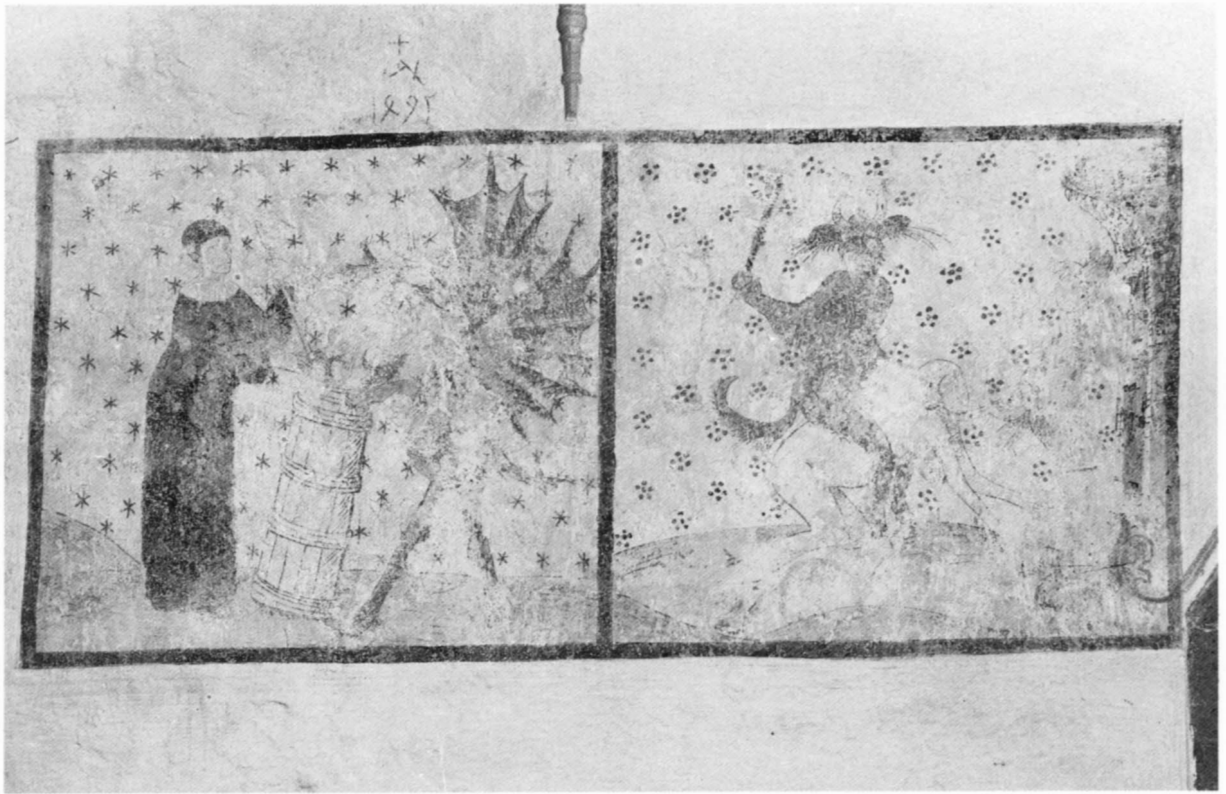

Fig 63. Djävulen hjälper en kvinna kärna smör samt djävulen ridande på en kvinna. Ovanför syns årtalet 1495. Kalkmålningar på långhusets södra vägg. 1400-talets slut.

The Devil helping a woman to churn butter, and the Devil riding on a woman, and, above, the date 1495. Murals on the south wall of the nave; end of the 15th century.

På norra väggen längst i väster finns två scener ur en passionsfris (fig 57): -1. Nattvarden, -2. Getsemane, där under draperier. Rött, svart, grönt, vitt. Passionsfrisen fortsätter utmed hela väggen (fig 58–62) men är överkalkad på grund av sitt skadade tillstånd: -3. Judaskys-sen, -4. Inför Kaifas, -5. Avklädandet, -6. Gisslandet, -7. Törnekröningen, -8. Korsbärandet, -9. Korsfästelsen, -10. Gravläggningen, -11. Uppstigandet ur graven, -12. Kristus tar upp människan ur dödsriket, -13. Kristus som världsdomare, -14. Otolkad scen (Erik Olssons konserveringsrapport).

På långhusets södra vägg mitt under gördelbågen finns två scener inom röd ram (fig 63). I öster får en kvinna i mössa, pipkrage och fotsid mörk dräkt t v hjälp av djävulen i grönt och rött t h (skadad) att kärna smör; grön mark, stjärnbeströdd bakgrund. I väster syns en röd djävulsfigur som rider på en krypande kvinna me-

dan en grön går före t h in i ett gap (helvetets port). Grön mark, blombeströdd bakgrund. Ovanför dessa scener är målat ett bomärke samt årtalet 1495 med arabiska siffror i grått, vilket möjligen avser målaren samt tillkomståret. Målningarna har uppsvensk karaktär och är jämte målningarna i Öja kyrkas kor de enda kända i sitt slag på Gotland.

Kyrkan har ytterligare några – skadade och därför överkalkade – målningar från 1400-talet eller tidigt 1500-tal: S Kristoffer, av Erik Olsson (konserveringsrapport) jämförd med en Kristoffersbild i Levide, djävulen sittande på en pall och antecknande på ett stort papper vad en smådjävul t v viskar i hans öra (fig 64), en scen med kvinnoskvaller samt obestämda fragment bakom predikstolen.

På södra väggen mellan fönstren, 225 cm över golvet, finns en runinskrift i grått, lydande i översättning:

”Bedjen för Botvids, Ragnvalds arvinges, själ”. Inskriften, som dateras till 1500-talet, upptas av Worm 1643 (s 454; Jansson & Wessén 1962, s 90f) men torde mindre än 100 år senare ha blivit överkalkad – troligen 1728 – eftersom den inte nämns av Wallin. Wennersten (1898, s 106) uppger felaktigt att inskriften stått att läsa på en runsten. Melefors (1983, s 163) sätter denna inskrift i samband med en ödegård Rannsarve om fyra markelej, omnämnd 1585 som införlivad med Siglajvs, på vars ägor åkernamnet Ragnsarve levt kvar ända in på 1900-talet. Ovanför denna inskrift finns ytterligare en fragmentarisk runinskrift med rödkrita. Slutligen finns mot väster en sentida – dåligt tecknad samt skadad och därför överkalkad – båt.

Fig 64. Scen med skvallrande djävlar. Överkalkad kalkmålning i långhuset från o 1500. Foto E Olsson 1971.

Scene with gossiping devils. Now overwashed mural in the nave; around 1500.

Glasmålningar

Glasmålningar har sannolikt funnits i kyrkans samtliga fönster. Sex rutor är bevarade. En skiss av P A Säve från 1847 (fig 67) visar att åtta rutor då ännu fanns kvar i kyrkan, samtliga i trefönstergruppen och säkerligen på sina ursprungliga platser. I det nordöstra fönstret, som då var komplett med fyra rutor, satt nerifrån och upp Bebådelsen, Kristi födelse, Frambärandet i templet samt Kristi dop. Av mittfönstrets fem rutor fanns den tredje och fjärde uppifrån i behåll, överst Korsfästelsen

och därunder Uppståndelsen. Det sydöstra fönstret hade de två översta rutorna i behåll: överst S Mikael, därunder S Martin, av Säve kallad "En Bisk[op] i Skrud".

Glasmålningarna är säkerligen ungefär samtida med kyrkan och alltså tillkomna efter 1200-talets mitt. Enligt en senare tillskriven anteckning på Säves skiss, lämnad av kyrkoherde A J Hallenberg²⁵ 13/12 1853, blev de båda rutorna i mittfönstret sålda till glasmästaren Carl

Fig 65. Bebådelsen, glasmålning i korets norra östfönster. 1200-talet. Foto ATA.

The Annunciation. Stained glass in the northernmost window of the east gable; 13th century.

Fig 66. Kristi födelse, glasmålning i korets norra östfönster. 1200-talet. Foto GF.

The Birth of Christ. Stained glass in the northernmost window of the east gable; 13th century.

Bergman före 1849²⁶. Två rutor med okänd proveniens men framställande dessa motiv är bevarade, båda nu i SHM, med starkt stilistiskt samband med Siltemålningarna (Andersson 1964, s 59f, 212, 233, 250f; Roosval 1950, s 8, 208). Dessa bör ha hört till ett och samma fönster, men kan knappast komma från Silte eftersom de är för breda (mittfönstret är ca 41 cm brett medan den fullständigt bevarade av de båda rutorna är 61,5 cm bred).

Glasmålningarna innehåller följande motiv²⁷: - 1. Bebådelsen (fig 65); Maria th håller händerna för bröstet, ängeln tv håller högra handen utsträckt och i den vänstra ett språkband med inskrift: "AUE:MARIA:GRACIA:P[LENA]". Höjd 42 cm, bredd 37 cm. - 2. Kristi födelse (fig 66); Maria halvligger i förgrunden tv, i mitten Jesusbarnet i en krubba med en kolonnettavdelad rundbågsöppning i framsidan, där bakom kreatur; Josef th om krubban. Höjd 35 cm, bredd ca 37 cm. - 3. Frambärandet i templet (fig 68); th Simeon bärande Jesusbarnet, som sträcker fram sina händer mot Maria

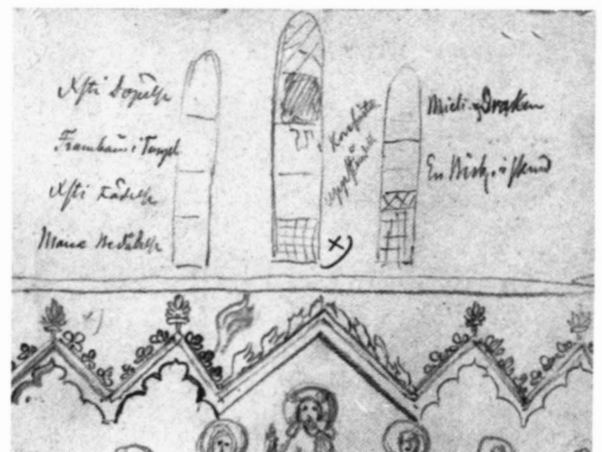

Fig 67. Glasmålningarnas placering i korets östfönster. Teckning av P A Säve 1847. Foto UUB.

The location of the stained glass in the east windows of the chancel. Drawing by P A Säve, 1847.

Fig 68. Frambärandet i templet, glasmålning i korets norra östfönster. 1200-talet. Foto GF.

The Infant Christ in the Temple. Stained glass in the northernmost window of the east gable; 13th century.

Frambärandet i templet (fig 68); th Simeon bärande Jesusbarnet, som sträcker fram sina händer mot Maria och Josef t v. Höjd 35 cm, bredd ca 37 cm. -4. Kristi dop, fragment (fig 69); Johannes döparen th och en ängel t v, infattade i en träskiva. Figurernas höjd ca 30 cm. I GF (inv nr B 935). -5. S Mikael (fig 70); ärkeängeln står frontalt på draken och stöter ett spjut i denna. Inskrift i glorian: "SCS MICHAEL: ARCH". Rutan, som är rundbågig, är smalare än de övriga vilket dock beror på att en yttre kantbård gått förlorad; bildytan är nämligen lika bred som S Martins och figurerna har samma skala (något större än i övriga rutor). Dessutom sticker spetsen av Mikael's ena vinge ut något från rundbågen. Höjd 52,5 cm, bredd 30 cm. I GF (inv nr B 934); en fotografisk kopia är 1988 (felaktigt) insatt i södra långhusfönstret. -6. S Martin (fig 71); klädd i biskopsdräkt och stående frontalt med en välsignande gest med högerhanden, i vänstra handen en kräkla; ovanför bi-

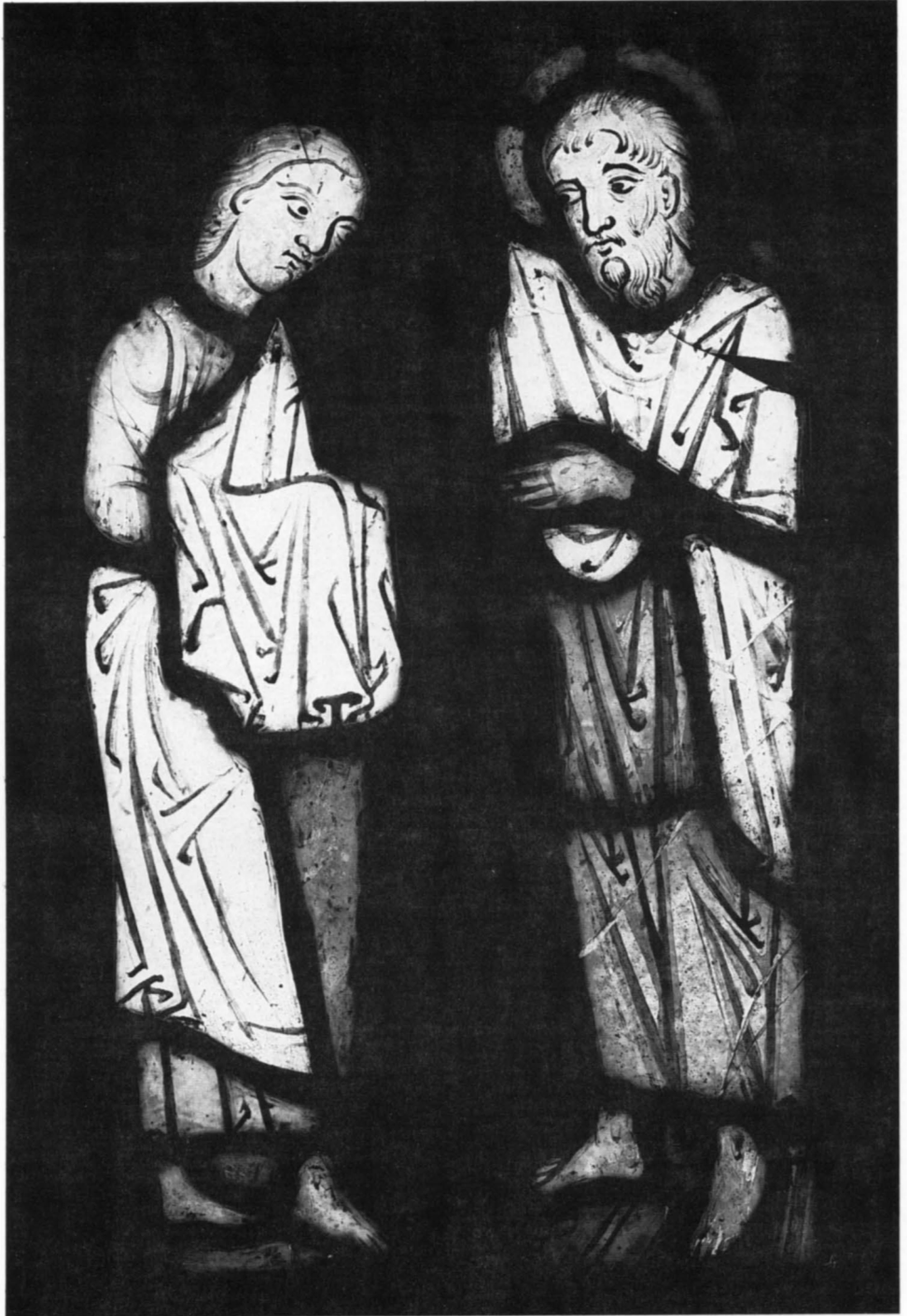
skopens huvud läses inskriften "SCS MARTINV[S] EP[ISCOPVS]" (slutet av inskriften förlorad och ersatt av en ruta med pärlstav). Höjd 56 cm, bredd 41 cm²⁸. I GF (inv nr B 933); en fotografisk kopia är dock sedan 1988 (felaktigt) insatt i mellersta korfönstret.

Glasmålningarna hänförs av Roosval (1950, s 8, 88, 208f) till tidig Dalhemsskola; mästaren, som han benämner Siltemästaren, står nära Dalhemsmästaren och är möjligen dennes lärjunge. Glasmålningarna har senromansk karaktär med tydliga bysantinska inslag. Stilen anses ha tyskt ursprung men målningarna är troligen utförda på Gotland. De närmaste parallellerna finns i Dalhems och Endre kyrkor, men Siltemålningarna representerar – som tidigare sagts – ett något senare skede än dessa²⁹.

Enligt räkenskaperna försålde 1850 "bly af gamla fönster" och 1853 insattes tre nya fönsterluffer i koret. De övriga glasmålningarna såldes den 25 maj 1856 (räk)

Fig 69. Kristi dop, fragment av glasmålning, ursprungligen i korets norra östfönster, nu i GF. 1200-talet. Foto R Hejström, GF, 1989.

The Baptism of Christ. Fragment of stained glass originally in the northernmost window of the east gable; 13th century. Now in Gotlands Fornsal museum.

till "Kongl. Gymnasium i Wisby". Denna försäljning tycks dock ha blivit bortglömd, och när man 1892 överförde glasmålningarna till GF antogs allmänt att de en-

dast var deponerade av församlingen. År 1904 beslöt kyrkostämman att försälja glasmålningarna och först hembjuda dem till GF, men detta blev inte av. Däremot

Fig 70. S Mikael, glasmålning, ursprungligen i korets södra östfönster, nu i GF. Foto R Hejdstrom, GF, 1989.

St Michael. Stained glass, originally in the southernmost window of the east gable; 13th century. Now in Gotlands Fornsal.

Fig 71. S Martin, glasmålning, ursprungligen i korets södra östfönster, nu i GF. Foto R Hejdstrom, GF, 1989.

S Martin, stained glass, originally in the southernmost window of the east gable; 13th century. Now in Gotlands Fornsal.

väcktes 1907 (vis prot) frågan om att återinsätta glasmålningarna i kyrkan, vilket dock avslogs av stämman (st prot). Glasmålningarna deponerades 1909 i GF (inv nr Dep B 930–935). Sedan restaureringen 1971–1972 är tre rutor återuppsatta i korets nordöstra fönster. Av de tre rutor som förvaras i GF är två fotografiskt kopierade och kopiorna sedan 1988 uppsatta i kyrkan. Kopiorna är utförda av Raymond Hejdström. Ytterligare fragment av glasmålningar påträffades vid restaureringen 1971–1972 (se nedan Bilaga).

Ristningar

Endast ett fåtal ristningar har upptäckts i kyrkan. I långhusportalens östra smyg återfinns smärre runor, ett kors och ett bomärke. På östra posten till nischen i norra korväggen finns en otydbar ristning. På norra korväggen kan dessutom skönjas hjälplinjer till kalkmålningen med livsträdet (se ovan s 55).

Inredning och inventarier

Altaranordning

Högaltare, huvudsakligen av sandsten, täckt med en altarskiva av kalksten med hålkälad undre kant och ett likarmat kors inhugget i varje hörn samt på mitten. Altarets höjd 102 cm, altarskivans längd 195 cm, bredd 112 cm, tjocklek ca 15 cm. Mitt i altarets framsida finns en igenmurad relikgömma och i baksidan en rektangulär nisch. Relikgömmans höjd ca 21 cm, bredd ca 11 cm; nischens höjd ca 32 cm, bredd 112 cm, djup ca 36 cm.

Kyrkan har haft sidoaltaren i långhusets sydöstra och nordöstra hörn. Av det sydöstra altaret återstår fortfarande de nedre delarna som podium för predikstolen. Spår efter det nordöstra altaret kunde konstateras vid restaureringen 1971–1972; det hade varit 115 cm högt ovanför nuvarande golvnivå, 150 cm långt och 65 cm brett (enligt Erik Olssons konserveringsrapport). Ytterligare ett altare kan möjligen spåras, nämligen i långhusets nordvästra hörn under den där befintliga kalkmålningen med apostlar, som alltså i så fall har fungerat som altartavla.

På högaltaret står ett altarskåp (fig 72–76) av skulpterad, målad och förgylld ek, bestående av corpus och två dörrar. Corpus, som är avlångt och förhållandevis lågt, framställer Yttersta domen. I mitten tronar Kristus på en sockel med tre steg, varav det nedersta är av yngre datum. I vänstra handen håller han livets uppslagna bok medan den högra är lyft i en välsignande gest.

Håret ligger tätt mot huvudet och faller ner på skuldrorna. Klädnaden sammanhålls av ett bälte. Kristus flankeras tv av Maria och th av Johannes, vilka står på profilerade socklar och båda vänder sig i halvprofil mot honom med lyftade händer. Tv om Maria står Petrus och th om Johannes Paulus, båda frontalt och med bevarade attribut. Ytterst står två diakoner, Stefanus och Laurentius. Med ena handen gör de en bevekande gest inåt; den högra diakonen – vars halva ansikte är borta – håller i yttre handen en bok medan den vänstra diakonens yttre hand saknas. Apostlarna och diakonerna står på enkla socklar.

Figurerna är uppställda under en baldakinanordning av lister med snidade bladornament och korsblomformade krön. Listerna bildar fem gavlar, av vilka den i mitten är bredast och täcker även Maria och Johannes. Dess bladornament avviker i formen från de övriga och krönet saknas. Mittgaveln är uppenbarligen sekundär; ett parti i fonden, där den röda grundfärgen framträder, visar att den ursprungligen varit lägre – kanske även vidare – och antagligen lik de övriga. De mindre baldakinernas inre linje är taggbågig. Mellan figurerna har funnits kolonnetter. Figurerna står ej exakt mitt under baldakinerna. I sockelbrädan är inristat monogrammen MID och CL.

Den vänstra dörrens insida (fig 73) framställer Maria immaculata på månskäran, Jesusbarnet med radband av

Fig 72. Altarskåp av målad och förgylld ek från 1500-talets början med skulpturer från o. 1300. Foto 1988.

Reredos of painted and gilded oak from the beginning of 16th century, with sculptures from around 1300.

Fig 73. Maria immaculata. Målning på vänstra altarskåpsdörrens insida. Foto 1988.

Maria immaculata. Painting on the inside of the left wing of the reredos.

röda pärlor. Maria har blont hår samt klädnad i grönt och vitt. På den högra dörrens insida (fig 74) syns S Mikael vägande själar. I högra handen håller han ett lyftat svärd och i den vänstra en våg, vars vänstra skål, lastad med tre klot, tyngs ner av en djävul med två ansikten, medan den tyngre högra skålen innehåller en bedjande kristen. Ärkeängeln har blont hår, vingar i grönt och gult samt klädnad i grönt och vitt.

Dörrarnas utsida (fig 75–76) bildar tillsammans en framställning av Bebådelsen. På vänstra dörren kom-

mer en ängel in från vänster med en spira i vänstra handen och i den andra ett språkband med inskriften "Aue gracia plena d[omi]no teo (?)". På högra dörren

Fig 74. S Mikael vägande själar. Målning på högra altarskåpsdörrens insida. Foto 1988.

St Michael weighing souls. Painting on the inside of the right wing of the reredos.

Fig 75–76. Bebådelsen. Målningar på altarskåpsdörrarnas utsidor. Foto 1988.

The Annunciation. Paintings on the outsides of the wings of the reredos.

framställs Maria knäböjande mot vänster framför en pulpet med en uppslagen bok i vänstra handen. I den högra håller hon ett språkband med inskriften: "Ecce ansila d[omi]nij fiat michi secundu[m] verbu[m] tu-u[m]".

Polykromin är mycket väl bibehållen: Kristi hår och skägg svartbrunt, mantel förgylld med blått foder, livklädnad röd med guldbårder vid hals och händer; bänken förgylld. Maria har brungult hår, vitt huvuddok, gyllene mantel med blått foder, röd klädnad med guldbård kring hals och underkant, blå bårder kring händerna, röda skor. Johannes grått hår, gyllene mantel med rött foder, grön livklädnad med brunröda bårder. Petrus lika, förgylld nyckel. Paulus lika men med gyllene mantel och röd livklädnad. Diakonerna har gult hår, röd alba och gyllene dalmatika. Corpus' botten är försilvrad men mycket sliten så att röda grundfärgen lyser fram; gloriorna är målade på fonden i rött, grönt eller blått med svart kontur. Gavellister förgyllda, corpusram röd med förgyllda schablonmålade blommor. Dörrarna har röd bakgrund – på insidan med guldstjärnor – och figurerna står på rutgolv av omväxlande gröna, grårosa och gråvita plattor. Insidans ramar har schablonornament i silver: stjärnor och vinkelformer. Utsidans ramar är brunröda med silverblommor. Ramarna är inåt skråkantade med försilvrad skråkant. Corpus' höjd 121 cm, bredd 169 cm, figurernas höjd 45. Predella av ek från 1972.

C R af Ugglas (1915, s. 506ff; 1944, s 23f) tillskriver statyerna Öjamästarens skola (1270–1290-talet) och jämför dem stilistiskt med de figurer som finns inristade på ett relikskrin från Barlingbo kyrka. Omständigheten att figurerna inte står mitt under baldakinerna föranleder honom att förmoda, att bilderna inte ursprungligen tillhört altarskåpet, utan senare insatts. De skulle tidigare ha tillhört en lektoriebröstning, men när kyrkan senare behövde ett nytt altarskåp har de blivit insatta i detta. Detta skulle ha skett samtidigt med tillkomsten av de målade dörrarna. Figurerna kan också ha tillhört ett retabel, men som ovan (s 36) nämnts finns dock vissa indikationer på att kyrkan kan ha haft ett lektorium, vilket ju stödjer af Ugglas' antagande. Lektorier med skulpturprydda bröstningar av sådan typ är bevarade i några danska kyrkor. Den målade frisen i Gothems kyrkas långhus kan tänkas ha anslutit till en sådan skulpterad lektoriebröstning. Två vid restaureringen av denna kyrka 1949–1950 påträffade stolphål kan sättas i samband med ett lektorium (Nyborg 1982, s 71ff; SvK Go IV, s 860).

Roosval (1925b, s 65) anknäyer figurerna nära till Hamramästaren. Tångeberg (1986, s 189, 203, 306f) da-

terar figurerna till 1200- eller 1300-talet och själva altarskåpet till början av 1500-talet; härkomsten är okänd och inget jämförbart arbete finns på Gotland. Figurerna kan dock vara gotländska, men har möjligen monterats för sitt nya ändamål av en dansk mästare.

Vid visitationen 1737 "fordrades intet mer, än at Altar Taflan i Silte blifwer renoverat, som berättades skola". Tio år senare (vis prot) uppges dock att "upsåtet at renovera altartaflan ock omröres i 1737 års act, har ännu icke för medellöshet kunnat fullbordas". Altarskåpet stod 1828 (inv) vid långhusets norra vägg nära koret. När O W Wennersten besökte kyrkan 1902 var det undanställt i en materialbod och han föreslog i ett brev till RAÄ 1904 att det skulle hembjudas åt staten. År 1904 (st prot) beslöt man att försälja altarskåpet – i första hand till GF – men det blev inte av, och 1909 (st prot) deponerades det i stället där. I ett yttrande 1970 över den planerade restaureringen – då man återfick altarskåpet – varnar dåvarande landsantikvarien Gunnar Svahnström för skador på altarskåpet på grund av eluppvärmning. Hans farhågor besannades; endast ett tiotal år senare hade allvarliga skador uppstått vilka krävde en omfattande konservering. Denna utfördes av konservator Carl-Henrik Eliason och avslutades 1987.

Altaruppsats av skulpterat trä med målning i starka färger samt förgyllning (fig 77–78). Själva altarmålningen omfattas av en rundbågig ram och framställer Nedtagandet från korset: framför de tre korsen, emot ett berglandskap med Jerusalems stadsmur i vitt och ljusgrått, står en grupp människor. De tre främsta – en kvinna och två män – håller Kristi döda kropp. En man på en stega tar med hovtång bort titulus från Kristi kors. Till höger, något avskild från de övriga, sitter den sörjande Maria. I förgrunden ligger på marken törnekronan, fyra spikar och en hovtång. Altarmålningen omges av en smal, profilerad och förgylld ram med profilerade anfangar samt broskornament som krön och mitt på den nedre listen. Den flankeras av två svartmålade kolonner med korintiska kapitäl och profilerade baser i rött och guld. Kolonnerna, som är prydda med rokokornament i guld, står framför blåmarmorerade bakstycken och vilar på ett postament men profilerade kanter. Mitt på postamentet finns inskriften "ESAIÆ 53:9" samt citat på hebreiska inom en profilerad och förgylld ram med rundade urtagningar i hörnen samt broskornament upp- till och nertill. Under kolonnerna finns inskrifterna "PRÆPOS: ET/ PASTOR D:S/ IOH: FÅHRÆUS³⁰/ NATUS 1718 D. 31 IUL/ DENATUS 17 DIE" (t v) samt " [UX]ORI CONSORS/ BRITA M: LANGE/ NATA 1731 D: 7 FEB/ DENATA 1767 DIE 9/ IUNII" (t h). Kolonnerna uppbär ett entablement med profile-

Fig 77. Altaruppsats av målat och förgyllt trä, tillverkad av Olof Blomberg och målad av Johan Weller 1774. Nu i GF. Foto A Edle 1943.

Altar piece of painted and gilded wood. Made by Olof Blomberg and painted by Johan Weller in 1774. Now in Gotlands Fornsal.

rade kanter; i mitten syns Gotlands krönta vapen, flankerat av fält med inskrifterna "LANDSHÖFDING/HERR CARL O: VON/ SEGEBADEN"³¹ (t v) samt "BISKOP HERR/ GABRIEL TIM:/ LYTKEMAN"³² (t h). Ovanför kolonnerna sitter Gustav III:s och Sofia Magdalenas namnchiffer inom krönta ovaler med broskverksramar. Krönet är svängt med skulpterade

och förgyllda sidostycken i rokoko, uppbärande ett på mitten rundbågigt, profilerat överstycke, på vilket ett riksäpple, flankerat av två förgyllda urnor, vilar. Krönets mittparti är genombrutet och prytt med Guds allseende öga, omgivet av strålar. I svicklarna nedanför är målade änglahuvuden mot molnig himmel. Vidare finns inskrifterna "Kyrk:wärd O. Båtelson Rikvede. (bomär-

Fig 78. Kristi gravläggning, detalj av altarpupsatsens mittparti. Målning av Johan Weller 1774. Foto A Edle 1943.

The Deposition of Christ, detail of the altar piece. Painting by Johan Weller; 1774.

ke)/ Kyrk:wärd Hans Pauls: Halfwede. (bomärke)/ Kyrk:w. M:ts Vallent:s Snosarfwe. (bomärke)/ Kyrk:w. And: And:son Hegdarfwe. (bomärke)", samt på altarpupsatsens baksida "År 1774 är thenn bygd af Mäs[ter] Ol. Blomberg sergeant. J[ohan] N[iclas] Weller invent. et pingcit" (inskrifterna återgivna enligt Kristiansson). Deponerad i GF.

Altarpupsatsen är utförd av Olof Blomberg och Johan Weller³³. Enligt räkenskaperna 1773/74 utbetalas 133 daler till "Snickaren, Lau Mester Olof Blomberg, som bygde altartaflan" och 100 daler till "Sergeanten hr Jh. Weller" för bildhuggeriet och måleriarbetet. Den stod på altaret fram till restaureringen 1971–1972.

Altarskrank av grålaserat trä, bestående av ett enkelt ramverk med öppning mitt för altaret. Höjd 51 cm,

tjocklek 12 cm. Lösa knäfallsdynor, klädda med blårandigt ylletyg. Tillkommet vid restaureringen 1971–1972.

I korgolvet syns märken efter det föregående altarskranket. Detta är rätvinkligt och tresidigt, utfört av bonat trä i nygotisk stil med snedställda kvadrater med inskrivna fyrpass. Knäfallet och överliggaren är klädda med rött kläde. Höjd ca 85 cm. Utfört i samband med restaureringen 1902–1903 efter ritningar av Gustaf Pettersson, daterade redan 1889. Deponerat i GF.

Delar av altarskrank av trä (fig 79): en del om fyra och en om två spegelfält samt två dörrar; rundbågiga spegelfält, avdelade med kannellerade pilastrar och bemålade med akantusrankor i rött och blått på vit botten. Även insidan är bemålade med akantusrankor. Brunmarmorert ramverk med inskrift: "Denna målning är

Fig 79. Delar av altarskrank från 1728, nu i GF.
Foto R Hejdström, GF, 1989.

Parts of an altar dish from 1728. Now in Gotlands Fornsal.

bekostat af Pastore Loci. Nicolaus Dahlman³⁴. ANNO 1728". Höjd 70–73 cm, den ena dörrens bredd 129 cm, den andras 71 cm. Målningen torde vara utförd av Johan Hernell³⁵. Deponerat 1927 i GF (inv nr dep C 1279).

Knäfallspall av brunbetsat trä i nygotisk stil, framstycket med trifolium samt dekorerat med sexuddiga stjärnor och en sicksackbård. Klädd med blårandigt ylletyg. Höjd ca 30 cm, längd 52 cm, bredd 29 cm. Tillkommen vid 1902–1903 års restaurering, omändrad vid restaureringen 1971–1972.

Bekännelsepall

Bekännelsepall av målat trä (fig 80); på framsidan ett spegelfält med profilerat dubbelt listverk och i mitten ett rektangulärt fält av ek med en inlagd stjärna i ljust och mörkt trä. Profilerad överliggare. Nertill ett kontursågat stycke med inskurna växtornament och inskrift: "NEM DE M: ESK:S: B". Kontursågade gavlar. Färger: blått, rött, vitt, brun marmorering. Höjd 113 cm, bredd 53 cm, djup ca 35 cm, knäfallshöjd 46 cm. Möjligen anskaffad 1728; tidigast nämnd 1819 (inv). Deponerad i GF 1909 (inv nr dep C 171).

Sakristieskrank

Ett "Skrank Norr om Altaret istället för Sacristia" omtalas 1828 (inv). Sannolikt är det detta som avses i rä-

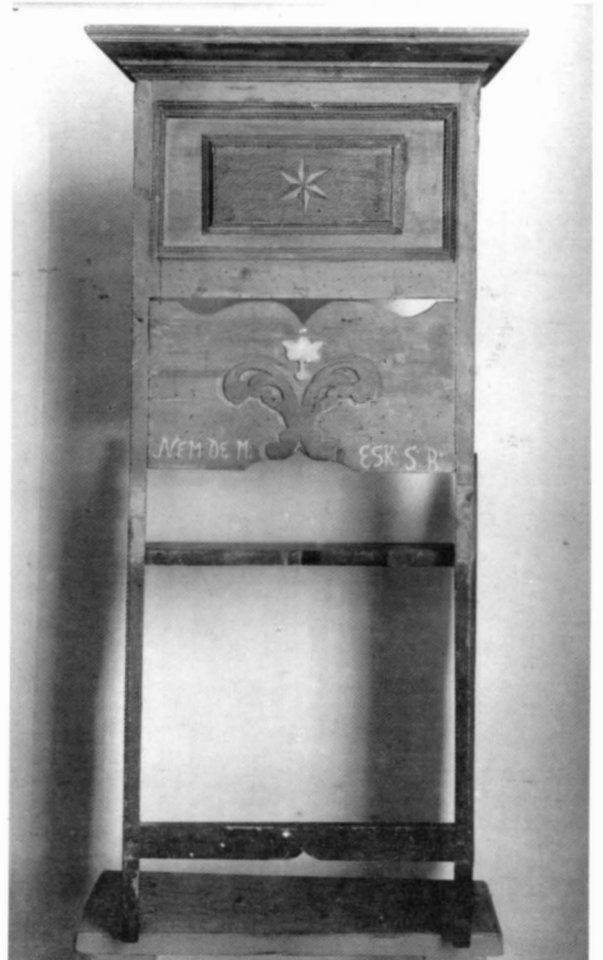

Fig 80. Bekännelsepall, möjligen anskaffad 1728. Nu i GF. Foto GF.

Confessional stool, possibly purchased in 1728. Now in Gotlands Fornsal.

Fig 81. Madonnabild från 1300-talet, nu i GF. Foto R Hejdström, GF, 1989.

Madonna from the 14th century, now in Gotlands Fornsal.

kenskaperna 1755–1756, då man har låtit bygga ett "Skrank i Kyrkan". År 1757 (räk) utbetalas för skrankets målning. I en bänklängd från 1761 uppges: "Skrancket wid Altaret bygt för Kyrkans medel 1756". Det omtalas även av Fredrik Bergman på 1860-talet: "Bredvid altaret t. h. står ett gammalt chorskrank, som nu af presten begagnas [som] Sacristia".

Medeltida träskulpturer

P A Säve (UUB, S 40 n; ATA, Antiquitetsintendentens berättelse 1864) omtalar fyra medeltida träskulpturer:

Fig 82. Helig biskop av ek, 1300-talet, nu i GF. Foto R Hejdström, GF, 1989.

Oak figure of Holy Bishop from the end of the 14th century. Now in Gotlands Fornsal.

en biskop, en Mariabild utan barnet samt ett sittande manligt och ett stående kvinnligt helgon, alla skadade. I vis prot 1875 och inv 1877 omtalas fem "gamla träbilder

på valvet”, vilka enligt räk 1877 sålts för 5 kronor. Enligt kvitto i GF:s arkiv inköpte P A Sæve till GF 5/12 1877 från Carl Hoffström fem helgonbilder för 18 kronor, vilka uppges vara från Silte kyrka. I vis prot 1882 omtalas ”att 5 gamla träbilder som förut funnits i Kyrkan blifvit enligt uppgift öfverlemnade till fornsalen i Visby”.

Emellertid kom dessa fem skulpturer tidigt på avvägar i GF:s samlingar. Den 13/10 1911 skriver GF:s föreståndare Ernst Hellgren³⁶ till kyrkoherde Johan Löthberg och frågar om dessa bilder i samband med katalogiserandet av samlingarna och identifieringsförsök av träskulpturer utan känd proveniens. Hellgren hade tillfrågat Mathias Klintberg³⁷, som tidvis varit föreståndare för GF – även som vikarie under Sæves tid – och denne hade gissat att flera skulpturer kommit från Lye kyrka.

Bevisligen kommer dock fem av de i GF befintliga träskulpturerna från Silte kyrka. Trots de utomordentligt knapphändiga uppgifterna om skulpturerna har det – främst genom uteslutningsmetoden men även stilistiskt och i någon mån konditionsmässigt – visat sig möjligt att identifiera fyra samt komma med en rimlig gissning rörande den femte.

I GF:s huvudligare identifieras inv nrr B 1329 (stående apostel, vilken dock ej kan komma i fråga i detta sammanhang), B 1336 (madonna), B 1337 (S Birgitta), B 1338 (S Olof) samt B 1339 (Kristusbild från processionskrucifix) med ”de 4 à 5 bilder”, som ”Lektor Klintberg erkänner sig ha tagit emot under sin intendentstid men som han ej kan identifiera och ej heller säga varifrån de härstammar, enär de redan vid hitkomsten blifvit förblandade med de i Fornsalen befintliga okatalogiserade kyrkliga föremål”. Dessa skulpturer uppges emellertid här vara skänkta av en viss Bengt Runeberg 10/4 1907. Denna uppgift verkar dock som ett senare rekonstruktionsförsök.

Under alla omständigheter är madonnan B 1336 den enda i GF befintliga oidentifierade madonnan som stämmer med Sæves kortfattade beskrivning. S Olof B 1338 synes vara det enda passande sittande manliga helgonet och bland stående kvinnliga helgon är Birgittabilden B 1337 det enda. För identifieringen av den fjärde skulpturen, en biskop, finns endast ett alternativ, inv nr A 3601 e. Kristusbild B 1339 skulle alltså kunna vara den femte, helt obeskrivna skulpturen. För detta antagande talar dess lilla format; den kan mycket väl ha förbigåtts av Sæve vid dennes av allt att döma mycket hastiga besök i kyrkan 1864.

- 1. Mariabild (fig. 81); frontalt sittande iförd fotsid klädnad. Jesusbarnet, högra armen och axeln samt vänstra underarmen saknas. Maskäten; polykromin

Fig 83. S Birgitta av ek, o 1400, nu i GF. Foto R Hejdstrom, GF, 1989.

Oak figure of St Birgitta from the end of the 14th century. Now in Gotlands Fornsal.

borta med undantag för spår av skär karnation. Höjd 68 cm, bredd 33 cm. 1300-talet.

-2. Helig biskop (fig 82); av ek, stående iförd fotsid klädnad. Båda armarna och ena foten saknas. Polykromin till största delen borta; färgspår: skär karnation,

Fig 84. S Olof av ek, 1300-talet, nu i GF. Foto R Hejdström, GF, 1979.

Oak figure of St Olave from the end of the 14th century. Now in Gotlands Fornsal.

svart skägg, mörkröd klädnad med svart mönster. Samma mönster återfinns på en svårt skadad S Olofsbild från moderkyrkan Hablingbo. Höjd 97 cm. Figuren har

Fig 85. Fragmentarisk Kristusbild från ett processionskrucifix, troligen från Silte kyrka. 1300-talet, nu i GF. Foto R Hejdström, GF, 1989.

Fragment of a figure of Christ from a processional crucifix, probably from Silte church. Now in Gotlands Fornsal.

tidigare varit felaktigt monterad på ett dorsale från Hangvars kyrka men lösgjordes 1989 (Roosval 1925b, s 132). 1300-talet?

-3. S Birgitta (fig 83); av ek, frontalt stående iförd fotsid klädnad och dok. Händerna och en del av vänstra sidan saknas. Avjämnat parti för boken ovanför vänstra handens plats. Maskäten. Obetydliga färgspår: grönt, svart, vitt, skär karnation. Höjd 76 cm. O 1400?

-4. S Olof (fig 84); av ek, frontalt sittande iförd fotsid klädnad. Ingen underliggare. Kronan (av metall) och båda underarmarna samt höger skuldra saknas. Obetydliga färgspår: rött, brunt skägg. Höjd 83 cm, bredd 29 cm. Har tidigare antagits komma från Hörsne kyrka. 1300-talet.

-5. Kristusbild till processionskrucifix (fig 85); av björk, halva huvudet med ansiktet, armarna och korset

Fig 86. Predikstol från 1728, möjligen tillverkad av Olof Söderdahl och målad av Johan Hernell.
Foto 1988.

Pulpit from 1728. Probably made by Olof Söderdahl and painted by Johan Hernell.

saknas, liksom all polykromi, undantagande spår av rött. Höjd 47 cm, bredd 96 cm. 1300-talet.

Predikstol

Predikstol av målat trä (fig 86), vilande på en murad och vitputsad plint – troligen rester av ett sidoaltare – i långhusets sydöstra hörn. Ljudtak har aldrig funnits. Korgen har tre sidor mot kyrkorummet, avdelade av halvkolonner med profilerade kapitäl och baser samt med målade växtornament, vilande på samt även upp-bärande profilerade lister. Varje fält pryds av ett spegelfält med en stjärna, prydd med en ros i mitten på botten av molnig himmel, omgivet av ett brett, upp- och nertill trappstegsvis avslutat, profilerat ramverk på blåvitmarmorerad botten. Ovanför och nedanför mittfälten är smala liggande fält, de övre med speglar med smalare sidostycken inom profilerat ramverk, avdelade med förgyllda blomkalkar, krönande halvkolonner; undertill har fälten rektangulära spegelfält med bredare ramverk, avdelade med försilvrade knoppar vilka avslutar kolonnerna. Samma motiv, med undantag för de övre fälten, upprepas i trappräcket, där de dock är rombformade. Kraftigt profilerade över- och underliggare, fortsättande i trappräcket. Räcket avslutas av en brunmarmorerad pelare, krönt med ett ljusmarmorerat klot. Korgens och trappräkets insida har enkla spegelfält med målade tulpaner på vit botten inom brunmarmorerat ramverk; trappräkets är dock senare målade. Trappans dörr saknas. Färger: guld, silver, rött, svart, grönt, grått, blått, vitt, gulvitt, brun marmorering. Brunmålad bokbräda. Korgens höjd 127 cm.

Enligt inv 1828 fanns nu försvunna inskrifter på speglarna vid predikstolstrappan. De hade följande lydelse: ”Denna målning är bekostat dels af kyrckian det öfriga af socknens sammanskot A:o 1728. Past. loci Nils Dahlman. Pictor Johan Hernell” (Kristiansson nr 125). Jöran Wallin uppger o 1740 att predikstolen då var nyan-skaffad. Den liknar mycket Ekeby kyrkas predikstol (SvK Go I, fig 525), tillverkad av snickaren Olof Söderdahl, och är sannolikt utförd av denne. Fredrik Bergman tyckte på 1860-talet att predikstolens målning var ”duskgig o[ch] smaklös, liks[om] hela pjesen”. Målningen förnyades delvis vid restaureringen 1902–1903.

Timglas

Timglas med fyra glas (fig 87); glashållare av mässing med punsad dekor, sammanhållen av spiralvridna tenar. På glaset syns rester av målade ornament. Timglasets sitter på en i väggen inmurad ständare av blågråmå-

lat järn, nertill med två smidda löv, upptill med en treudd, vars spetsar haft svarvade förgyllda träknoppar av vilka en är bevarad. Inskrift i guld på löven: ”M:I:S:/RIKVED”, ”L:O:S:/SKOLM[ÄSTARE:]”. Timglasets höjd 20 cm, bredd 25,5 cm, tjocklek 6 cm; ständarens höjd 63 cm. Timglasets är inköpt 1762 (räk) samt målat av Johan Weller (räk 1774/75).

Bänkinredning

Bänkinredningen i nygotisk stil är öppen och indelad i tre kvarter: i norr om elva bänkar, i sydöst om åtta och sydväst om två bänkar vardera. Dessutom står en lös bänk utmed norra väggen vid dopfunten (i nordöstra hörnet). Bänkinredningen har två lösa skärmar. Bänkinredningen är svagt ljuslaserad (lasyren är till största delen bortnött); skärmar och gavlar mot mittgången är av ek, i övrigt är materialet furu. Gavlarna är spetsiga och har rundade karmar med snidade växtornament upptill, längs kanten rundstav med gördlar av tre linjer, samt inskuren dekor av växtornament, stjärnor och en bård av geometriska ornament. Skärmarna har spetstri-foliearkader i fält, avgränsade av spetskrönta mellanstycken. Gavelhöjd 110 cm, sitthöjd 48 cm.

Bänkinredningen är utförd i samband med 1902–1903 års restaurering efter ritningar av Gustaf Petterson, daterade redan 1889. Den liknar mycket den av samme arkitekt ritade bänkinredningen i Hablingbo kyrka.

I ringkammaren finns två enkla, vitlaserade väggfasta bänkar på ömse sidor om orgeln. Sitthöjd 46 cm.

Den bänkinredning som avlägsnades 1902 var slutet och tillkommen 1728, samtidigt med altarskranket och predikstolen. Enligt inv 1828 fanns på norra sidan 14 bänkar som var fyra alnar och tre som var två och en halv aln långa. I söder fanns tolv om fyra och tre om två och en halv. Dessutom fanns en korbänk om fem alnar samt en ”på Norra sidan vid Hvalfbogen mellan Choret och Kyrkan” för en person. Korbänkens skärm (fig 88) är bevarad. Den består av fyra spegelfält med rundbågar, avdelade av kannelade pilastrar. Färger: blått, grått, vitt, brun marmorering. Höjd 98 cm, längd ca 280 cm. Skadad nertill. Målningen är av allt att döma utförd av Johan Hernell. Deponerad i GF 1927 (Dep nr C 1279). Jöran Wallin uppger dock o 1740 att bänkinredningen var ny och omålad. I en bänklängd från 1761 omtalas i koret ”Bänken för Scholmestaren och Chor-Karlarna och therwid en liten fyrkantig bänk”. När ringkammaren 1854 införlivades med kyrkorummet tillkom där sex nya bänkar på varje sida (räk). År 1858 (räk) omtalas korbänkens ombyggnad.

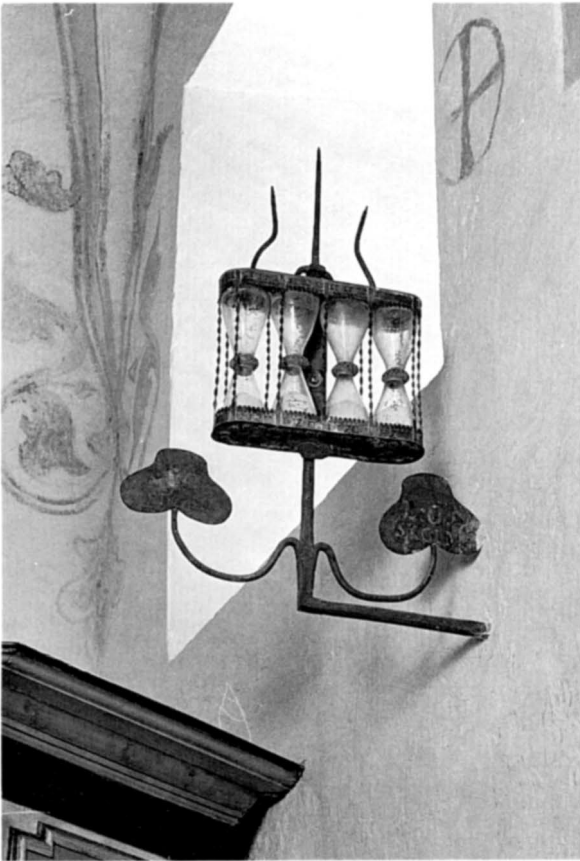

Fig 87. Timglas från 1762, målat av Johan Weller. Foto 1988.

Hour-glasses from 1762, painted by Johan Weller.

Läktare

Vid biskopsvisitationen 1764 anmälde pastor att det var brist på bänkutrymme och begärde därför att en ny läktare skulle byggas. Praesul medgav detta men rådde sockenmännen att själva bekosta läktaren. Även 1850 (st prot) planerades ett läktarbygge, men något sådant blev aldrig av.

Orgel

Orgeln är byggd av K A Andersson³⁸, Stockholm, och anskaffades 1903. Tidigare hade skrivits kontrakt med orgelbyggaren A V Lundahl³⁹, Stockholm, vilket dock hävdes. För att få plats med orgeln ersattes det låga, platta taket i ringkammaren av ett tegelvalv. Orgeln är uppställd på ett gråmålat podium i ringkammaren. Spelbordet är fristående⁴⁰. Fasaden (fig 39), ritad av Gustaf Petterson, är av vitlaserat trä och har nertill fem stående spegelfält med profilerat ramverk samt profilerad sockel. Fasadens mittparti är framskjutande och rundat. Pipverket avsmalnar mot sidorna; det är upptill svängt och nertill rakt. Under pipverket sitter fyra snidade och grönmålade rundlar med växtornament, upptill och nertill omgivna av rundstav med profilerade och grönmålade gördlar. Längs pipfältets övre del går ett plåtband med driven akantusbård. Fasaden flankeras av två fialer, krönta av grönmålade knoppar och med inskurna grönmålade ornament i gavelrösten. På fialernas sidor sitter halva rundstavar, upptill och nertill avslutade med profilerade spetsar och med gröna profilerade gördlar. Pipverkets mittparti har profilerad kornisch, besatt med halvklot. Hela fasaden kröns av snidad bladverk, målat i

Fig 88. Skärm till korbänk från 1728, nu i GF. Foto R Hejdström, GF, 1989.

The front of a choir pew from 1728. Now in Gotlands Fornsal.

Fig 89. Dopfunt av sandsten, tillskriven mästaren Sighraf. O 1200. Foto 1988.

Sandstone baptismal font from around 1200. Attributed to the master-sculptor Sighraf.

grönt och ockra. Den nuvarande färgsättningen härrör från restaureringen 1971–1972. Orgeln reparerades 1985 av Johannes Künkels orgelverkstad, Lund.

Dopredskap

Dopfunt av sandsten (fig 89), placerad vid triumfbågens norra sida i långhusets nordöstra del. Cuppan, som är svårt vittrad, har prynts av skulpterade scener inom kolonnetburna rundbågsarkader. Från vänster till höger kan följande motiv urskiljas: -1. Konungarnas tillbedjan, -2. utplånad, -3. Konungarnas dröm, -4. Flykten till

Egypten, -5–7. utplånade, -8. Marias och Elisabets möte. Den skrånande undersidan är prydd med ett mönster av spetsiga fjäll. Cuppan är spräckt och lagad samt har tre djupa hål. Avrinningshål i botten. Foten har flätad vulst och i hörnen fyra sittande figurer i fotsida klädnader: Maria med Jesusbarnet, Petrus med två nycklar, en sönderslagen och vittrad figur samt ett välsignande helgon med en bok. Fälten mellan figurerna är släta. Funtens höjd 88 cm, cuppens diameter 64 cm. Den står på en kvadratisk skråkantad sockel.

Dopfuntens är tillskriven stenmästaren Sighraf och dateras till omkring 1200; Strelows årtal 1204 för den förs-

Fig 90. Dopfunten med bemålning från 1728, avlägsnad 1971. Foto E Erici 1916.

The baptismal font, with painted decorations from 1728, removed in 1971.

ta kyrkan i Silte kan således sättas i samband med dopfontens tillkomst. År 1728 försågs den med bemålning i blått, vitt, rött och svart: liljor på cuppan och bladmönster på foten (fig 90) samt en inskrift: "Per Snosa[rfve]/ och Daniel [Sig]/ leifs bekost[at denna]/ Målning [med 3]/ Dal: Söl[f: 1728]" (inskriften supplerad enligt inv 1828). Dopfunten reparerades av stenhuggaren Henna Karlsson, Slite, 1958; färgen avlägsnades 1971.

Dopfontens förutvarande podium, en cirkelrund kalkstensskiva från gotisk tid (fig 91) – dock utan avrinningshål – är nu uppställd vid materialbodens östra vägg. Diameter 177 cm, tjocklek 33 cm.

Dopfat av tenn (fig 92) med godronnerad skål, brätte med dekor av linjer och punsade rundlar med svissele- rade ramar. Diameter 36 cm. Enligt stämplar tillverkat av Mårten Michaelis⁴¹ i Visby. Dopfatet liknar dopfaten i Eksta och Sproge kyrkor, vilka också har samme upp-

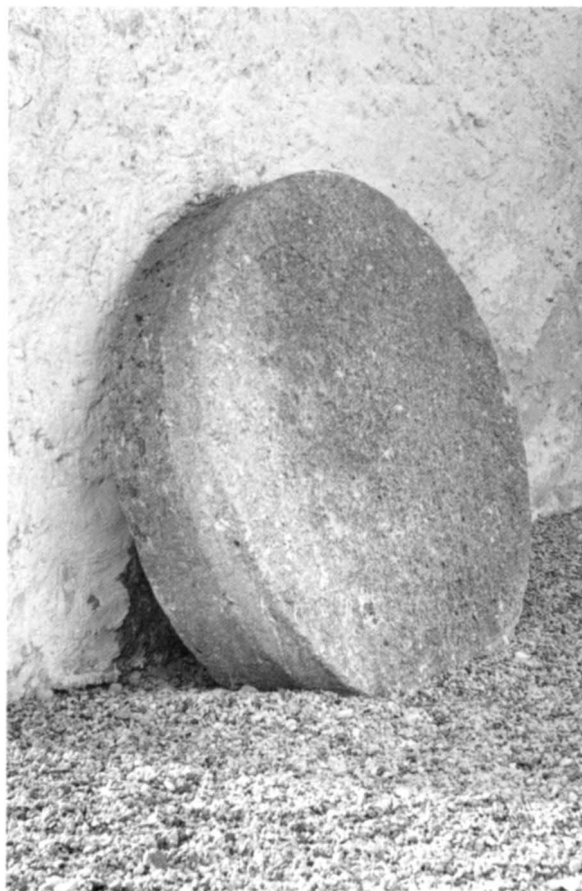

Fig 91. Podium till dopfunten, nu uppställt vid sockenmagasinets östra vägg. Foto 1988.

Base to the baptismal font, now standing by the east wall of the parish storehouse.

hovsman (SvK Go VIII:1,2), men är rikare dekorerat.

Dopfat av förnicklad mässing med inskrift på brättet: "Låter barnen komma till mig. Marci 10:14". Diameter 31 cm.

År 1666 samt 1680–1682 (inv) omtalas "Et messingskättel til funten, förbyt i 1 bäcken". Detta bäcken torde vara identiskt med det nuvarande dopfatet, vars metall togs från en vinflaska (se nedan).

Nummertavlor

Nummertavla av trä (fig 38), dubbelsidig, med polerad ekram och svartmålade sifferfält, fästad vid triumfbågens norra sida. Ramen är innerst profilerad och flanke-

Fig 92. Dopfat av tenn, utfört av Mårten Michaelis, mästare i Visby 1661-1703. Foto 1988.

Pewter christening bowl. Made by Mårten Michaelis, master in Visby 1661-1703.

rad av två fialkrönte ståndare med avfasade sidor. Gavelkrön med ett inskuret bladornament inom trepass samt en fransk lilja överst. Understycket har nertill kant av ursågade halvrundlar. Rektangulära sifferbrickor av svartmålat trä med vita siffror. Nummertavlans höjd ca 14 cm, bredd 74,5 cm, tjocklek 7 cm. Anskaffad 1902.

Nummertavla av trä (fig 93) med skulpterad ram och svartmålat sifferfält. Ramens överdel är prydd med akantusblad och krönt av en mussla, nederdelen har ett inskuret hjärta, flankerat av palmkvistar. Inskrift: "O: B: B: ÅR: 1774 D: 7: JUL". Färger: blågrönt, grått, svart, silver, guld. Höjd 106 cm, bredd 53 cm. Tillverkad av Olof Blomberg och målad av Johan Weller 1774 (räk). Deponerad i GF (inv nr Dep C 170).

Nattvardskärl

Kalk (fig 94) av delvis förgyllt silver med profilerad fot och nod, sicksackbård vid brädden. Höjd 21 cm, cuppens diameter 11,5 cm, fotens 13 cm. Enligt stämplrar på foten tillverkad av Johan Christoffer Schütz⁴² i Visby; cuppan är dock enligt stämplrar omgjord av Alexander Magnus Lundström⁴³ i Visby 1839.

Paten (fig 94) av delvis förgyllt silver, odekorerad. Diameter 13 cm. Enligt stämplrar tillverkad av Johan Christoffer Schütz.

Fig 93. Nummertavla, tillverkad av Olof Blomberg och målad av Johan Weller 1774. Nu i GF. Foto GF.

Hymn-board. Made by Olof Blomberg and painted by Johan Weller in 1774. Now in Gotlands Fornsal.

Kalk av tenn (fig 95), foten och skaftet profilerade, foten och brädden med repstavsbård. Höjd 17,5 cm, cuppens diameter 9,5 cm, fotens 10 cm. Inga stämplrar. Anskaffad 1841 (inv) som sockenbudskalk.

Fig 94. Kalk och paten av delvis förgyllt silver, tillverkade av Johan Christoffer Schütz, mästare i Visby 1702-1704, cuppan omgjord av Alexander Magnus Lundström i Visby 1839. Foto R Hejdström. GF, 1992.

Chalice and paten, partly silver-gilt. Made by Johan Christoffer Schütz, master in Visby 1702-1704. The cup was enlarged by Alexander Magnus Lundström in Visby in 1839.

Oblatask av silver (fig 96), cylindrisk med svagt profilerat, korskrönt lock. Tre kulfötter. Invändig förgyllning. Höjd 8,8 cm, diameter 7,9 cm. Enligt stämplat tillverkad av Ejnar Ljungberg 1969; enligt inskrift skänkt av Alma Hallbom, Häggarve.

Två karaffer av glas med vitmålad dekor: på ena sidan Jahvenamnet inom omstrålad triangel, på andra sidan kors, ankare och omstrålad kalk med oblater. Proppar med korskrönt kula, den ena defekt. Höjd med propp ca 43 cm, utan 30 cm, bottens diameter 15 cm. Anskaffade efter 1862 (inv 1875).

Försvunna nattvardskärl

År 1594 (inv) hade kyrkan: -1. "En sølff kalck och disk (senare tillagt:) ähr förgylt", vilka fanns kvar ännu 1689 (inv); -2. "Tho (senare tillagt: 1) tinflasker en stor och en liden (senare tillagt:) ähr gjorde til . . .", av vilka 1689 (inv) en fanns kvar. Denna sägs 1742 (vis prot) vara "Vpgjord till et fat at bruka wti Pfunten"; -3. "tinstaa-be - vj" med senare tillägg "skole sellias"; dessa preciseras 1689 (inv) som fem krus och ett stop men var borta 1737.

Vidare omnämns i ett senare tillägg "en kopperhäst uti prestegården som brukas at twetta sig (?) utaf". Den omtalas 1666 (inv) som "En koppar Häst lijten, att lede

Fig 95. Kalk av tenn utan stämplat, anskaffad 1841. Foto R Hejdström, GF, 1992.

Pewter chalice, purchased in 1841.

Fig 96. Oblatask av silver, tillverkad av Ejnar Ljungberg 1969. Foto 1988.

Silver box for communion wafers. Made by Ejnar Ljungberg in 1969.

Twätte Watn uthj". I inv 1689 nämns den som ett "koppar-leijon" men var 1737 borta, och 1742 (vis prot) "wet ingen af at säija, och har i Pastoris tid hwarken warit i kyrkan el:r Prestegården". Härmed avses uppenbarligen en medeltida akvamanil.

År 1737 samt 1761 (inv) omnämns "2:ne glas Bouteller". Sex "Boutellier" omtalas 1819; en av dessa var 1852 spräckt och 1862 finns fem. En "Qvartersflaska" omnämns 1828 och 1852 (inv). År 1852 (inv) omtalas en paten av tenn till sockenbudskalken. Den fanns 1882 (inv) men var borta 1888 (inv).

Ljusredskap

Ljuskronor: -1. Av mässing med 16 armar i två kransar (fig 97), reflexblommor, runda profilerade droppskålar

Fig 97. Ljuskrona av mässing, anskaffad mellan 1875 och 1882. Foto 1988.

Brass chandelier, purchased between 1875 and 1882.

samt profilerad kula. Höjd ca 110 cm. I långhusets östra valv. I inv 1882 omtalas att en ljuskrona av malm, "gåfva af åtskilliga qvinnor i Silte", tillkommit sedan 1875. -2. Av mässing med 12 armar i två kransar (fig 98), kulan avslutad med en ring. Höjd ca 70 cm. I långhusets västra valv. År 1902 (st prot) beslöts "anskaffande af den ljuskrona till kyrkan, för hvilken betalning utgår af hundskattemedlen, beslöts att en billig sådan för 80 à 85 kronor så fort ske kan anskaffas". Den var anskaffad 1907 (inv). -3. Av rödaktig gulmetall med 16 armar i två kransar, krönt av en örn; runda profilerade droppskålar, kraftig kulknopp. Inskrift på kulan: "GÅVA TILL SILTE KYRKA/ AV KYRKLIGA SYFÖRENINGEN JULEN 1936". Höjd 85 cm. I koret.

Ljustakar: -1. Av kalksten (fig 99), fyrkantig med konkava sidor, hål efter ljuspigg av järn. Höjd 13,5 cm,

Fig 98. Ljuskrone av mässing, anskaffad mellan 1902 och 1907. Foto 1988.

Brass chandelier, purchased between 1902 and 1907.

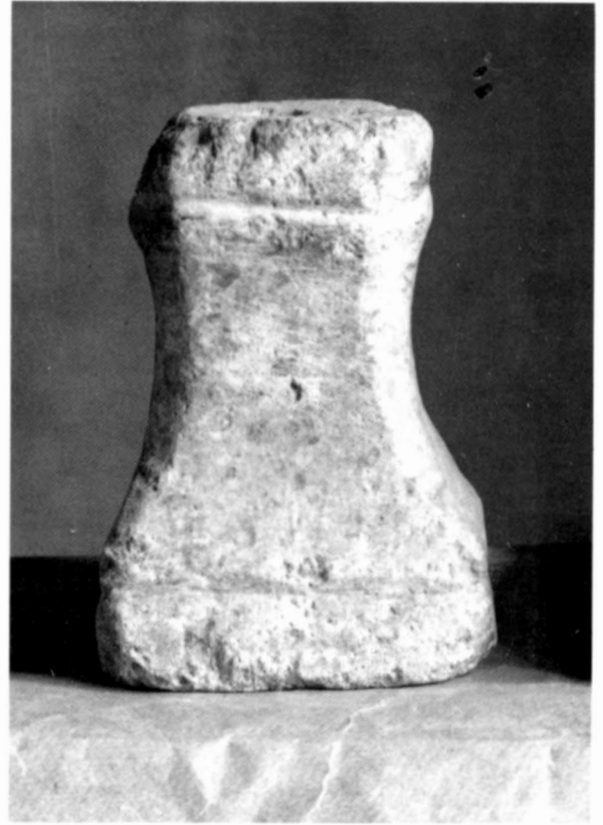

Fig 99. Ljustake av kalksten, nu i GF. 16- eller 1700-talet. Foto GF.

Limestone candlestick, 17th or 18th century. Now in Gotlands Fornsal.

basens sida 9,5 cm. 1600-talet? Deponerad i GF (inv nr Dep. C 169). -2-3. Av trä och metall (fig 100), trepipiga, formade som palmer, ljusarmar med eklöv av järnplåt, fot av bly med rotsystem. Grönmålade; skadade. Höjd 73 cm. Tidigast nämnda 1819 (inv). Deponerade i GF (inv nr Dep C 167-168). -4-5. Kandelabrar av mässing (fig 101), renässansmodell med tre profilerade ljuspipor, profilerat skaft, platt fot med uppåtsående kant, mellanstycke med franska liljor. Höjd 36 cm, avstånd mellan armarna 29 cm, fotens diameter 16,5 cm. Enligt vis prot 1901 anskaffade sedan 1895. 6-9. Av mässing, profilerade skaft och svagt skålformig fot. Höjd 15 cm, fotens diameter 11 cm. -10. Av mässing, profilerad. Höjd 21 cm, fotens diameter 10,3 cm. Enligt stämplar tillverkad av Edlund & Co, Eskilstuna ("No 39"). -11-12. Av mässing, profilerade. Höjd 15 cm,

fotens diameter 8,5 cm. Enligt vis prot 1901 hade sex mässingsljustakar anskaffats sedan 1895. -13-14. Av svarvat och fernissat trä, profilerade. Höjd 20 cm, fotplattans diameter 19 cm. Anskaffade efter 1907 (inv 1914). -15. Kandelaber av mässing i jugendstil (fig 102) med fem profilerade ljushållare, genombruten platt ständare och profilerad fot. Under foten numret 69. Höjd 50 cm, avstånd mellan armarna 36,5 cm, fotens diameter 14,5 cm. Skänkt av "några kyrkovänner i församlingen" efter 1914 (vis prot 1920). -16-21. S k dekorationsljustakar av svartmålat järn, trebenta. Höjd 82 cm. Anskaffade 1972.

Två ljusarmar av mässing, profilerade och med ornament i nyrenässansstil, väggplattor i form av beslagsornament. Längd 19 cm. Fastsatta på orgeln och samtida med denna.

Fig 100. Ljusstake av järn och trä i form av en palm, tidigast omnämnd 1819. Nu i GF. Foto R Hejdström, GF, 1989.

Palm-formed candlestick made of iron and wood. First mentioned in 1819. Now in Gotlands Fornsal.

I inv 1594 omtalas "Tho tinne liwsestager". De fanns kvar 1680–1682 men inte 1737 (inv). År 1849 (inv) anskaffades "2:ne Ljusställningar af Träd, begagnade vid Otte-Predikningarne". I inv 1882 omtalas två "4 armiga ljusstakar af träd, skänkta af onämnd person". De fanns kvar 1920 (inv).

Textilier

Altarbrun av ylle, geometriskt mönster med återkommande korsformer. Färger: guld, olika blå och grå ny-

Fig 101. Kandelaber av mässing, anskaffad mellan 1895 och 1901. Foto 1988.

Brass candelabrum, purchased between 1895 and 1901.

anser, tegelrött, vitt. Höjd 17 cm, längd 197 cm. Utfört av Kerstin Butler, Gotlands Hemslöjd. Skänkt av kyrkliga syföreningen 1972.

Antependium av röd sammet (fig 103), i mitten ett broderat lamm med korsfana och vilande på en bok, inom en törnekrona, omgiven av en ram i form av ett fyrpass med inskriven kvadrat och flankerad av parställda band med invävda geometriska mönster. Frans. Färger: guld, silver, olika gula och grå nyanser, blått, vitt, rött. Höjd 100 cm, längd 320 cm. Signerat H A (Helena Anschütz⁴⁴, Visby) 1916, skänkt av kyrkliga ungdomsföreningen (vis prot 1920).

Mässhake av gråvitt ylle med tegelrött foder (fig 104). På framsidan inom en rundel är broderat ett Kristusmonogram, flankerat av bokstäverna alfa och omega, i blått, rött och grått på vit botten. På ryggsidan är ett hjulkors samt strålar, växtslingor och linjer, broderade i guld, rött, grönt, vitt samt blå och grå nyanser. Höjd

Fig 102. Kandelaber av mässing, skänkt mellan 1914 och 1920. Foto 1988.

Brass candelabrum, donated between 1914 and 1920.

123 cm, bredd 110 cm. Enligt signatur utförd av Cedergren & Eriksson, Visby, och skänkt av kyrkliga sällskapet 1963.

Stolor: -1-3. Av rött, blått resp grönt linne i två nyanser, invävda likarmade kors. Inköpta 1975. -4. Av gråvitt ylle med fem hjulkors broderade i tegelrött och blått, tegelrött sidenfoder. Skänkt 1963. Hör till mäss-haken.

Predikstolskläden: -1. Av röd sammet med guldfrans (fig 105), kantat av gult band med geometriska mönster, i mitten en vit duva omgiven av silverstrålar. Höjd utan frans 46 cm, bredd 39 cm. Skänkt efter 1914 av kyrkliga ungdomsföreningen (vis prot 1920). -2. Av ylle, likarmat guld kors på blått bottenfält med vertikala linjer i guld och rött, avskilda från flankerande sidofält i gråblå toner. Guldbård runt omkring. Höjd 30 cm, bredd 41

Fig 103. Antependium av röd sammet med broderier, mittpartiet. Utfört av Helena Anschütz 1916. Foto 1988.

Central part of antependium of red velvet with embroidery work. Made in 1916 by Helena Anschütz, Visby.

cm. Utfört av Kerstin Butler, Gotlands Hemslojd. Skänkt 1972.

Bårtäcke av svart kläde med vitt kantband av rips, prytt med ett omstrålat kors av ripsband med silverbroderier nertill. Höjd 305 cm, bredd 198 cm. Omkring 1900.

Mattor: -1. Rya med geometriskt rombmönster. Färger: brunt, gulvitt, brunt. Fransar. Längd utan fransar 118 cm, bredd 60 cm. Skänkt av kyrkliga sällskapet 1958. -2. Vävd, med geometriska mönster i olika blå och grå nyanser, vitt samt brunt. Längd 308 cm, bredd 202 cm. Signerad G H (Gotlands Hemslojd), K B (Kerstin Butler). Inköpt 1972 (inv).

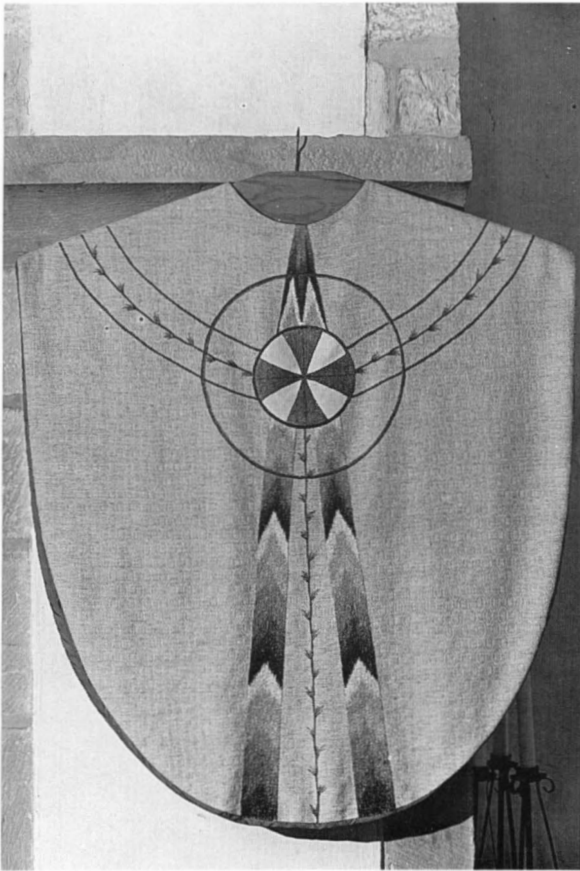

Fig 104. Mässhake av gråvitt ylle med broderier, skänkt 1963. Foto 1988.

Chasuble of grey-white wool with embroidery work. Donated in 1963.

Försvunna textilier

År 1594 (inv) ägde kyrkan "Tho (senare, dock efter 1666, överstruket och tillagt: Een) messehageler"; "Tho Røckliner (överstruket)", av vilka en 1666 (inv) uppges vara "dugelig"; samt "Tho (senare, dock efter 1666, överstruket och ändrat: 1) handtdwghe". Ett nytt bårkläde inköptes 1660 (räk). Enligt inv 1680–1682 är den ena mässhaken oduglig och det ena röklinet gammalt. År 1689 (inv) omtalas "ett lijtet brookot Kläde", två hyenden till brudsätet samt ett "maskätet lijkbåhr Kläde". Vidare finns två altarkläden, ett vitt och ett rött. De båda handdukarna finns kvar men bara en brukas.

I 1737 års inv upptas "1 gammal Söndrig Mässe-Hake af Sidentyg", "1 gammall Mässe-Skiorta", "1 gammalt

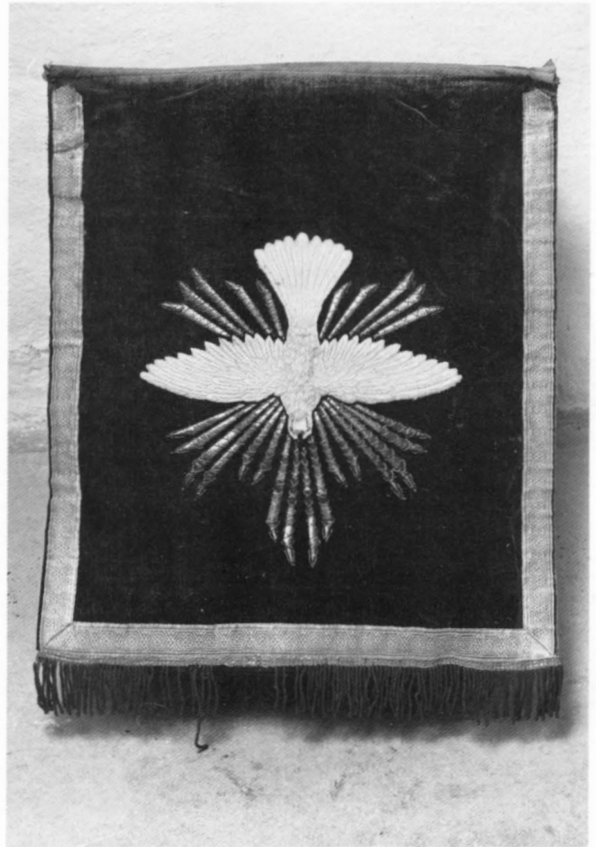

Fig 105. Predikstolskläde av röd sammet med broderier, skänkt mellan 1914 och 1920. Foto 1988.

Pulpit hanging of red velvet with embroidery work. Donated between 1914 and 1920.

Altarkläde" samt "1 gammalt Lik-Kläde af wallmar". Dessa persedlar upptas även 1761; mässhaken sägs dock vara "aldeless obrukel[ig]". Dessutom nämns "En ny handduk förärd af Pastorskan 1756" (1819: halvsliten), "En messehaka af blått och hwit Sattin" samt "En messeskiorta något brukter" (1819: gammal och söndrig). I tillägget till samma inv omtalas att ett nytt bårkläde inköptes 1772 (1819: gammalt och söndrigt). År 1764 (vis prot) beslöts att ny mässhake skulle anskaffas. Enligt räkenskaperna utbetalas 1779 för nya mässhaken och altarbeklädnigen, ett par "Silfwer Knäppar" på mässhaken samt en låda för dess förvaring. Mässhaken beskrivs 1819 (inv) som "En Messe-Hake af Rödt Sammet med Guld Galoner och Silfverknäpar". Den sägs 1920 vara "så godt som oanvändbar". Mässhaken fanns kvar ännu 1928 (inv), då tyget beskrivs som laxfärgat, men

Fig 106. Kollekttavla av ek med målning föreställande S Mikael, nu i GF. 1400-talet. Foto R Hejdstrom, GF, 1989.

Oak collection tray with a painting of St Michael; 15th century. Now in Gotlands Fornsal.

avskrevs 1964 (vis prot). Lådan fanns kvar ännu 1852 (inv). Enligt räkenskaperna 1785–1786 utbetalas för "Ny Beklädnad vid Disken för Altaren af rödt valmar". Den sägs 1828 (inv) ha påsydda gula band och upptas ännu 1852.

År 1819 (inv) omnämns för första gången "En hvit Altarduk af Linne med Spetsar omkring". Tillskrivet i 1852 års inv uppges att den gamla altarduken använts

som svepning till fattiga änkan Anna Lena Persdotter, som dog 1856. Vidare omtalas "Pulpetkläde af rödt (ändrat till svart) Sammet på Prädikstolen", vilket 1852 sägs vara söndertaget och använt till hävar. År 1820 (räk) inköptes 10 alnar vadmal till kudde framför altardisken och 1822 svart vadmal till ett likkläde, vilket sista gången omnämns 1852. År 1828 (inv) upptas "En Mäss-Skjorta af Cambridge"⁴⁵. År 1838 (inv) anskaffas "1 st

Fig 107. Kollekttavla av ek med en fragmentarisk framställning av Korsfästelsen, nu i GF. 1400-talet. Foto R Hejdström, GF, 1989.

Oak collection tray with a fragmentary painting of Christ on the Cross, now in Gotlands Fornsal. 15th century.

Duk till Nattvardssakerna” och 1844 (inv) ett ”Pulpetkläde till Predikstolen, af svart Sammet och hvita fransar”. I inv 1875 omtalas att ett broderat kläde till altaret skänkts av onämnd person efter 1862.

Kollektredskap

Kollekttavlor: -1. Av snidad och målad ek (fig 106); gaveln flankeras av furufialer – den högra saknas lik-

som gavelns krönande knapp – och har täcklister med rullformade krabbor, skurna av samma ekstycke. På gavelns framsida är målad en välbevarad framställning av S Mikael, iförd brungrön klädnad med mantel och skor i brunrött; draken, sköld, ansikte, gloria, mantelfoder och vingar är bengulfärgade med röd och svart teckning. Olivgrön fond. Gavelns baksida är vitmålad; den rider på handtaget och griper in i inskärningar på dess sidor, medan fialerna vilar på penningbrickans sarg.

Fig 108. Gravskrift på långhussockelns sydsida över prästen Petrus från Vall. 1300-talet? Foto 1988.

Grave inscription on the base of the south side of the exterior of the nave in memory of the clergyman Petrus from Vall; 14th century?

Penningbrickan är tresidigt avslutad och har skråkant. Locket som brukar betäcka dess inre hälft saknas. Av målningen återstår endast fragment. Färger: grönt, rött, vitt, svart, brunt. Höjd 32 cm, total längd 31 cm, skaftets längd 10 cm, bredd 15 cm. 1400-talet. Deponerad i GF 1909 (inv nr Dep C 43). Konserverad av Carl-Henrik Eliason 1985; en kopia utfördes 1988 av Fred Fleming.

-2. Av snidad och målad ek (fig 107), svängd gavel med upphöjd kant, flankerad av fialer krönta med kulor, av vilka den vänstra saknas. Kollekttavlan har en målad framställning av Korsfästelsen, bruten i rät vinkel på mitten; den ursprungliga penningbrickan har nämligen gått förlorad, varefter man sågat av krönet på mitten och gjort om nederdelen till penningbricka. En liten lagning i högra kanten. Färger: gult, brunt, svart, vitt, vitmålad baksida. Höjd 22,5 cm, total längd 25 cm, bredd 15,5 cm. 1400-talet. Deponerad i GF 1909 (inv nr Dep C 44). Konserverad av Carl-Henrik Eliason 1988.

År 1904 (st prot) beslöts att kollektavlorna skulle försäljas, men de deponerades i stället i GF.

Två kollektlåvar med svartmålade träskåft, profilerade i ändarna; hållare med bjällror och ring av nysilver med stämpeln I K inom fyrkantig ram. Påsarna är klädda med mönstervävt violett ylle med påsydda silver-

band. Skåftets längd 146 cm, ringens diameter 11,8 cm, påsens djup 15 cm. Anskaffade 1844 (inv). De nuvarande påsarna tillkom 1958 (st prot, inv).

Gravminnen

Majuskelinskrift (fig 108), inhuggen i långhusets sockel strax väster om sydportalen: "HIC: REQUIES/CIT: DNS/ PETRUS: DE: WAL" (Här vilar herr Petrus från Vall). 1300-talet?

Gravhällar i koret (fig 109): -1. Av sandsten, trapezoidal form, ringkors i relief med linjedekor och kulor mellan armarna (fig 110). Inskrift saknas. Defekt upptill. Höjd 126 cm, bredd upptill 44 cm, nertill 47 cm. Romansk. -2. Av gulaktig kalksten, trapezoidal form, bård av två linjer längs kanterna. Inskrift saknas. Höjd 200 cm, bredd upptill 86 cm, nertill 73 cm. Romansk. -3. Av grå kalksten med linje längs kanterna. I mitten en rektangel med en inhuggen kalk. Inskrift: "HÄR UNDER LIGGER BEGRAFNE FORDOM/ I LIFSTIDEN KYRKOWÄRDAREN ÄRLIGA/ OCH HEDERLIGE: PER: IACOBSON: SIG/ LEIFS. FÖDD DEN 22. IANVARI. 1710/ DÖDDE DEN. 2. IANVARI. 1765. HANS ÅL/ DER HVAR 54 ÅR. 11 MÅNAR 10 DAGAR/ OCH BRODREN I LIFSTIDEN.

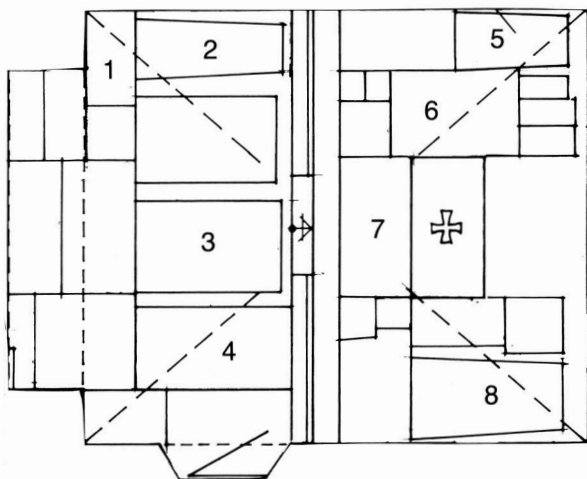

Fig 109. Karta över gravhällar i koret. G Redelius 1989.

Plan showing the location of grave slabs in the chancel.

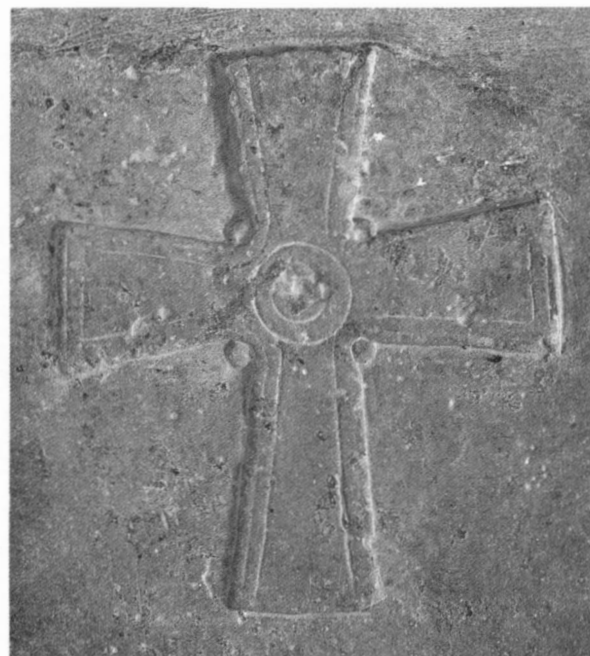

Fig 110. Reliefkors på romansk gravsten av sandsten i koret. Foto 1988.

Raised cross on a Romanesque sandstone grave slab in the chancel.

HUSBON/ DEN ÄRLIGE. OCH BESKEDELIGE. IAC/ OB. IACOBSSON. SIGLEIFS. FÖDD DEN 11 IAN/ VARI. 1719. DÖDDE. DEN 3 IANVARI 17[65]/ HANS ÅLDER ÄR 45 ÅR 11 MÅNAR [22]/ DAGAR. BÅDE BEGRAFNE. EN. DAG DEN 1[6] IANVARI. 1765/ L:N:S: CH:I:D." (inskriften supplerad enligt Kristiansson). Höjd 198 cm, bredd 132 cm. -4. Av grå sandsten med linje längs kanterna. Inskrift: "HER. VNDER. LIGER. BEGRAFVEN. ÄRLIGE./ MAN. S. PEDER. RASMUS. SON. HEDARFVE./ I. SILTE. SOKN. KIRKIS. FORSTANDERE. I. 9/ AHR. LEFDE. I. ETN (sic!). SKAP. MED SIN. K. HVSTRV./ I. 37 AHR. PA. SIN. ALDER 75. DODE VDI EN. S/ STUND. DEN 31 DECEMBER 1669 GVD FOR/ LENE. HONOM. EN GLADELIG VPSTONDELSE/ PA TEN YTESTA (sic!) DAGEN"; därunder inhugget en dödskaile, benknotor samt en kartusch med Hägdarve bomärke. Höjd 208 cm, bredd 121 cm. -5. Av ljusgrå finkornig kalksten (fig 111), trapezoidal, stavkors i mitten. Runinskrift runt kanten, i översättning lydande: "Fargaier lät göra mig över sin fader och moder Botfrid och Rudvi, och Audvatr (eller Audvaldr) högg (?) mig. Krist, Marias son, vare nådig mot alla, som här under vila, och mot alla kristna själar" (inskriften återgiven efter Jansson & Wessén 1962, s 87ff). Det är möjligt att ristaren är samme Audvald som gjort gravhällarna i Sproge kyrka (SvK Go VIII:2, s 67f). Höjd 175 cm, bredd upptill 82 cm, nertill 70 cm. Skadad upptill. Romansk. -6. Av grå sandsten med äng-

lahuvuden i hörnen och linje längs kanterna. Svårt nött inskrift: "H[ÄR - HVI]L/ [AR - - -] MAN/ [HANS BÅTELSSON S]IGLEIFS KIR/ [CKEFOREST]ANDER VDII [14?] AAR/ [- - -] LEFVIT [VTI EC-TENSKA]B [-] AAR/ [- - -] ER E [- - -] UN [-] SA[L]IG/ KARIN [IAC]O[BSD]ATER HANS A[L-D]ER/ 75 A[AR SO]M DÖDE [1670 D]EN [6] M[ARS]/ HENDIS ALDER 72 AA[R] MDC[LXXIII]/ DEN 26 MARTI OC LIGGER HER VNDE[R]/ BEGRAFVEN FORVENTER EN GLAED[LIG]/ OPSTANDELSE PAA DEN YDERSTE DAG" (inskriften kompletterad enligt inv 1828); därunder inhugget Siglajvs' bomärke, dödskaile och benknotor. Höjd 184 cm, bredd 110 cm. -7. Av grå sandsten med inskrift: "[HER V]NDER LIGGER BEGR[AFVEN]/ [VÄ]L-FORSTANDIG MAND BOT[T]/ EL THOMMISSON REQVIDE DENNE/ KIRCKIS FORSTANERE VDI 36 AAR/ OG EFTER AT HAND HAFDE LEFDED/ VDI ECTESKAB MED SIN HVSTRV/ VDI 46 AAR HAFVER HAND NV DEN/ 2 AVGVSTI VDI SIT ALDERS 70/ [AA]R VDI GVDS/ [HAND TIL] LEGEMITS AERE VID/ [OP]STANDELSE/ . ANNO

1647" (inskriften kompletterad enligt Kristiansson 132). Nertill en kartusch med Rikvide bomärke. Höjd 180 cm, bredd ca 106 cm. -8. Av kalksten, trapezoidal, rundlar i hörnen samt bård av dubbla linjer längs kanten, i mitten en kalk och oblat. Inskrift saknas. Prästgravsten; romansk. Höjd 211 cm, bredd upptill 108 cm, nertill 103 cm.

Dessutom finns ytterligare tolv hällar av grå sandsten utan inskriptioner. Det är osäkert om alla verkligen är gravhällar.

Gravhällar på kyrkogården (se not 3): -1. Av rödaktig sandsten med järnringar i hörnen. Mycket nött, nästan utplånad inskrift: "HÄR I DENNA GR[AF]/ [- - O]CH/ UNDER DEN[NA]/ [H]Ä[LL] AF [S]TEN/ LIGGER BEG[RAFVEN - - -]R [- - DE]TTA LIFU[ES]/ TIDEN HU[SBONDEN - - -]". Enligt inv 1828 lagd över "Kyrkow: Hans Nilsson Mickels och Hustr: Juditta Pers D:r Han född 1748 23/4 Död 1830 29/1 Hon född 1746 18/8 Död 1822 9/1(?)". Höjd 211 cm, bredd 149 cm. -2. Av grå sandsten, kransomgiven kartusch med utplånad inskrift. Höjd 195 cm, bredd 123 cm. -3. Av grå sandsten, utplånad inskrift. Höjd 181 cm, bredd 121 cm. -4. Av grå sandsten, utplånad inskrift. Höjd 205 cm, bredd 145 cm. -5. Av grå sandsten, utplånad inskrift, spräckt. Höjd 190 cm, bredd ca 119 cm. -6. Av grå sandsten, utplånad inskrift. Höjd 185 cm, bredd 120 cm. -7. Av grå sandsten, utplånad inskrift, spräckt i flera delar. Höjd ca 192 cm, bredd ca 120 cm. -8. Av kalksten, inskrifter saknas. Höjd ca 110 cm, bredd 50 cm. Osäkert om stenen är en gravsten. -9. Av rödaktig kalksten, nött, inskrift saknas. Höjd 203 cm, bredd 116 cm. -10. Av rödaktig kalksten, bård av dubbla linjer längs kanten, i mitten inhugget ett kors samt där ovanför en rundel (oblat?) med nött inskrift "[- - -] D/ S (bomärke) O". Sannolikt samma sten som av Kristiansson (Kristiansson 134) uppges bära inskriften "J O (bomärke) S"; inskriften är dock senare än korset. Spräckt, nertill defekt. Höjd ca 176 cm, bredd ca 100 cm. -11. Av rödaktig kalksten med en inhuggen rundel; nött inskrift delvis ovanpå denna (stenen återanvänd): " ANNO 1712 DØDE AERLIGE/ OCH GUD FRUTIG (sic!) MAN DA-/ NIEL PERSON [SIGLE]IFS OCH VAR/ 72 AAR GAMEL HAFVER LEFVET/ VTI AECTENSKAP VTI [3]2 AAR/ MED SIN KERE HUSTV (sic!) GVD GIF-/ VE HONOM MED ALLA TOR KRISNE (sic!) EN/ GLADELIG OPSTANDELSE PAA DEN/ YTERSTE DAG OCH HAEVER I/ VERDEN MED SIN HVSTRV/ [AF]-LAT 12 BARN"; samt inom rundeln en äldre, nästan bortnött inskrift: "H. B. S. (Siglajvs' bomärke) K. I S. D./ 1656" (den sistnämnda inskriften är återgiven enligt

Fig 111. Gravhäll av kalksten med runinskrift (G 63). 1200-talet. Foto Iwar Anderson 1961. ATA.

Limestone grave slab with runic inscription. 13th century.

Kristiansson 133). Höjd 207 cm, bredd 96 cm. -12. Av gråaktig kalksten, inskrift saknas, spräckt. Höjd ca 140 cm, bredd 67 cm. -13. Av fossilrik grå kalksten, trapezoidal, skråkantad, släthuggna sidor men upphöjt mittparti som sannolikt haft skulptural utformning vilken på grund av nötning ej går att urskilja. Höjd ca 207 cm, bredd upptill ca 95 cm, nertill ca 80 cm. Romansk. -14. Av grå kalksten, trapezoidal, bård av smala dubbla lin-

Fig 112. Gravhällar vid tornets sydsida, nu avlägsnade. Foto 1988.

Grave slabs by the south side of the tower. Now removed.

jer längs kanterna samt kors i mitten. Nött, spräckt. Höjd ca 143 cm, bredd upptill ca 82 cm, nertill ca 75 cm. Romansk.

Inv 1828 omtalar på kyrkogården "19 likstenar tillhörige Hemmans Egare innom Socknen, dels utan Inskrift, dels med påteknade Namn och Hemman, som de tillhöra, samt de aflednes Födelse och Dödsår".

Gravvård av ek, rundad upptill och med kors upptill. Oläslig inskrift. Höjd 107 cm, bredd 47 cm. I sockenmagasinet.

Böcker

Biblia... Stockholm 1821. Stor 4:o. Skinnband med knäppen.

Hablingbo och Silte kyrkors gemensamma bokförråd förvaras i övrigt i Hablingbo prästgård.

År 1594 (inv) fanns "En alterbogh (senare tillskrivet: dansk)". Senare är tillskrivet "Noch uti Herr Peders"⁴⁶ tijd köpt en Svensk psalmebok", enligt inv 1666 inköpt

1664. Dessa böcker omtalas även i inv 1689 tillsammans med en dansk psalmbok, vilken fanns även 1666. Den svenska psalmboken uppges vara i oktavformat. År 1737 (inv) omtalas en stor psalmbok i kvarto, en handbok samt en "gammal Psalm-Bok i Choret". Dessa böcker fanns kvar 1761 (inv).

Fattigstock

Fattigstock (fig 113) av ek i balusterform, fastspikad vid en bräda med profilerad kant. Trekantig inskriftstavla, krönt av tre svarvade knoppar (en saknas). Inskrift i vitt på svart: "Salige/ äro the Barmhertige/ ty them skal ske Barmhertighet./ K: W: M: P S : M. F P: I: S S. MAT: 5. 7". Äldre övermålad inskrift: "Waren Barmhertige (?)" samt samma initialer. Total höjd 145 cm, stockens höjd 117 cm. Sannolikt anskaffad 1728. Sägs 1737 (inv) vara ny samt skänkt av Mats Mickels och Per Sigeifs. Enligt räkenskaperna 1774/75 får Johan Weller bli betalt för fattigstockens målning. Deponerad i GF (inv nr C 173).

Fig 113. Fattigstock av ek, troligen anskaffad 1728 och målad 1774 av Johan Weller. Nu i GF. Foto GF.

Oak poor-box, probably purchased in 1728, and painted by Johan Weller in 1774. Now in Gotlands Fornsal.

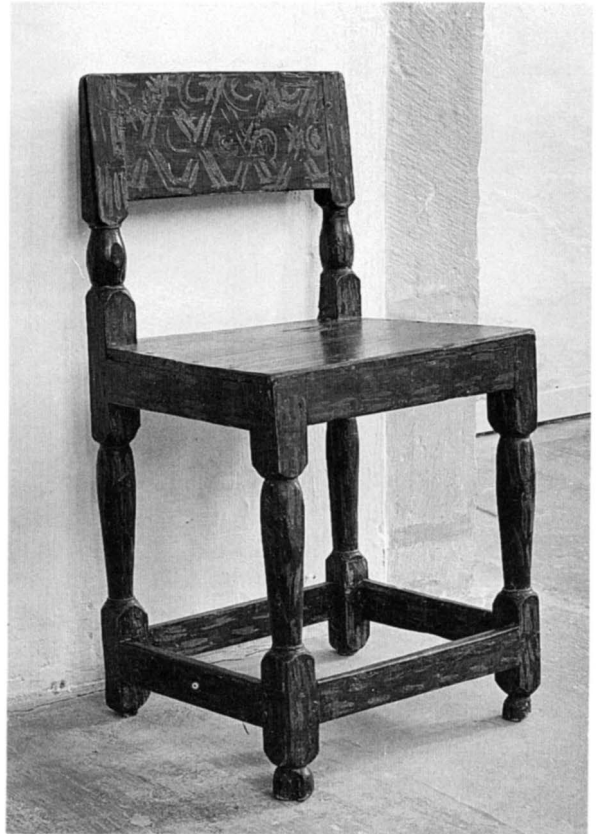

Fig 114. Stol av trä, tidigast nämnd 1761. Foto 1988.

Wooden chair, first mentioned in 1761.

Övriga inventarier

Bord av trä, målat i ockra och svart, med en låda och två kontursågade ben, profilerad mittslå och fotbrädor. Skivan är senare omändrad till mynt- och vykortsbord. Sannolikt identiskt med det lilla bord "i skranket wid Altaret" som nämns första gången 1761 (inv); och/eller det "bord af träd i Sacristian" som nämns tidigast 1819 (inv).

Stol av trä (fig 114), renässanstyp, med rak ryggbricka och svarvade ben, sammanhållna av fyra slåar. Svartmålad med gulgrönaktigt mönster, under sitsen signaturen "M S" med rödkrita. Bakbenen är skadade nertill. Höjd 82 cm, sitthöjd 50 cm, längd 44 cm, djup 38 cm. Tidigast nämnd 1761 (inv); skänkt av kyrkvärden Mats Mickels.

Brudbänk av omålad furu (fig 115), rak rygg med gallerverk av romboida och hjärtformiga öppningar. Sex svarvade ben, nertill förenade med slåar. Höjd 99

Fig 115. Brudbänk av furu, tidigast nämnd 1819. Nu i GF. Foto GF.

Deal bridal bench, first mentioned in 1819. Now in Gotlands Fornsal.

cm, sitthöjd 49,5 cm, längd 96 cm, bredd 41 cm. Tidigast nämnd 1819 (inv). Deponerad i GF (inv nr Dep C 172).

Pall av brunmarmorerat trä med kontursågade ben och sarg, svagt S-format hål i sitsen, som har profilerad kant. Höjd 34 cm, längd 64 cm, bredd 32 cm. Tidigast nämnd 1828 (inv).

Ask av trä i svepteknik (fig 116), oval, lock saknas. Inskrift under botten: "A A S (S spegelvänt)". Höjd 8,5 cm, längd 18,5 cm, bredd 15 cm. 1700-talet?

Kyrkstöt av rödbrunmålat trä, knoppar i ändarna. Längd 215 cm. Tidigast nämnd 1862 (inv).

Mullskovel av järn med träskaft. Längd 89 cm. 1800-talet.

Mulllåda av trä, enkel. Höjd 22 cm, längd 40,5 cm, bredd 24,5 cm. 1800-talet.

Likbår av gråmålat trä med svängda ben. Möjligen identisk med den svartmålade likbår som anskaffades 1847 (inv). I sockenmagasinet.

Likvagn (fig 117), inköpt från firma Ernst Aldén, Nybro, 1914. Förvaras i skadat skick i socknens lokomobilskjul.

Kristusbild av trä, uppsatt på ett grenkors av eneträ. Höjd ca 41 cm. Signerad undertill K A A (Karl-Axel

Fig 116. Ask av trä i svepteknik, troligen från 1700-talet. Foto 1988.

Wooden box, probably from the 18th century.

Andersson, Stenstugu, Hablingbo) och skänkt av denne i samband med restaureringen 1971-1972.

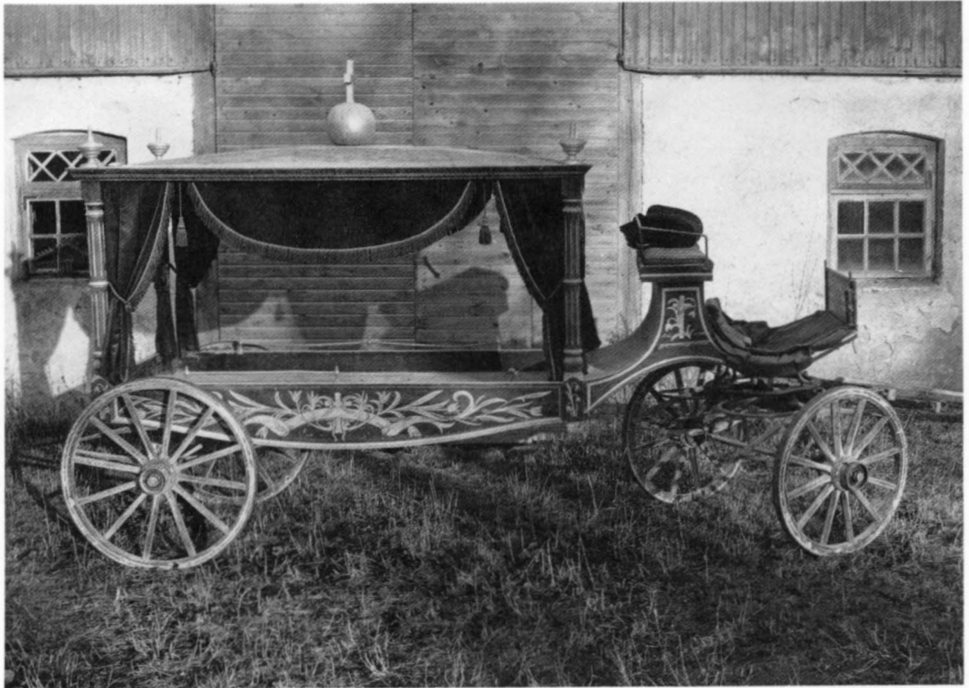
Inramad och glasad tuschteckning med rekonstruktion av stavkyrkans långhus mot stenkoret, utförd och skänkt av Erik Olsson, Sanda, 1972.

Försvunna övriga inventarier

Inv 1594 omnämner "Tho Røgelsekar (senare tillagt: et ähr borte; det senare överstruket)"; "Eth Brudt satel med sin hinder (överstruket)", "En messincks katel till at foruare peng wtj", "Eth Kaaber speldt (?; överstruket)", "En picke" samt Tho beslagen Jernkister". Enligt inv 1689 fanns ett røkelsekar kvar, men 1737 (inv) är även detta borta. Brudsätet sägs 1680-1682 vara "alt odogl" och är borta 1737. Mässingskitteln är troligen identisk med en 1666 (inv) nämnd "kopperkettel att förware pening:r uthj", vilken fanns kvar 1680-1682 men är borta 1737. Vid vis 1742 efterfrågades den men pastor och kyrkvårdarna kände inte till den; "dock berättade kyrkwardare Anders Hegdarfwe i Siltö, at des hustru af sin fader, som öf:r 50 år warit ther kyrkwärd i

Fig 117. Likvagn, anskaffad 1914 från Ernst Aldén, Nybro. Foto GF.

Hearse, purchased in 1914 from Ernst Aldén, Nybro.

sin ungdom hört sägas, at en liten kopparkittel skall i förra tider varit ther i kyrkan". De båda järnkistorna fanns kvar ännu 1761 (inv); men vid vis 1764 beslöts att "2:ne gamla obrukeliga Järnbeslagne Kistor, som äro i Siltö måge genom auction i Soknstämman borttsälljas, och beloppet kyrkan till godo komma". Enligt räkenskaperna 1818-1819 inköps en "Ram till Konung. Tal".

År 1888 (vis prot) omtalas en "söndrig minnestafila vid sidan af altaret", vilken "borde såsom mycket misspydande borttagas".

Klockor

Kyrkan har numera endast en klocka (fig 118). Den är prydd med palmett och växtornamentbård upptill samt palmettbård runt munnen. På sidorna är växtornamentomgivna rocaillkartuscher, den södra med Guds allseende öga överst samt inskriften: "HÖR! GUD ÄNNU SIN NÅD DIG BJUDER!/ SE! TEMPLETS PORTAR ÖPPNA SIG./ KANSKE HÄRNÄST, DÅ KLOCKAN LJUDER./ UPPLÅTES GRAFVENS PORT FÖR DIG./ DU GÅR EJ MER I HERRANS HUS./ DITT RUM BEREDS I JORDENS GRUS". Den norra kartuschen bär följande inskrift: "GJUTEN OCH UPSATT ÅR 1894./ DÅ GEZ. v. SCHÉELE⁴⁷ VAR BISKOP ÖFVER WISBY STIFT/ OCH JOHAN

LÖTHBERG KYRKOHERDE I/ HABLINGBO OCH SILTE/ AF FIRMAN JOH. A. BECKMAN & C^O/ I STOCKHOLM". Höjd 77 cm, diameter 88 cm, vikt 372 kg. Tonanalys (I Rohr 1991): prim H1-20c, ters D, kvint Fiss-20c (se även Rohr 1985, s 233).

Den föregående storklockan var gjuten i Stockholm 1832 och vägde 370 kg. På klockan fanns inskrifter, omgivna av kransar; på ena sidan: "Hör tolken af Guds vilje/ Din håg från verlden skilje/ O Menniska om du vill/ Mitt rike höra till/ Tre gånger dig jag kallar/ När fjerde gången skallar/ Min Domsbasun skall höras/ Och räkenskapen göras"; på andra sidan: "År 1832/ då/ Baron Hohenhausen⁴⁸ var länets/ Höfding. Doktor C J Eberstein⁴⁹/ Stiftets Biskop. Mag: Johan Fakt⁵⁰/ Pastor och Kyrkoherde i Habling/ bo pastorat blef [denna klocka uppsatt]"⁵¹. Den sprack 1893 och kunde inte lagas. Metallen från båda klockorna användes till den nya klockan.

Denna klockas föregångare sägs 1738 (vis prot) vara "ny omguten och hel färdig". Enligt inv 1828 var dess invändiga höjd en aln och en tum samt munnens bredd en aln 7 1/2 tum. Den spräcktes genom kimning påskdagen 1830.

År 1601 ingicks förlikning mellan sockenmännen i Eke och Silte angående den klocka som överheten tagit från Silte kyrka och hängt i Eke. Eftersom Eke dittills

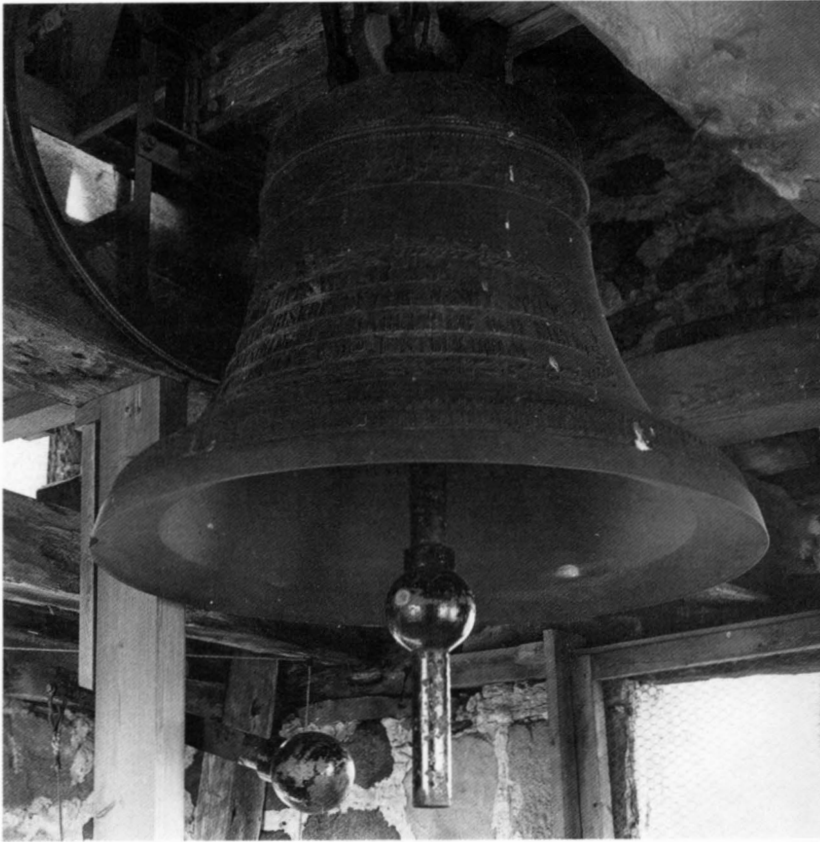

Fig 118. Klockan, gjuten av J A Beckman & Co i Stockholm 1894. Foto 1988.

The bell, cast in 1894 by J A Beckman & Co, Stockholm.

saknat klocka och Silte haft två avstod Silteborna sin rätt mot 5 daler (Holmbäck 1959, s 63; SvK Go VI:6, s 530f + not 71; Siltberg 1990, s 248).

Kyrkan hade tidigare även en lillklocka. Denna var enligt Säve (UUB, S 40n, s 40; även i ATA, Antiquitetsintendentens berättelse 1864, s 160) 10 tum hög, vägde 17 kg (Habblingbo KyA N:4) och bar inskriften: "G.

MEYER. FEC: HOLMIAE. 1739"⁵². Enligt tillägget till 1761 års inv inköptes den 1766. Den lånades enligt inv 1819 ut till Vamlingbo kyrka efter dess brand men återlämnades. År 1852 (inv) sägs den vara obrukbar. Som ovan nämnts smältes den ner tillsammans med storklockan för att ge metall till den nya klockan.

Noter

1. Silte socken fornminnesinventerades för revidering av ekonomiska kartan 1978 av *L Bäck*.
2. Uppgifter om myntfynden har lämnats av fil dr *Kenneth Jonsson* samt hämtats från ATA (art, antal och slutår).
3. Sedan detta skrivits har kyrkogårdens gångar belagts med konststen varvid gravstenarna flyttats, allt utan vederbörigt tillstånd.
4. *Fredrik Bergman* (1842–1875). Pastorsadjunkt i Hejde; fornforskare.
5. Beskrivningen bygger i allt väsentligt på Trotzig 1972. Avdelningschef *Gustaf Trotzig* tackas varmt för granskning av avsnittet om stavkyrkan.
6. Fil dr *Ragnhild Boström* betvivlar dock enligt muntlig uppgift till författaren att putsgolvet hört till stavkyrkan. Hon föreslår i stället att det utjämnats för den nya stenkyrkans golv.
7. Enligt Erik Olsson (muntlig uppgift) har taket dock haft ett brott ganska nära taknocken medan det enligt E Lagerlöf (SvK Go VI:6, s 468) varit rakt.
8. Enligt muntlig uppgift av docent *Erland Lagerlöf*.
9. Fil dr *Ann Catherine Bonnier* tackas för denna hänvisning.
10. Fixpunktens höjd är 18 m över havet enligt muntligt meddelande av klockare *Sylve Melin*.
11. *Gustaf E N Pettersson* (1855–1933). Arkitekt; f i Visby, e o arkitekt i ÖIÄ 1882, arkitekt i domänstyrelsen 1886–1908, intendent i ÖIÄ 1907–1918, byggnadsråd i KBS 1918–1922. P genomförde många kyrkorestaureringar, däribland Visby domkyrka 1890–1892.
12. *Carl Bergman* (1781–1846). Glasmästare, fabrikör och byggnadsinspektör i Visby. Far till lektorn och hembygdsforskaren *Carl Johan Bergman* (1817–1895).
13. ”Murtrappan är så oregelbundet byggd, att den icke liknar någon annan på ön. Det förefaller som om man i trapphusets n. mur rivit av skalet för att få rymligare bredd och som man i övre mynningen rivit bort omfattning och de liggande hällar som bildade tak och ersatt dem med ett slags falskt valv av succesive framskjutande stenar, så att mynningen blivit synnerligen hög och bred. Dessa anstalter förutsätta, att tornmuren varit fullständigt bortriven i s. ungefär till x m:s H. över marken” (*J Roosval*, ms SvK).
14. Fil lic *Gunnel Linnman* tackas för denna upplysning.
15. Hundtänder är ett anglonormandiskt/cisterciensiskt, på Gotland ovanligt dekorationselement, som även återfinns i Hamra kyrka (gördelbåge), Roma kloster (kungsgårdsflyglarnas portaler), Solberga kloster (fragment av gördelbåge och portal, nu i GF), S Lars’ sydportal och S Drottens korportal.
16. Detta faktum har föranlett *J Roosval* (ms SvK) att förmoda att omfattningarna tillhört en bostadsvåning i tornet med stängningsbara luckor för fönstren. Eftersom ingen sådan bostadsvåning är känd från någon annan gotländsk kyrka torde det vara rimligare att anta att de ursprungligen varit avsedda för en profan stenbyggnad.
17. *Mårten Johansson Suderbys* (1738–1813). Bonde och tornbyggare från Suderbys i Gothem; son till *Johan Mårtensson S.* Far och son var sin resp tids ledande tornbyggmästare på Gotland.
18. Korstolar med sådana tillhörande nischer är bevarade i Gothem (SvK Go IV, s 93) och Dalhem (ibidem, s 201).
19. *Nils Pettersson* (1853–1930). Byggmästare i Visby, verksam vid ett stort antal gotländska kyrkorestaureringar. Far till läroverksadjunkten och fornforskaren *Alfred Edle* (1893–1965).
20. Brev från *O V Wennersten* till RAÄ 15/2 1904. ATA.
21. *Lennart Tham* (1910–1961). Arkitekt; egen verksamhet i Stockholm från 1943. Bland hans främsta verk kan nämnas stadshuset i Falkenberg.
22. *Bengt Olof (Olle) Karth* (1905–1965). Arkitekt; biträdande länsarkitekt i Södermanlands och Gotlands län 1938–1945, stadsarkitekt i Visby 1938–1941, länsarkitekt i Gotlands län 1945–1961, sedan egen verksamhet. K har utfört ett flertal kyrkorestaureringar på Gotland.
23. *Johan N M Löthberg* (1842–1912). Prästvigd 1866, komminister i Östergarn 1871, kyrkoherde i Hablingbo och Silte 1881 (tillträdde 1885).
24. Målningarna var dock ännu inte helt framtagna när Söderbergs bok kom ut!
25. *Anders Johan Hallenberg* (1798–1873). Collega scholæ i Visby 1823, gymnasiadjunkt där 1828, prästvigd 1831, kyrkoherde i Vall 1834, i Hablingbo och Silte 1851, kontraktsprost över Sudertredingen 1856–1864.
26. Eftersom Bergman dog 1846 måste glasmålningarna dock ha sålts till hans efterträdare.
27. Glasmålningarna beskrivs utförligare – inklusive färger – i Andersson 1964, s 233, 245f, 250f.
28. Utförligare beskrivning i Pegelow 1988, s. 234.
29. Åtminstone gäller detta målningarna i Dalhem (Andersson 1964, s 59f).
30. *Johan Fähræus* (1718–1779). Konrektor i Visby 1745, prästvigd 1746, rector scholæ och prebendekyrkoherde i Endre 1749, kyrkoherde i Hablingbo och Silte 1755, prost 1771. G 1749 med *Brita Maria Lange* (1731–1767).
31. *Carl Otto von Segebaden* (1718–1795). Militär och ämbetsman; överste 1749, landshövding på Gotland 1765–1787, generalmajor och överkommendant på Gotland 1770, friherre 1771, generallöjtnant 1775. Under sin tid på Gotland lät S bli a anlägga nya vägar och genomföra storskiftet i södra delen av länet.
32. *Gabriel Timotheus Lütkekan* (1723–1795). Prästvigd 1744, överhovpredikant 1753, superintendent över Visby stift 1758, biskop 1772.
33. *Johan Niclas Weller* (1723–1785). Målare; kyrkoherdeson från Vall, senare sergeant vid artilleribataljonen i Visby. En av de flitigaste kyrkomålarna på Gotland med arbeten i

- 13 kyrkor (Svahnström & Svahnström 1989, s 171ff).
34. *Nils Olofsson Dalman* (1669–1753). Kyrkoherdeson från Dalhem, kallad av fadern till kaplan där 1690, vice pastor i Lärbro 1695, kyrkoherde i Hablingbo och Silte 1710.
 35. *Johan Hernell* (o 1680–1759). Bildhuggare och målare. Fram till 1739 var H mantalsskriven i Växjö samt verksam i Småland och på Öland men flyttade till Gotland o 1740 och var vid sin död bosatt i Vänge. Han har utfört ett stort antal arbeten i gotländska kyrkor. Särskilt karakteristiska är hans nummertavlor (Svahnström & Svahnström 1989, s 158).
 36. *Ernst Hellgren* (1860–1920). Major i armén, intendent för GF.
 37. *Mathias Victor (Masse) Klintberg* (1847–1932). Lärare och folklivsforskare. Adjunkt i Visby 1876, lektor 1888–1912, föreståndare för GF 1889–1907. K gjorde sin kanske främsta insats inom språkforskningen genom sina uppteckningar av Laumålet, vilka 1884 resulterade i en doktorsavhandling. Han var även bl a en framstående dokumentärfotograf.
 38. *K A Andersson*. Orgelfabrikör i Stockholm, mest känd som harmoniumbyggare. Har även byggt orgeln i Tofta kyrka.
 39. *Anders Victor Lundahl* (1846–1903). Orgelbyggare; lärde av fadern *Jöns L*, ex 1869, övertog faderns firma i Malmö vid dennes död 1875 och flyttade till Stockholm 1891. L var den förste svenske orgelbyggaren som praktiserade det rörpneumatiska systemet.
 40. Orgelns disposition: *Man*: Principal 8, Gedackt 8, Salicional 8, Spetsflöjt 4. Pedal bihängd. 4'/M. Mekanisk slejflåda.
 41. *Mårten Michaelis* (d 1703). Tenngjutare, mästare i Visby 1661–1703 (1711). G m *Kerstin Pedersdotter* (d 1711), som fortsatte rörelsen.
 42. *Johan Christoffer Schütz*. Silversmed; mästare i Visby 1702–1704.
 43. *Alexander Magnus Lundström* (1772–1851). Silversmed; mästare i Visby 1803–1851.
 44. *Helena Anschütz* (1878–1958). Textilkonstnärinna; f i Martebo, bosatt i Visby från 1900. Hon har utfört 45 kyrkliga textilier, huvudsakligen på Gotland. Ett ottryckt manus av henne, "Mina minnen från biskopsgården i Visby från 1903 till 1916", förvaras i GF:s arkiv.
 45. Cambridge, egentligen engelska cambric av den nordfranska staden Cambrai; fin tvåskaftad linne- eller bomullsväv.
 46. *Petrus Gubbe Gafvelius* (d 1682). F i Gävle, komminister i Ärentuna, Up; kom sedan till Gotland och blev slottspräst på Visborgs slott, kyrkoherde i Stenkumla 1648, i Hablingbo och Silte 1659. Vid danska invasionen 1677 blev han avsatt men återfick pastoratet 1680, då han även blev kontraktsprost.
 47. *Knut Henning Gezelius von Schéele* (1838–1920). Fil dr 1863, teol dr 1877, docent i Uppsala 1867, professor 1879, biskop i Visby 1885. S var en föregångsman inom det internationella kyrkliga samarbetet samt även politiskt verksam.
 48. *Michael Silvius von Hohenhausen* (1790–1849). Militär och ämbetsman; överstelöjtnant 1830, tf landshövding över Gotlands län 1831, överste s å, ordinarie landshövding 1833, generaladjutant 1837.
 49. *Carl Johan Eberstein* (1758–1838). Professor i Lund 1808, domprost där 1812, biskop i Visby 1813. "Som enskild människa var han utmärkt genom älskvärdhet och fromhet" (Lemke).
 50. *Johan Johansson Facht* (1778–1850). Collega scholæ i Visby 1803, prästvigd 1809, vice pastor i Vall 1812, eloquentiæ lector 1821, kyrkoherde i Endre 1825, prost 1826, kyrkoherde i Hablingbo och Silte 1828, vice kontraktsprost 1831.
 51. Inskriften återgiven enligt uppgift i Hablingbo KyA N:4. Slutet av inskriften var förstörd, troligen genom kimning.
 52. *Gerhard Meyer* (1704–1784). Klockgjutare i Stockholm, kunglig styckgjutare, donator.

Bilaga

Fyndlista från arkeologisk undersökning i Silte kyrka 1971–1972

Av CATHARINA NILSSON och ERIC SWANSTRÖM (myntbestämningar)

Lager 1

F-NR	RUTA	SKIKT	ARTEFAKT
1			UPPGIFT SAKNAS
2	3	1	W-brakteater typ XXXIV:B 2 d, 2 st W-brakteater typ XXXIV:B, 2 st Applikation el beslag, Cu leg Hake, silver
3	27	1	SAKNAS, SKALL VARA: W-brakteater 3 st Bronsfragment Pärlor, 2 st Glasbit, gul
4	28	1	W-brakteater typ XXXIV:B 2 d, 2 st W-brakteat typ XXXIV:B Spik, järn, utan huvud Glasbitar, 3 st: 1 turkos 1 ljusgrön 1 grön bemålad
5	39	1	Hvid, 1500-1520 W-brakteat typ XXXIV:A 1 b W-brakteater typ XXXIV:B 2 a, 3 st W-brakteat typ XXXIV:B 2 b W-brakteater typ XXXIV:B 2 d, 3 st W-brakteater typ XXXIV:B, 5 st Applikation, Cu leg Snörskonning, Cu leg Brons el kopparfragment Glasbit, ljusgrön Spikar, järn, 4 st Jordprov
6	51	1	W-brakteater typ XXXIV:B 2 a, 3 st W-brakteat typ XXXIV:B 2 d W-brakteater typ XXXIV:B, 9 st
7	52	1	W-brakteater typ XXXIV B 2 a, 4 st W-brakteater typ XXXIV:B 2 d, 2 st W-brakteater typ XXXIV:B, 9 st W-brakteater typ XXXIV:B, 3 fragment

8	56	1	W-brakteater typ XXXIV:B 2 a, 2 st W-brakteat typ XXXIV:B 2 b W-brakteater typ XXXIV:B 2 d, 3 st W-brakteat typ XXXIV :B Spikar, järn, 3 st, fragmentariska Hyska, järn Kolbit
9	65	1	W-brakteat typ XXII:A W-brakteater typ XXXIV:B 2 d, 2 st W-brakteater typ XXXIV:B, 4 st
10	66	1	W-brakteater typ XXXIV:B 2 a, 5 st W-brakteater typ XXXIV:B 2 d, 3 st W-brakteater typ XXXIV:B, 3 st Glasbit, ljusgrön Spik, järn, böjd
11:1	67	1	W-brakteat typ XXXIV:B 2 a W-brakteater typ XXXIV:B, 8 st
11:2			Örtug typ XXXV:C 5, 1440-tal
11:3			2 öre 1902, Oscar II
12	68	1	W-brakteater typ XXXIV:B 2 a, 2 st W-brakteat typ XXXIV:B 2 b
13:1	69	1	W-brakteater typ XXXIV:B 2 a, 2 st W-brakteater typ XXXIV:B 2 d, 4 st W-brakteater typ XXXIV:B, 3 st Koppar- el bronsbleck, 3 fragment
13:2			W-brakteater typ XXXIV:B 2 a, 2 st
14	70	1	W-brakteater typ XXXIV:B, 2 st Örtug typ XXXV:C 5, 1440-tal
15:1	71	1	1 öre km 1719, Ulrika Eleonora
15:2			W-brakteater typ XXXIV:B 2 a, 6 st
15:3			W-brakteater typ XXXIV:B 2 d, 3 st W-brakteater typ XXXIV:B, 2 st
15:4			Spik, järn
15:5			Glasbit, grön , ev m röd färg
16:1	72	1	W-brakteater typ XXXIV:B 2 a, 2 st W-brakteat typ XXXIV:B 2 b W-brakteat typ XXXIV:B
16:2			Spik, järn
17:1	74	1	W-brakteater typ XXXIV:B 2 a, 6 st W-brakteater typ XXXIV:B 2 b, 3 st W-brakteat typ XXXIV:B 2 c W-brakteater typ XXXIV:B 2 d, 3 st W-brakteater typ XXXIV:B, 5 st
17:2			Bronsbleck m hål, ca 5,5x 6 cm
17:3			Glasbitar, 6 st små: 3 ljusgröna 1 brungrön 1 skogsgrön 1 obestämbär (svart opak)
17:4			Koppar- el bronsfragment, 4 st (därav 2 till liten nit)
18:1	77	1	W-brakteat typ XXXIV:A W-brakteat typ XXXIV:B 2 a
18:2			Spik, järn
18:3			Glasbitar, 2 st ljusgröna varav 1 bemålad

19:1	78	1	W-brakteater typ XXXIV:B, 2 st
19:2			Spik, järn, böjd, fragmentarisk
20:1	79	1	W-brakteater typ XXXIV:B 2 a, 2 st
20:2			W-brakteater typ XXXIV:B, 7 st Applikation el knapp, Cu leg Glasbit, ljusgrön
21:1	81	1	1 öre, 1882, Oscar II
21:2			1 skilling, Christian IV
21:3			W-brakteater typ XXXIV:B 2 a, 2 st W-brakteater typ XXXIV:B, 3 st
21:4			Spik, järn, utan huvud
22:1	83	1	W-brakteat typ XXXIV:B 2 a W-brakteater typ XXXIV:B 2 d, 4 st W-brakteater typ XXXIV:B, 4 st
22:2			Blyspröjs Glasbit, grön
22:3			Spik, järn, utan huvud
23:1	85	1	Hvid, 1520-tal
23:2			W-brakteater typ XXXIV:B 2 a, 2 st W-brakteat typ XXXIV:B 2 d W-brakteater typ XXXIV:B, 2 st
23:3			Bronsbleck (fragm applikation)
23:4			Kniv, järn, bevarad längd 10,5 cm
24:1	86	1	W-brakteat, typ XXXIV:A 1 a W-brakteat typ XXXIV:B 2 a W-brakteater typ XXXIV:B, 2 st+1 osäker
24:2			Beslag, silver, m 3 genomgående nitar Bokbandsknäppe, Cu leg, typ änglaflykt Applikationer, Cu leg, 4 st Glasbit, ljusgrön
25:1	89	1	Hvid, 1520-tal
25:2			1 öre, 1720 1 öre, 1724 1/24 rd, 1779, Gustaf III
25:3			W-brakteat typ XXXIV:B 2 b W-brakteat typ XXXIV:B
25:4			Örtug typ XXXV:C 5 Knappnål, brons. Saknas
25:5			Spikar, järn, 2 st, varav 1 utan huvud Glasbit, grön
25:6			W-brakteater typ XXXIV:B, 2 st
25:7			Spikar, järn, 2 st, varav 1 utan huvud
26:1	90	1	W-brakteat typ XXXIV:B 2 a W-brakteater typ XXXIV:B 2 d, 3 st W-brakteater typ XXXIV:B, 3 st
26:2			Bjällra?, silver ? 1, 6 cm l
26:3			Krok, järn
27:1	92	1	Örtug typ XXXV:C 4 a, 1420-tal
27:2			W-brakteat typ XXXIV:A 1 b W-brakteater typ XXXIV:B 2 a, 2 st W-brakteater typ XXXIV:B 2 d, 2 st W-brakteater typ XXXIV:B 2, 3 st
27:3			1 öre, 1714, omprägling av Karl XII nödmynt
27:4			Häkta, Cu leg
27:5			Spikar, järn, 8 st

28:1	93	1	W-brakteat typ XXXIV:B 2 a W-brakteater typ XXXIV:B, 4 st
28:2			Örtug typ XXXV:C 4, 1420-tal
28:3			Applikation, Cu leg, rosettformad
29:1	94	1	W-brakteat typ XXXIV:B
29:2			Knapp, Cu leg, kupad, ihålig m 2 hål på undersidan Glasbit, grön
29:3			Krok el krampa, järn, 10,3 cm l, 2,4 cm br i en ände
30:1	95	1	W-brakteat typ XXXIV:B 2 b W-brakteater typ XXXIV:B 2 d, 4 st W-brakteater typ XXXIV:B, 4 st
30:2			Knapp, Cu leg, av två fastlödda skal, i sektion bikonvex

Lager 2

F-NR	KOORD	LAGER	NIVÅ	ARTEFAKT
1	5x 3y	L 2:1		W-brakteat typ XXXIV:B 2 a W-brakteater typ XXXIV:B, 3 st Glasbitar, 2 st, gröna
2	5x 1y		10/20	W-brakteat typ XXXIV:B 2 a W-brakteat typ XXXIV:B 2 b W-brakteater typ XXXIV:B 2 d, 2 st W-brakteat typ XXXIV:B
3	4x 8y		20/30	W-brakteat typ XXXIV:B 2 d W-brakteater typ XXXIV:B, 2 st
4	5x 6y	L 2		W-brakteat typ XXXIV:B 2 b W-brakteat typ XXXIV:B 2 d W-brakteater typ XXXIV:B, 4 st
5	5x 8y	L 2		W-brakteat typ XXXIV:B 2 a
6	8x 4y	L 2		W-brakteat typ XXXIV:B 2 a W-brakteat typ XXXIV:B 2 b W-brakteat typ XXXIV:B 2 d W-brakteat typ XXXIV:B Brakteat, obestämbär
7	9x 4y	L 2:1		W-brakteater typ XXXIV:B 2 d, 3 st W-brakteater typ XXXIV:B, 3 st Pärlla, ben
8	5x 1y	L 2:9		W-brakteater typ XXXIV:B 2 a, 3 st W-brakteat typ XXXIV:B 2 b W-brakteater typ XXXIV:B 2 d, 2 st W-brakteater typ XXXIV:B, 6 st Mynt ?
9	9x 6y	L 2:1		W-brakteater typ XXXIV B 2 a, 2 st
10	9x 0y	L 2:1		W-brakteat typ XXXIV:A 1 a W-brakteater typ XXXIV:B, 2 st Glasbit, grön
11	4x 6y	L 2		W-brakteat typ XXXIV:B
12	10x 6y	L 2:2		W-brakteat typ XXXIV:B 2 b W-brakteat typ XXXIV:B 2 d W-brakteater typ XXXIV:B, 2 st
13	10x 3y	L 2:2		Bokbeslag, brons, i form av ängel försett m järnnitar
14	5x 2y	L 2:2	-53/-60	W-brakteater typ XXXIV:B 2 a, 3 st

			W-brakteat typ XXXIV:B 2 d W-brakteater typ XXXIV:B, 4 st Applikation, Cu leg Spik, järn, böjd Järnten Järnblecksfragment, 2 st Glasbitar, 2 st, varav: 1 ljusgrön 1 brungrön
15	8x 3y	L 2:1	W-brakteat typ XXXIV:B 2 a W-brakteat typ XXXIV:B 2 b W-brakteat typ XXXIV:B Kalkstensbit, genomborrad
16	10x 10y	L 2:2	Spik, järn
17	7x 3y	L 2:1	Örtug typ XXXV:C 5, 1440-tal
	Under kalkgolv, i ränna		W-brakteater typ XXXIV:B 2 a, 2 st W-brakteater typ XXXIV:B 2 b, 3 st W-brakteater typ XXXIV:B 2 d, 5 st W-brakteater typ XXXIV:B, 11 st Hänge, silver Pärla, bergkristall, facetterad Glasbitar, 3 st, varav: 2 st gröna 1 brunröd
18	4x 9y	L 2	1 skilling, 1536
19	2-4,2x5y	L 2:1	W-brakteater typ XXXIV:B, 2 st Brakteat typ XXII:B W-brakteat typ XXXIV:B 2 a Svepnålar, Cu leg, 2 st Häkta?, Cu leg
20	9x 3y	L 2	Örtug typ XXXV:C 4, 1420-tal W-brakteat typ XXXIV:B 2 a W-brakteat typ XXXIV:B 2 d W-brakteat typ XXXIV:B Nithuvud, brons Glasbit, ljusgrön
21	7x 2y	L 2:2	-64-74 W-brakteater typ XXXIV:B 2 a, 2 st W-brakteater typ XXXIV:B, 4 st
22	5x 3y	L 2:2	W-brakteater typ XXXIV:B 2 a, 3 st W-brakteater typ XXXIV:B, 7 st Bronsfragment, vikt bleck
23	10x 6y	L 2	W-brakteater typ XXXIV:B 2 a, 4 st W-brakteater typ XXXIV:B 2 b, 3 st W-brakteat typ XXXIV:B 2 d W-brakteater typ XXXIV:B, 5 st
24	8x 0y	L 2:1	W-brakteater typ XXXIV:B, 2 st Kopparbleck, vikt, ev mynt Knapp, brons, ornerad Spik, järn Järnten Glasbit, rödbrun Kalksten, genomborrad
25	3x 8y	L 2:1	W-brakteat typ XXXIV:B 2 a W-brakteat typ XXXIV:B 2 d Järntenar, 2 st Glasbit, blågrön

26	10x 5y	L 2:2, ner till kullersten		W-brakteat typ XXXIV:B 2 d W-brakteat typ XXXIV:B Nithuvud, brons Pärla, ben, rund Träbit Kolbit
27	10x 4y	L 2:2		Spik, järn
28	3x 7y	L 2:2 under kalk	-10-20	W-brakteater typ XXXIV:B 2 a, 2 st W-brakteater typ XXXIV:B, 4 st Bokbeslag, Cu leg, ornerat m hake och vidsittande läder Svepnål, Cu leg Spik, järn Järntenar, 2 st Hästkosöm, järn
29	8x 0y	L 2:2	-63-79	Spik, järn Glasbit
30	8x 2y	L 2:2	-51-61	W-brakteater typ XXXIV:B 2 a, 2 st W-brakteater typ XXXIV:B 2 d, 2 st W-brakteater typ XXXIV:B, 2 st
31	10x 5y			W-brakteat typ XXXIV:B 2 a W-brakteater typ XXXIV:B 2 d, 3 st W-brakteater typ XXXIV:B, 5 st
32	Mittrännen V	om		Pärla, brunsvart, ev bränd Hvid, 1520-tal Brakteat typ XXII W-brakteater typ XXXIV:B 2 a, 8 st W-brakteater typ XXXIV:B 2 b, 3 st W-brakteater typ XXXIV:B 2 d, 8 st W-brakteater typ XXXIV:B, 30 st Applikation, Cu leg Svepnål, Cu leg Brons- el kopparfragment Spik, järn Tandskiva till kam ?, ben?, fragm Glasbit Tegelbit
33	6x 1y		0-30	W-brakteater typ XXXIV:B 2 a, 5 st W-brakteater typ XXXIV:B 2 d, 2 st W-brakteater typ XXXIV:B, 7 st Glasbitar, 5 st, varav: 1 ofärgad 3 brungröna 1 brungrön, målad
34	A		0-10	W-brakteater typ XXXIV:B 2 a, 2 st W-brakteater typ XXXIV:B, 4 st Bronsten Järnten
35	8x 3y	L 2:1-2	-52-70	W-brakteat typ XXXIV:B 2 a W-brakteater typ XXXIV:B, 4 st
36	7x 0-2y		0-20	Bokbeslag, brons, m lädertamp W-brakteat typ XXXIV:B 2 a W-brakteat typ XXXIV:B 2 d W-brakteat typ XXXIV:B Bronstråd Kistspik?, järn, m trärester Glasbit, brungrön

37	5x 0y	-10-30	Hvid, 1455-1580 W-brakteater typ XXXIV:B 2 a, 5 st W-brakteater typ XXXIV:B 2 b, 2 st W-brakteater typ XXXIV:B 2 d, 4 st W-brakteater typ XXXIV:B, 5 st Brakteat? Brons- el kopparfragment, m hål Glasbitar, 3 st, varav: 2 ofärgade 1 obestämbär (opak svart)
38	5x 0y	-10-30	W-brakteater typ XXXIV:B 2 a, 3 st W-brakteater typ XXXIV:B, 4 st Bronsten Glasbit, obestämbär (svart ?) Kolbit
39	7x 6y	-15-25	1 penning typ XXXIII:A, M Eriksson W-brakteat typ XXXIV:B 2 b W-brakteat typ XXXIV:B 2 d W-brakteater typ XXXIV:B, 8 st Svepnål, Cu leg
40	NÖ hörnet mellan kor och långhus		W-brakteater typ XXXIV:B 2 a, 2 st W-brakteat typ XXXIV:B
41	I och kring rännan		Spikar, järn, 4 st W-brakteater typ XXXIV:B 2 a, 2 st W-brakteater typ XXXIV:B, 4 st
42	7x 1y	-10-30	Spikar, järn, 4 st, 1 utan huvud W-brakteat typ XXXIV:B 2 d W-brakteater typ XXXIV:B, 4 st
43	5	0-15	Glasbitar, 2 st, bruna Örtug typ XXXV:C 5, 1440-tal W-brakteater typ XXXIV:B 2 a, 3 st W-brakteat typ XXXIV:B 2 d W-brakteater typ XXXIV:B, 8 st Svepnålar, Cu leg, 2 st Skålla, Cu leg Spikar, järn, 2 st, 1 utan huvud Glasbit
44	7x 7y	-15-25	W-brakteater typ XXXIV:B 2 a, 2 st W-brakteater typ XXXIV:B 2 b, 2 st W-brakteat typ XXXIV:B 2 d W-brakteater typ XXXIV:B, 3 st Glasbit Kolbitar, 3 st
45	4x 2y	0-10	Obrända ben, 2 fragment W-brakteater typ XXXIV:B 2 a, 2 st W-brakteat typ XXXIV:B 2 b W-brakteat typ XXXIV:B 2 d W-brakteater typ XXXIV:B, 4 st Nitbricka, koppar, liten
46	4x 6y	-10-20	Spik, järn, avbruten W-brakteat typ XXXIV:B 2 b W-brakteater typ XXXIV:B, 4 st W-brakteater, 4 fragment
47	6x 0y	0-20	Hvid, 1455-80 W-brakteat typ XXXIV:B 2 a

			W-brakteat typ XXXIV:B 2 b W-brakteater typ XXXIV:B 2 d, 2 st W-brakteater typ XXXIV:B, 3 st Spikten, järn Järnfragment Glasbit, brun
48	3x 11y	L 2:1	Brakteat typ XXI W-brakteat typ XXXIV:B 2 a W-brakteat typ XXXIV:B
49	4x 11y	Under mark -10-20	W-brakteat typ XXXIV:B 2 a W-brakteater typ XXXIV:B 2 d, 2 st W-brakteater typ XXXIV:B, 7 st Glasbitar, 2 st, ljusgröna
50	4x 0-2y	-10-30	W-brakteat, trol typ XXII:B W-brakteater typ XXXIV:B 2 a, 3 st W-brakteater typ XXXIV:B 2 b, 3 st W-brakteater typ XXXIV:B 2 d, 2 st W-brakteater typ XXXIV:B, 5 st Bronsbleck Skålla, brons Bronsten Kolbit m kalkbruk
51	3,5 m fr S, ½ m fr nuv triumfbågsмур		W-brakteater typ XXXIV:B 2 a, 2 st W-brakteat typ XXXIV:B 2 b W-brakteater typ XXXIV:B 2 d, 7 st W-brakteater, typ XXXIV:B, 12 st Spikar, järn, 2 st, varav 1 fragment
52	6	0-15	Mynt ? silver, slitet, obestämbart W-brakteat typ XXXIV:A 1 a W-brakteater typ XXXIV:B 2 a, 5 st W-brakteater typ XXXIV:B 2 d, 3 st W-brakteater typ XXXIV:B, 4 st Brakteat, obestämbart Glasbit, grön
53	4x 2y	-20-70	W-brakteat typ XXXIV:B Kopparbit, rombisk
54	9x 0y	-10-20	Bronsfragment, 2 st, bleck
55	6x 0-2y	-20-30	W-brakteat typ XXXIV:B 2 a W-brakteater typ XXXIV:B, 4 st Glasbit, ljusgrön
56	Stolpstöd i mittaxel		Glasbit, målad m cirkelmönster
57	4x 0y	+10-10	Bronsfragment
58	5x 1y	0-10	W-brakteater typ XXXIV:B 2 a, 2 st W-brakteater typ XXXIV:B 2 a, 2 st W-brakteat typ XXXIV:B 2 b W-brakteater typ XXXIV:B, 3 st Glasbitar, 4 st, ljusgröna
59	3x 10y	L 2:1	
60	N-S löpande N rännan 1,8 m fr nuv kormuren 1,8 m fr nuv kormuren		W-brakteat typ XXXIV:B 2 b W-brakteater typ XXXIV:B, 2 st + 1 fragm Dubbel bronskålla Beslag, brons Pärta, ben Bränd lera, 1 bit

61	8x 77y Under kalk		-5-15	W-brakteater typ XXXIV:B, 2 st Glasbit, brun, målad
62	8x 2y	L 2:3		Spik, järn
63	5x 0y		0-10	W-brakteater typ XXXIV:B 2 a, 3 st W-brakteater typ XXXIV:B, 3 st Häkta, brons el koppar
64	I SÖ hörnet			W-brakteater typ XXXIV:B, 2 st
65	9x 7y	I rännan		Spik, järn
66	3x 0-2y	L 2:2		W-brakteater typ XXXIV:B 2 a, 3 st W-brakteat typ XXXIV:B 2 d W-brakteater typ XXXIV:B, 4 st Barkflaga?
67	3x 0-2y	L 2:1		Skilling Sören Norrby 1536, skadad W-brakteater typ XXXIV:B 2 a, 6 st W-brakteat typ XXXIV:B 2 b W-brakteater typ XXXIV:B 2 d, 10 st W-brakteater typ XXXIV:B, 24 st W-brakteater typ XXXIV:B, 3 fragm
68				Beslag el hänge, Cu leg W-brakteat typ XXXIV:B 2 a W-brakteat typ XXXIV:B 2 d W-brakteat typ XXXIV:B Nitbricka, Cu leg Spikten, järn Glasbitar, 2 st, varav: 1 ljusgrön 1 brun
69	7x 10y	L 2:1		W-brakteater typ XXXIV:B 2 a W-brakteat typ XXXIV:B 2 d W-brakteater typ XXXIV:B, 5 st
70	4x 7y		0-10	W-brakteat typ XXXIV:B
71	6x 7y i nedgrävn i kalkgolvet	L 2:1		Örtugar typ XXXV:C 5, 3 st, 1440-t Penning, Reval Seestling, 1300-t W-brakteater typ XXXIV:B 2 a, 8 st W-brakteat typ XXXIV:B 2 b W-brakteater typ XXXIV:B 2 c, 2 st W-brakteater typ XXXIV:B 2 d, 7 st W-brakteater typ XXXIV:B, 24 st Svepnål, Cu leg Häkta, brons, fragmentarisk Glasbitar, 6 st, gröna-opaka
72:1				W-brakteat typ XXXIV:A 1 a W-brakteater typ XXXIV:B 2 a, 17 st W-brakteater typ XXXIV:B 2 b, 6 st W-brakteater typ XXXIV:B 2 d, 19 st W-brakteat typ XXXIV:B 2 e W-brakteater typ XXXIV:B, 49 st
72:2				Penningar, typ XXII:B, 2 st W-brakteat, typ XXXIV:B 2 a Örtugar, typ XXXV:C 5, 2 st, 1440-t Hvidar, 2 st, 1500-20 1 skilling 1536 Brakteat, obestämbär
72:3				W-brakteater, typ XXXIV:B, 2 st
73	5x 11y	L 2:1	-35-52	W-brakteat typ XXXIV:B 2 b

				W-brakteater typ XXXIV:B 2 d, 2 st W-brakteater typ XXXIV:B, 10 st W-brakteat typ XXXIV:A W-brakteat typ XXXIV:B 2 d W-brakteater typ XXXIV:B, 2 st W-brakteater typ XXXIV:B, 3 st W-brakteater typ XXXIV:B 2 a, 2 st W-brakteat typ XXXIV:B 2 a W-brakteater typ XXXIV:B, 2 st W-brakteat typ XXXIV:B 2 b W-brakteat typ XXXIV:B W-brakteat typ XXXIV:B 2 a W-brakteat typ XXXIV:B 2 b W-brakteater typ XXXIV:B 2 d, 2 st W-brakteater typ XXXIV:B, 6 st Glasbit
74	5x 8y	L 2:1		
75	5x 9y	L 2		
76	4x 6y	L 2:1		
77	6x 9y	L 2:1		
	Fylln i nedgrävn i kalkgolvet			
78	5x 0y	L 2:1	-35-45	
79	5x 2y	L 2:1	-43-53	
80	5x 2y	L 2:1		Brakteat, obestämbär
81	6x 10y	L 2:1 Under kalk	0-10	Örtug typ XXXV:C 4 Under kalk W-brakteater typ XXXIV:B 2 a, 7 st W-brakteater typ XXXIV:B 2 b, 3 st W-brakteater typ XXXIV:B 2 d, 6 st W-brakteater typ XXXIV:B, 11 st Brakteater, obestämbära, 3 st Pärla. Saknas. W-brakteat typ XXXIV:A 1 a W-brakteat typ XXXIV:B W-brakteater typ XXXIV:B 2 b, 3 st W-brakteat typ XXXIV:B Nitbricka, brons Örtug, typ XXXV:C 5 W-brakteater typ XXXIV:B 2 a, 4 st W-brakteater typ XXXIV:B, 3 st Brakteat, obestämbär W-brakteat typ XXXIV:A 1 a W-brakteat typ XXXIV:B W-brakteat typ XXXIV:B 2 d W-brakteat typ XXXIV:B 2 b W-brakteat typ XXXIV:B 2 d W-brakteat typ XXXIV:B 2 e W-brakteater typ XXXIV:B, 4 st
82	7x 2y	L 2.1	-54-64	
83	7x 7y	L 2:1		
84	3x 9y	L 2:1		
85	10x 3y	L 2:1		
86	8x 11y	L 2:1		
87	3		0-15	
88				Penning typ XXXII:B W-brakteater typ XXXIV:B 2 a, 2 st W-brakteater typ XXXIV:B 2 d, 3 st W-brakteater typ XXXIV:B, 2 st Svepnål, Cu leg Glasbitar, 3 st
89	4x 11y		0-10	W-brakteater typ XXXIV:B 2 a, 9 st W-brakteater typ XXXIV:B 2 d, 3 st W-brakteater typ XXXIV:B, 14 st Brakteat, obestämbär (skall vara 28 st brakteater) Svepnål, brons Hästkosöm, järn Glasbit. Saknas
90	4x 8y	L 2:1		W-brakteat typ XXXIV:B 2 a

				W-brakteat typ XXXIV:B Brakteat, obestämbär Brakteat, fragment, obestämbart Glasbit ?, svart
91	6x 2y	L 2:1		W-brakteat typ XXXIV:B 2 a W-brakteat typ XXXIV:B 2 d W-brakteater typ XXXIV:B, 3 st Bronsfragment. Saknas Hake, järn
92	4x 3y	L 2		W-brakteat typ XXXIV:A 1 a W-brakteat typ XXXIV:B 2 a W-brakteater typ XXXIV:B 2 d, 3 st W-brakteater typ XXXIV:B, 4 st Brakteater, obestämbara, 2 fragment Svepnål, Cu leg Bronsfragment Hästkösöm ?, järn Glasbitar, 2 st, varav: 1 målad 1 ljusgrön Läder el näverbit m hål Stenar, 2 st, varav 1 m hål
93	3x 6y Utänför kalkgolvet	L 2:1		Örtug typ XXXV:C 5 W-brakteat typ XXXIV:B 2 a W-brakteat typ XXXIV:B 2 b W-brakteat typ XXXIV:B 2 d W-brakteat typ XXXIV:B Brakteater, obestämbara, 2 st Spik, järn Hästkösömmar, järn, 3 st Järnbit
94	2-3x6y	L 2:1		1 öre 1719 W-brakteater typ XXXIV:B, 4 st Spikar, järn, 2 st Märla ?, järn Sten m hål
95	1-10x7y Kalknivå	L 2:1	0-10	Örtug typ XXXV:C 5 W-brakteater typ XXXIV:B 2 a W-brakteater typ XXXIV:B 2 b W-brakteater typ XXXIV:B, 5 st Svepnålar, Cu leg, 6 st Applikationer, brons, 3 st Spikar, järn, 3 st. Saknas Pärlor, 2 st, varav: 1 glasfluss?, rund, röd 1 brons?, virvl melonform Träbit, ca 17x7x3 cm
96	2-3		0-15	Organiskt material, fragment W-brakteater typ XXXIV:B 2 a, 2 st W-brakteater typ XXXIV:B, 2 st W-brakteater typ XXXIV:B, 3 fragm Svepnålar, Cu leg, 2 st Järnten, böjd
97	Vid NÖ hörnet av kall- muren, intill korväggen			W-brakteater typ XXXIV:B, 2 st Spik, järn Obrända ben, 2 fragm

98	9x 6y	L 2:1	Träbit, ngt kolad
99	3x 8y	L 2:1	1 skilling 1621 W-brakteater typ XXXIV:B 2 a, 3 st W-brakteat typ XXXIV:B 2 d W-brakteat typ WWWIV:B, 2 st Spik, Cu leg Glasbitar, 3 st, ljusgröna Murbruk W-brakteater typ XXXIV:B 2 d, 2 st W-brakteat typ XXXIV:B Penning typ XXII:A W-brakteater typ XXXIV:B 2 a, 4 st W-brakteater typ XXXIV:B 2 b, 2 st W-brakteat typ XXXIV:B 2 d W-brakteater typ XXXIV:B, 3 st Brakteat, obestämbär
100	8x 2y	L 2:1	
101	9x 5y	L 2:1	
UTAN NUMMER			
	9x 3y	L 2:1	W-brakteat Svepnål, brons Nitfragment, 3 st Sjögräs? Trärester Bruk el jord Jord Bruk Prov på kalkbruksgolv i lång- huset (med stenar) Jord. Prov på vad som fanns under kalkbruks(puts)golvet i stavkyrkan Bronsbeslag, rektangulärt Bronsfragment, 11 st Knapp, brons, modern, Sylven&Ravel Knivblad, järn Sölja, järn Järnfragment, 6 st Spikar, järn, 3 st + 2 fragment Knapp, järn Knapp, ben Glasbitar, ett 40-tal, olika, bl Keramik, 10 skärvor, diverse Bränd lera, 2 klumpar Ben, 3 bitar varav en genom- borrad
	SÖ hörnet ner i rännan V stavrännan, N delen 8-9x1-2y L 2:3 4-5 5-7x7-8y Långhuset		
	Långhuset		
	Låda m diverse		
NY SERIE			
1	N stavrännan, 7 m fr koret		Spik, järn Träfragment W-brakteater typ XXXIV:A 1 a, 3 st W-brakteater typ XXXIV:B 2 a, 3 st W-brakteater typ XXXIV:B 2 d, 3 st W-brakteater typ XXXIV:B, 9 st Brakteat, obestämbär Applikation, Cu leg Svepnål, silver eller järn, av omböjd, vriden ten Spik, järn, i två delar
2	6-7x0-1y L 2:4		

3	8-9x0-1y L 2:4			Penning, trol XXII W-brakteat typ XXXIV:B 2 a W-brakteater typ XXXIV:B 2 d W-brakteater typ XXXIV:B, 5 st Fragment, Cu leg Blybit?
4	5x 0y		-30-40	Spik + 3 spikfragment, järn Mynt ?, obestämbart W-brakteat typ XXXIV:B 2 a W-brakteat typ XXXIV:B 2 b W-brakteater typ XXXIV:B 2 d, 3 st W-brakteater typ XXXIV:B, 8 st W-brakteat typ XXXIV:B, 1 fragment Järn?fragment, bleck Spikfragment, 2 st, järn Benpärla
5	7x 11y	L 1:2		W-brakteat typ XXXIV:B 2 d Spik, järn
6	6-7x4y	L 1:2		W-brakteat typ B 2 a W-brakteater typ XXXIV:B 2 d, 3 st W-brakteater typ XXXIV:B, 3 st Brakteat, opräglad Svepnål, silver?
7	9x 5y	I rännen	-20	Trästykke, ca 1,5 x 4,5 x 6,5 cm
8	SK 1-2 V om stavkyrkan			Finköga W-brakteat typ XXXIV:B 2 a W-brakteater typ XXXIV:B 2 d, 3 st W-brakteater typ XXXIV:B, 2 s Brakteat, opräglad Spikfragment, järn, 3 st Glasbit, grön, ev målad Sten Kalkbruk
9	5x 0y		-40-50	Penning typ XXII:B W-brakteater typ XXXIV:B 2 a, 4 st W-brakteat typ XXXIV:B 2 e W-brakteater typ XXXIV:B, 7 st Brakteat trol typ XXXI Brakteat, opräglad Brakteat, obestämbart, 1 fragment Applikation, brons Beslag, brons, fragmentariskt Glasbit, brungrön Stenflisa?
10	8x 11y		-60-70	W-brakteat typ XXXIV:B 2 a W-brakteat typ XXXIV:B Brakteat opräglad ?
11	8x 0y		-40-50	W-brakteat typ XXXIV:B
12	D		-10-20	W-brakteat typ XXXIV:B 2 a W-brakteat typ XXXIV:B 2 d Spik, järn Pärta, ben
13	Västpartiet, V om stavkyrkan			Brakteat typ XXXI W-brakteater typ XXXIV:B 2 a, 4 st W-brakteat typ XXXIV:B 2 b W-brakteater typ XXXIV:B 2 d, 3 st

			W-brakteater typ XXXIV:B, 12 st Svepnål, Cu leg, lång Beslag, brons, fragmentariskt Spikar, järn, 5 st, m trärester Glasbitar, 2 st, varav: 1 ljusgrön 1 brungrön
14	Mittrännan kring tvärprofilen		Örtug typ XXXV:C 5 Hvid, 1520-tal W-brakteat typ XXXIV:A 1 a W-brakteat typ XXXIV:A W-brakteater typ XXXIV:B 2 a, 8 st W-brakteater typ XXXIV:B 2 b, 4 st W-brakteater typ XXXIV:B 2 d, 12 st W-brakteater typ XXXIV:B, 29 st Brakteater, opräglade, 2 st Applikation, brons Spik, järn Glasbitar, 2 st, gröna Pärla, ben
15	5x 0y	-20-30	W-brakteater typ XXXIV:B 2 a, 2 st W-brakteat typ XXXIV:B 2 d W-brakteater typ XXXIV:B, 2 st
16	5x 1y	-30-40	Brakteat, opräglad Hvid, 1480-tal ? W-brakteat typ XXXIV:B 2 d W-brakteater typ XXXIV:B, 2 st Bronsbleck Snörbeslag, brons Spik, järn
17	C	-30-40	W-brakteat typ XXXIV:B
18	Fr bäckenpartiet på skelett 2		W-brakteat typ XXXIV:B
19	10x 3y L 2:3		W-brakteater typ XXXIV:B 2 a, 7 st W-brakteater typ XXXIV:B 2 d W-brakteater typ XXXIV:B, 12 st Bronsfragment Glasbit, nu svart Skiffer?stav (nålbryne?)
20	6x 7y	-15-25	W-brakteater typ XXXIV:B 2 a, 6 st W-brakteater typ XXXIV:B 2 b, 3 st W-brakteater typ XXXIV:B 2 d, 9 st W-brakteater typ XXXIV:B, 26 st Brakteater obestämbara, 3 st Svepnålar, Cu leg, 2 st Snörbeslag, Cu leg Glasbitar, 2 st, ljusgröna Pärla, ben Fiskben, 2 st
21	4x 1y	-40-50	W-brakteat typ XXXIV:A 1 a W-brakteater typ XXXIV:B, 6 st Bleck, Cu leg, fragmentariskt Glasbit, brungrön Pärla, ben Bränt ben
22	5x 2y	-40-50	W-brakteat typ XXXIV:B 2 a

				W-brakteater typ XXXIV:B Spik, järn W-brakteat typ XXXIV:A 1 a W-brakteat typ XXXIV:B 2 a W-brakteater typ XXXIV:B 2 d, 2 st W-brakteater typ XXXIV:B, 17 st Brakteater opräglade, 2 st Bleck, Cu leg Hyska, brons Svepnålar, Cu leg, långa Spikar, järn, 3 st, en utan huv Glasbitar, 2 st, gröna Fossil Sten, liten Kolbit
23	Schaktet närmast koret			
24	8x 0y		-50-60	1 öre 1719 Karl XII nödmynt, ompräglat
25	A		-30-40	W-brakteat typ XXXIV:B
26	5x 2y		-50-60	W-brakteater typ XXXIV:B, 2 st
27	G		-20-30	W-brakteater typ XXXIV:B, 4 st Spikar, järn, 2 st
28	4x 9y		-10-30	W-brakteater typ XXXIV:B 2 a, 5 st W-brakteater typ XXXIV:B 2 b, 2 st W-brakteater typ XXXIV:B 2 d, 6 st W-brakteater typ XXXIV:B, 19 st Örtug typ XXXV:C 4 Örtugar typ XXXV:C 5, 2 st Skilling 1536 Spik, järn, i två delar Glasbitar, ljusgröna Kalkstensfragment, 3 st Sjögräs? m trärester
29	10x	L 2:2	-10-20 -39-49	Örtug typ XXXV:C 5 W-brakteat typ XXXIV:B 2 a Svepnålar, Cu leg, 3 st, en lång Glasbit, olivgrön Spik, järn Snäcka Trärester (del av plank)
30	D		-20-30	W-brakteat typ XXXIV:B 2 b W-brakteat typ XXXIV:B
31	4x 3y	Rännan		W-brakteat typ XXXIV:B 2 b W-brakteater typ XXXIV:B, 2 st Svepnål, Cu leg, m lindad tråd som huvud
32	G		-10-20	W-brakteat typ XXXIV:B 22 d
33	E		-20-30	W-brakteat typ XXXIV:B
34	E		-10-20	W-brakteater typ XXXIV:B, 2 st
35	E		-30-40	W-brakteat typ XXXIV:B 2 b Spik, järn
36	4x 5y		-10-20	W-brakteater typ XXXIV:B, 3 st
37	4x 7y		-10-20	W-brakteat typ XXXIV:B Glasbit, grön
38	C		-20-30	W-brakteater typ XXXIV:B, 6 st
39	F		-20-30	W-brakteat typ XXXIV:B 2 d W-brakteater typ XXXIV:B, 6 st
40	B		-10-20	W-brakteat typ XXXIV:B 2 a

41	3x 0-1y	L 2:3		Penning typ XXVI, Magnus Eriksson W-brakteat typ XXXIV:B 2 b W-brakteater typ XXXIV:B 2 d, 2 st W-brakteater typ XXXIV:B, 3 st Applikation, Cu leg Bronsbleck Glasbit, olivgrön
42	9x 6y		I rännan	W-brakteater typ XXXIV:B, 2 st
43	7-8		0-15	W-brakteat typ XXXIV:B 2 d Träflisa
44	4x 7y		-20-30	W-brakteat typ XXXIV:B 2 a W-brakteat typ XXXIV:B
45	N-S löpande ränna närmast			W-brakteater typ XXXIV:B 2 a, 8 st W-brakteater typ XXXIV:B 2 d, 3 st W-brakteater typ XXXIV:B, 16 st 1 öre sm, 1672 Karl XI Spikfragment, järn Glasbit, brungrön
46	Mittrännan Ö om tvärprofilen			Gote typ XXXV:C 4 Gotar typ XXXV:C 5, 2 st Hvid, 1400-1490-tal W-brakteater typ XXXIV:B 2 a, 6 st W-brakteater typ XXXIV:B 2 b, 5 st W-brakteater typ XXXIV:B 2 d, 8 st W-brakteater typ XXXIV:B, 31 st Brakteat obestämbart Svepnål, Cu leg, lång Kolflaga
47	XXX i norr	Från rännan		Trärester, många fragment urspr från spetsad bit (fr tak?) delvis sänd som C 14
48	S sch	Skelett nr 2 fr Ö		W-brakteater typ XXXIV:B 2 a, 4 st W-brakteater typ XXXIV:B 2 d, 3 st W-brakteater typ XXXIV:B, 16 st Spik, järn Skelettdelar, 3 st Bronstråd
49	Under klumpsten utanför västra stockrännan			
50	I fylln till grav i mittaxeln, 3 m fr koret			W-brakteater typ XXXIV:B 2 a, 5 st W-brakteater typ XXXIV:B 2 b, 2 st W-brakteater typ XXXIV:B 2 d, 4 st W-brakteater typ XXXIV:B, 23 st Grön massa, 3 fragment Kalksten, liten
51	7x 8y		-15-25	W-brakteater typ XXXIV:B, 4 st Nålspets, Cu leg
52	I ränna i NÖ hörnet			Bronsskiva, 5,4 cm i diam, m sek centrumhål, , skadad i kanten
53	4x 8y		-10-20	W-brakteat typ XXXIV:A 1 a W-brakteater typ XXXIV:B 2 a, 4 st W-brakteater typ XXXIV:B 2 d, 4 st W-brakteater typ XXXIV:B, 4 st 1 skilling 1622
54	10x	L 2:3	-20-botten	Penning trol typ XXII W-brakteat typ XXXIV:B 2 a W-brakteat typ XXXIV:B 2 b

			W-brakteater typ XXXIV:B, 3 st
			Beslag?fragment, brons
			Järnbleck, fragm m omvikt kant
			Obränt ben
55	V stavrännan N delen		Kniv järn, avbruten spets, l 10,1 cm
56	Från S rännan, i profil		Spikar, järn, 5 st
			W-brakteater typ XXXIV:B, 2 st
			Spikar, järn, 2 st
			Obränt ben (knäskål ?)
57	I S rännan, 1,7 m fr Ö nere i kulturlager		W-brakteat typ XXXIV:B 2 b
			Kalkstensfragment
			Obrända ben, 2 st
58	4x 3y	I rännan	Spik, järn
59	5-6x oy	L 2:3	W-brakteater typ XXXIV:B 2 a, 7 st
			W-brakteater typ XXXIV:B 2 d
			W-brakteater typ XXXIV:B, 22 st
			Beslag, silver m rester av röd färg, lönnlövsformat?
			Bronstenar, 3 st, tunna
			Nit, järn
			Spikar, järn, 2 st + 6 fragment
			Glasbitar, 2 st, gröna
60	4-5x0-1y	L 2:4	W-brakteater typ XXXIV:B 2 a, 2 st
			W-brakteater typ XXXIV:B 2 b, 2 st
			W-brakteat typ XXXIV:B 2 d
			W-brakteater typ XXXIV:B, 4 st
			Nitbricka, Cu leg
			Bronsbleck, smalt, fragment
			Spikar, järn, 3 st + 1 fragment varav en med trärester
			Järnbleck, 3 fragment
			Träbitar, 3 st
			Glasbit, grön, m välvd översida (pärlfragment ?)
			Glasbitar, 3 st, varav: 2 st ljusgröna 1 grön målad m rött
			Flintstycke
61	10x 7y	Ränna	W-brakteat typ XXXIV:B 2 d
			W-brakteat typ XXXIV:B
			Spikar, järn, 2 st
62	Skelett nr 1 fr Ö		W-brakteat typ XXXIV:B 2 a
			W-brakteat typ XXXIV:B 2 d
			W-brakteat typ XXXIV:B
			Ring, järn, 0,9 cm d
			Obrända ben, 8 fragm
FRÅN KASSASKÅP, flertalet utan fyndnummer			
	5x 2y	-50-70	Ædelred II Longcross, ca 997- 1003, i kanten hål m nit
	På bröstet av skelett		Bysantinskt mynt, Basileios och Constantin
	Trol 2-3x 7 y L 2:3 -20		Danmark, klipping
			Danmark, 2 skilling, 1618
			Danmark, 1 skilling, Christian IV
			Danmark, skilling, 1621
			Örtug typ XXXV:C 4, 1420-40

71

I stavrännan
I fyllning över gravarna

Penning Reval Seestling, 1300-tal
"Lübisch", Dorpat, 1360-1420
W-brakteater typ XXXIV:A 1 a, 5 st
W-brakteater typ XXXIV:B 2 a, 2 st
W-brakteater typ XXXIV:B 2 b, 2 st
W-brakteater typ XXXIV:B 2 d, 2 st
W-brakteater typ XXXIV:B
Kam, ben eller horn, 16 cm
Beslag, ben el horn, skena, i
mitten ornerat m utskurna
kors, fragmentariskt

PROV

Prov 1	Från kulturlager under stavkyrkan	Kol
Prov 2	Från N-S löpande stock i Ö	Trä
Prov 5	Från kalkgolv. Profilen i S	Kol
Prov 8	Från stavkyrkan	Tjära

Källor och litteratur

OTRYCKTA KÄLLOR

Hablingbo

Silte kyrkas nyare arkivalier förvaras i kyrkoarkivet i Hablingbo prästgård. För beskrivningen värdefulla uppgifter återfinns i följande serier: St prot 1899- (K II); kr prot 1888- (K III); räk 1891- (L Ia-c); vis prot och inv 1893- (Hablingbo N:1); inv 1953- (N:2); handlingar angående kyrka och kyrkogård (Hablingbo O I, O:3).

Stockholm

ATA: *N J Ekdahl*: Resa på Gotland 1826; – Inv 1830; – *P A Sæve*: Antiquitetsintendentens berättelse (1864), vol IV:160; – *S Ulfsparr*: Reseberättelse 1882 (brevserie); – brev från *H Lundgren* till *E Ekhoff* angående kalkmålningar 1895 9/7; – brev från *O V Wennersten* till RAÅ 1904 13/2; – brev från *N Pettersson* till *E Ekhoff* 1909 12/1; – angående restaurering 1913; – angående värmeledning 1922–1923; – snabbinventering av *R Gabrielsson* 1924; – angående deposition av tre bänkdelar i GF 1927; – angående undersökning av murad grav på kyrkogården 1929; – angående bildsten 1936; – angående öppning i kyrkogårdsmuren 1948; – angående reparation av tornet 1948–1949; – angående kalkmålningar 1951; – angående eventuellt återlämnande av deponerade inventarier 1952; – angående restaureringsförslag av *L Tham* 1950–1953; – angående reparation av dopfont 1958; – angående omläggning av tak och utvändig restaurering 1959; – angående sprickbildningar 1959; – angående målad runinskrift 1954; – besiktningssprotokoll av *G Hammarlund* 1966; – angående grundförstärkning 1966–1967; – angående invändig restaurering 1969–1972; – angående arkeologisk undersökning av stavkyrkorester 1972; – angående orgeln 1972; – konserveringsrapport av *E Olsson* 1972; – angående utvidgning av kyrkogården 1975; – angående konservering av altarskåpet 1984.

G Håkansson's samling: 1:II, Journal nr 2:231.

– FOTOGRAFIER. – RITNINGAR: Ritning till reparation av tornspiran av *O Karth* 1948; – förslag till åskledare av *A Nilsson* 1949 (4 blad); – restaureringsförslag av *L Tham* 1951; – förslag till åtgärder mot sprickbildningar av *O Karth* 1959; – restaureringsförslag av *L Olsson* 1968–1969 (6 blad); – förslag till elektriska installationer av Gotlands Elkonsult AB 1969 (4 blad). – TIDNINGSSURKLIPP: Gottlänningen 1923 31/8; – Gotlands Allehanda 1924 14/4.

KB: *J Peringskiöld*: Monumenta Sveo-Gothorum, vol 8 (F. h. 8); – *J Wallin*: Analecta Gothlandensia I, s 68 (Dep. 32:2); – *C G Hilfeling*: Journal Hållen under en Resa till Gothland, År 1799, på Wälborne Herr Hof-Intendenten Pehr Thams bekostnad och anordning (F. m. 57:6).

RA: Ecklesiastikdepartementet, konseljakt 1901 30/8 (nr 37; 497). – ÖIÄ:S ARKIV: – Exteriörriktning u. å. (1800-talets slut; se L 117); – memorial av *G Pettersson* 1901 25/5 (F 11 aab:26); – ritningar till bänkar, altarskrank och vindfång samt valv i tornet av *G Pettersson* 1901 (3 blad); – till ny orgel av densamme 1903.

Sveriges Kyrkans arkiv: *J Roosval*: Manuskript till beskrivning över Silte kyrka (odaterat)

Uppsala

Dialekt- och folkminnesarkivet (ULMA): *F Bergman*: Samlingar (197:83:13, s. 9ff).

UUB: *M Gustafson*: Samlingar till Gotlands historia. 3. Södra Tredingens Kyrkor och Pastorer till år 1835 (S 170e:3); – *P A Sæve*: Gotländska samlingar (S 40 m-n); – *S:e*: Ritningar, Aqvarelskitzer och handskrifna utkast om Gottländska fornföremål, mapp nr 68 (S 170:2).

Visby

Gotlands Fornsals arkiv (GF): Kvittens ang inköp av medeltida träskulpturer 10/12 1877; handlingar angående restaureringar, orgel m. m. under 1900-talet; fotografier. – TIDNINGSSURKLIPP: Dagens Nyheter 1972 29/1; – Gotlands Allehanda 1952 21/3, 1958 4/12, 1971 13/10, 1971 8/12, 1972 26/6, 1981 5/10; – Gotlands Folkblad 1972 27/1. – Gotlänningen 1952 15/11, 1970 21/5, 1971 3/11; – Svenska Dagbladet 1971 31 12.

ViLA: För beskrivningen värdefulla uppgifter återfinns i följande serier: St prot 1822–1852, kr prot 1825–1831 (Hablingbo K I:2); st prot 1863–1876 (Hablingbo K I:3); st prot 1876–1899 (Hablingbo K II:1); kr prot 1849–1875; räk 1660–1682, inv 1666 (L Ia:1); räk 1740–1762 (L Ia:2); räk 1763–1891 (Hablingbo L Ia:5–6); spec räk 1819–1911 (L Ib:1); vis prot, inv 1737–1764 (Hablingbo N:1); vis prot, inv 1819–1920 (Hablingbo N:2).

Gotländska kyrkoräkenskaper 1614, 1637 (Avskriftsamlingen A 84; original i Reg 108 B, DaRA).

Kristiansson, K, 1889: Gotländska inskriptioner. II (Avskriftsamlingen A 80; original i P III:15 (3 vol)).

ViLA, Domkapitlets arkiv: *H Spiegels* inv 1680–1682

(D II:1); inv bok för Sudertredingen 1594 (D II:3); inv prot för Hablingbo och Silte 1689 (F:III:1).

TRYCKTA KÄLLOR OCH LITTERATUR

- Ahrens, Claus*, 1982: Frühe Holzkirchen im nördlichen Europa. Hamburg.
- Ambrosiani, Sune*, 1912: Gotländska kyrkoinventarier. Sthlm.
- Andersson, Aron*, 1964: Die Glasmalereien des Mittelalters in Schweden (i: Corpus vitrearum medii aevi. Die Glasmalereien des Mittelalters in Skandinavien). Sthlm.
- Brunius, Carl Georg*, 1866: Gotlands konsthistoria. III. Lund.
- Bruzelli, Birger*, 1967: Tenngjutare i Sverige. Sthlm.
- Edholm, Dag*, 1985: Orgelbyggare i Sverige 1600–1900 och deras verk. Sthlm.
- Engeström, Ragnar*, 1972: De medeltida myntfynden från det sista årets utgrävningar i gotländska kyrkor (i: Gotländskt arkiv 1972). Visby.
- Fåhraeus, Fredrik*, 1974: Dopfontarna, deras tillbehör och placering på Gotland under medeltiden. en inventering. Sthlm.
- Granlund, Ulf L J*, 1972: Silte kyrka – muralkonstens gotlandssmycke (i: De hundra kyrkornas ö 1972). Visby.
- Holmbäck, Lars Magnus*, 1959: Visby stifts kyrkklockor III. Södra tredingen (i: Hälsning från De hundra kyrkornas ö 1959). Visby.
- Jannes, Elly*, 1972: Gotlands kyrkomålningar en konst som ständigt förnyar sig (i: VI 1972:35). Sthlm.
- Jansson, Sven B F, & Wessén, Elias*, 1962: Sveriges runinskrifter. XI. Gotlands runinskrifter. I. Sthlm.
- Lagerlöf, Erland*, 1973: Var den medeltida träkyrkan i Eke en stavkyrka? (i: Gotländskt Arkiv 1973). Visby.
- , 1981: Ristat och målat i Boge kyrka (i: Gotländskt arkiv 1981). Visby.
- , & *Svahnström, Gunnar*, 1966: Gotlands kyrkor. Sthlm. (Nya reviderade upplagor 1973, 1984, 1991.)
- Lemke, Otto Wilhelm*, 1868: Visby stifts herdaminne. Örebro.
- , 1892: Supplementblad till Visby stifts herdaminne. Visby.
- Liljegren, Johan Gustaf*, 1833: Run-Urkunder. Sthlm.
- Lindström, Gustaf Johan*, 1892–1895: Anteckningar om Gotlands medeltid. I–II. Sthlm.
- Lundmark, Efraim*, 1925: Kyrklig konst efter reformationen i Gotlands Fornsal. Sthlm.
- Melefors, Evert*, 1983: Byngen, Smissen och Listar. Inbyggarebeteckningar och husbondenamn på Gotland. Uppsala.
- Norman, Carl*, 1976: Synpunkter beträffande grunden till stavkyrkan i Silte (i: Fornvännen 1976). Sthlm.
- , 1977: Stavkyrkan i Silte – genmäle på ett förtydligande (i: Fornvännen 1977).
- Nyborg, Ebbe*, 1985: Passionsreliefferne i Store Rise kirke på Ærø (i: Kirkens bygning og brug. Studier tilegnet Elna Møller). Kbenhavn.
- Nylén, Erik*, 1978: Bildstenar. Med katalog av *Jan Peder Lamm*. Visby.
- Pegelow, Ingalill*, 1988: Sankt Martin i svensk medeltida kult och konst. Sthlm.
- Pernler, Sven-Erik*, 1977: Gotlands medeltida kyrkoliv. Visby.
- , 1987: Die Patrozinien Gotländischer Kirchen (i: Visby-colloquium des hansischen Geschichtsvereins 15–18 Juni 1984). Köln.
- Revisionsbok för Gotland 1653. 1. Sudertredingen. Visby 1974.
- Rohr, Ingvar*, 1985: Gotlands kyrkklockor och ringningsseder. Varberg.
- Roosval, Johnny*, 1911: Die Kirchen Gotlands. Sthlm.
- , 1918: Die Steinmeister Gotlands. Sthlm.
- , 1925a: Medeltida konst i Gotlands fornsal. Sthlm.
- , 1925b: Medeltida skulptur i Gotlands fornsal. Sthlm.
- , 1926: Den gotländske ciceronen. Sthlm. (Ny reviderad upplaga 1950.)
- , 1933: Årtalen i Bilefels taxuslista och hos Strelow (i: Ymer 1933). Sthlm.
- , 1941: Gotlands kyrkor och kastaler i det medeltida försvarets tjänst (i: Julhälsningar till församlingarna i Visby stift 1941). Visby.
- , 1945a: Den kyrkliga konsten under medeltiden (i: Boken om Gotland. 2). Sthlm.
- , 1945b: Ur nyare tidens gotländska kyrkokonst (i: Boken om Gotland. 2). Visby.
- , 1950: Gotländsk vitriarius. Sthlm.
- Siltberg, Tryggve*, 1990: Jordköp på Gotlands landsbygd och de äldsta bevarade breven (i: Gotlandia irredenta. Festschrift für Gunnar Svahnström zu seinem 75. Geburtsdag. Ed *Robert Bohn*). Sigmaringen.
- Stenström, Tore*, 1975: Problem rörande Gotlands medeltida dopfontar. Umeå.
- Strelow, Hans Nielsson*, 1633: Cronica Guthilandorum. Den Guthilandiske Cronica . . . København.
- Stolt, Bengt*, 1964: Kyrklig skrud enligt svensk tradition. Sthlm.
- Strömbäck, Dag*, 1976: Hur kyrkan fick sin plats bestämd (i: Atlas över svensk folkkultur. II. Sagen, tro och högtidssed. 2. Kommentar). Uppsala.
- Svahnström, Gunnar & Karin*, 1989: Måleri på Gotland 1530–1830. Visby.

- Svenskt silversmide 1520–1850. (4). Guld- och silverstämplar. Sthlm 1963.
- Söderberg, Bengt G*, 1942: De gotländska passionsmålningarna och deras stilfränder. Sthlm.
- , 1971: Gotländska kalkmålningar 1200–1400. Visby.
- Thunmark-Nylén, Lena*, 1980: Om de gotländska kyrkornas ålder (i: Gotländskt arkiv 1980). Visby.
- Trotzig, Gustaf*, 1972: En stavkyrka i Silte (i: Gotländskt arkiv 1972). Visby.
- , 1976: Stavkyrkan i Silte – ett förtydligande (i: Fornvännen 1976). Sthlm.
- , 1977: Stavkyrkan i Silte – reflexioner kring ett genmäle (i: Fornvännen 1977). Sthlm.
- Tångeberg, Peter*, 1986: Mitteralterliche holzskulpturen und altarschreine in Schweden. Sthlm.

- af Ugglas, Carl R*, 1915: Gotlands medeltida träskulptur till och med höggotikens genombrott. Sthlm.
- , 1944: Relikskrinet från Barlingbo. Till den gotländska gotikens förhistoria (i: Gotländskt arkiv 1944). Visby.
- Utas, Jan A:son*, 1971: Om gotländska valv. (Examensuppsats vid Chalmers tekniska högskola.) Göteborg. Stencil.
- (Wennersten, Oskar Wilhelm)*, 1898: Gotländska kyrkor i ord och bild utgifna af Gotlänningens redaktion. Serien II. Visby.
- Worm, Ole*, 1643: Monumenta Danica. København.

Förkortningar

ATA	Antikvarisk-topografiska arkivet, Stockholm
DaRA	Rigsarkivet, København
dep	deposition
GA	Gotlands Allehanda
GF	Gotlands Fornsal, Visby
inv	inventarieförteckning
inv nr	inventarienummer
inv 1830	en på grund av en kunglig förordning 17/4 1828 företagen inventering av forntida minnesmärken i kyrkor och på kyrkogårdar. Protokollen, som fördes av prästerna, utskrevs i flera exemplar, varav en serie förvaras i resp kyrkoarkiv och en serie i ATA.
KB	Kungliga Biblioteket, Stockholm
kr prot	kyrkorådsprotokoll
KyA	kyrkoarkiv
LMV	Lantmäteriverket, Gävle
ms	manuskript
RA	Riksarkivet, Stockholm
RAÄ	Riksantikvarieämbetet
räk	räkenskaper
SHM	Statens historiska museum, Stockholm
snabbinv	en preliminär inventering av de svenska kyrkornas föremålsbestånd av konst- och kulturhistoriskt värde, utförd 1917–1932. Samtliga snabbinventeringslistor förvaras i ATA. Ett ex har tillställts varje inventerad kyrka samt resp domkapitel.

st prot	socken- och kyrkostämmoprotokoll
SvK	Sveriges Kyrkor, Konsthistoriskt inventarium
UUB	Uppsala universitetsbibliotek
KVHAA	Kungl Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien, Stockholm
ViLA	Landsarkivet i Visby
vis prot	visitationsprotokoll
ÖiÄ	överintendentensämbetet (efter 1918 Kungl Byggnadsstyrelsen)
Landskapsnamnens förkortningar	

LANDSKAPSNAMNENS FÖRKORTNINGAR

Bl	Blekinge	Nä	Närke
Bo	Bohuslän	Sk	Skåne
Dr	Dalarna	Sm	Småland
Ds	Dalsland	Sö	Södermanland
Go	Gotland	Up	Uppland
Gä	Gästrikland	Vb	Västerbotten
Ha	Halland	Vg	Västergötland
Hr	Härjedalen	Vr	Värmland
Hs	Hälsingland	Vs	Västmanland
Jä	Jämtland	Ån	Ångermanland
La	Lappland	Ög	Östergötland
Me	Medelpad	Öl	Öland
Nb	Norrbottnen		

Summary

The stave church

The present stone church at Silte was preceded by a stave church which – as far as we can judge – was the first church to be built on the site. During restoration work on the present church in 1971–1972 a mark from the stave church's nave gable was discovered on the west side of the wall of the chancel arch. This discovery led to an archaeological investigation in the nave which revealed the stave church's well preserved dry-stone base and a lime-mortar floor. Parts of the base of the chancel were also discovered, but, by and large, no remains whatsoever of timber from the actual church building. In spite of this, however, its dry-stone base and the mark from its nave gable made it possible to establish a picture of the size and appearance of the stave church. It consisted of a nave with a narrower chancel. The dry-stone base had been built with great care and had a gutter for drainage. The lack of timber material made dendro-chronological studies impossible, and the C 14 datings which were made produced uncertain results. The latter can, however, perhaps indicate that the wooden church was one of the youngest on the Island of Gotland, and that Silte parish was therefore formed at a late date. The still existing baptismal font from around the year 1200 relates well with H N Strelow's dating of 1204 for the construction of the church – which is rather late for a stave church. The careful base construction would have made it possible to completely remove the stave church in an intact condition. One hypothesis in this connection is that the farmers in the newly formed parish may have acquired an existing stave church from a neighbouring parish that had already built its own stone church, and then erected the stave church as a provisional solution until such time as Silte parish could build its own stone church. When this had been done the stave church could then be removed, perhaps to be used yet again somewhere else. While there are traditions that wooden churches were moved and re-used in this way during the Middle Ages, there is as yet no evidence to prove that this was actually the case.

The present church

It is probable that work was begun on the present stone church – which consists of a nave with a narrower

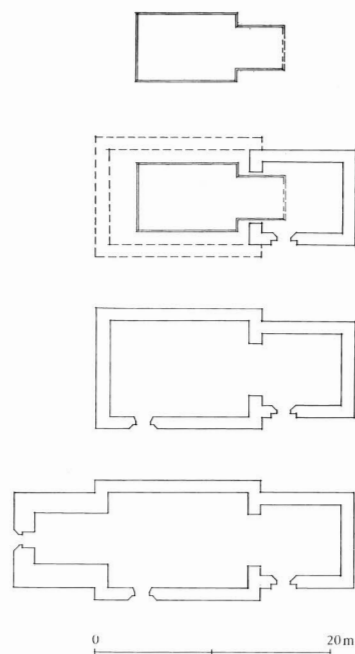

Fig 119. Kyrkans planutveckling. 1:1000. M Bergman och G Redelius 1989.

The development of the plan of the church. Scale 1:1000.

straight-ended chancel and a west tower – shortly before the middle of the 13th century. The chancel was built first, and the stave church's nave was allowed to remain for a time until the nave of the new church had been completed. The church was vaulted with one vault in the chancel and two in the nave. A still surviving aumbry was set in the north wall of the chancel. The aumbry is of oak, with carved decorations of 'fable' animals, lilies, and acanthus plants. Two doorways with sculptured surrounds and trefoil shaped tympanums were set in the south walls – one in the chancel and one in the nave. The church had six still remaining round arched windows, three of which make up a three-window group on the east wall of the nave.

The tower was built around the end of the 13th century. It was probably originally much higher, and possibly also had a defensive function. However, at an unknown point – possibly at the end of the Middle Ages – its upper part was badly damaged and subsequently partly collapsed. After this it would appear that it stood as a ruin for some considerable time before it was rebuilt. Older sculptural details were re-used in the

reconstruction work. The tower has a limestone doorway on its west side.

No major alterations would appear to have been made to the church between the Reformation and the end of the 19th century. At some point, the date of which is unknown, a window was taken up in the south-east part of the nave. In 1637 it was recorded that the church was in a very bad condition. Extensive repairs – mainly to the interior – were carried out in 1728. The roofs of the nave and the chancel were lowered in 1745 and 1758, respectively, to their present height. In 1854 the ground floor of the tower was incorporated in the nave.

Extensive restoration work involving a new brick vault in the tower and new pews was carried out in 1902–1903 on the basis of proposals by architect Gustaf Petterson. External restoration work was carried out in 1960 and major internal restoration work in 1971–1972, at which point the medieval murals were uncovered.

Murals

The church contains murals from primarily two periods during the 13th century and three periods from the 15th century. The consecration cross, the imitation ashlar, and the Tree of Life with animals and ornamental plants are from the 13th century. From the 15th century there are the five framed apostles on the west wall, a passion suite by the so-called “Passionsmästare” artist, of which only two scenes can still be seen, and two framed figure-scenes of the character of central Sweden showing rustic motifs with devils and women, with the date 1495 above. There are a few other fragments of murals but they are now whitewashed over.

There are also two runic inscriptions from the 16th century.

Stained glass

The church has probably had stained glass in all of its windows. Six panes still exist. Three of these are in the

northernmost window of the east gable – depicting the Annunciation of the Virgin Mary, the Birth of Christ, and the Infant Christ in the Temple. The other three panes, fragmentary depictions of the Baptism of Christ, and St Michael and St Martin, are housed in the Gotlands Fornsal museum. The stained glass panes are dated as being from the middle of the 13th century.

Furnishings and fittings

Medieval. The corpus of the reredos depicts the Last Judgment with Christ flanked by the Virgin Mary and St John, who are in turn flanked by St Peter and St Stephen, and St Paul and St Lawrence respectively. On the inside of the doors the well preserved paintings depict Maria immaculata and St Michael weighing souls, and on the outside the Annunciation of the Virgin Mary. The sculptures are older than the actual reredos, probably from around the year 1300, and are assumed to have belonged to a lectory – the existence of which is indicated by the four ends of a pair of beams above the springer of the chancel arch. The reredos and the paintings on the doors are dated as being from the beginning of the 16th century.

Five wooden sculptures from the 14th century are housed in Gotlands Fornsal. They consist of a Madonna, a holy bishop, St Birgitta and St Olof, and what was probably a processional crucifix, the origin of which is not entirely certain.

The sculptured baptismal font from around the year 1200 is attributed to the master-sculptor Sighraf. The stone is in a bad state of decomposition.

There is a Romanesque grave slab with a runic inscription in the chancel.

Post-Reformation. There is a large, carved wooden altar from 1774 housed in Gotlands Fornsal.

The pulpit was installed in 1728. It was probably made by Olof Söderdahl and painted by Johan Hernell.

The pews and the organ date from the restoration work carried out in 1902–1903, and the bell is from 1894.

FÖLJANDE KYRKOR PÅ GOTLAND HAR UTKOMMIT I SERIEN SVERIGES KYRKOR.
KONSTHISTORISKT INVENTARIUM:

- Akeböck, band I:5, volym 35
Ala, band IV:4, volym 84
Alskog, band V:2, volym 118
Alva, band VI:4, volym 137
Anga, band IV:4, volym 84
Ardre, band IV:5, volym 97
Atlingbo, band III, volym 54
- Bara, band IV:1, volym 61
Barlingbo, band I:4, volym 33
Björke, band I:5, volym 35
Boge, band II, volym 42
Bro, band I:3, volym 31
Bunge, band II, volym 42
Burs, band VI:1, volym 115
Buttle, band IV:3, volym 68; tillägg
i band IV:6, volym 101
Bäl, band II, volym 42
- Dalhem, band IV:2, volym 66
- Eke, band VI: 6, volym 156
Ekeby, band I:4, volym 33
Eksta, band VIII:I, volym 178
Elinghem, band II, volym 42
Endre, band I:4, volym 33
Eskelhem, band III, volym 54
Etelhem, band V:1, volym 105
- Fleringe, band II, volym 42
Fole, band I:3, volym 31
Follingbo, band I:5, volym 35
Fröjel, band III, volym 54
Fårö, band II, volym 42
- Gammeln, band IV:5, volym 97
Gann, band II, volym 42
Ganthem, band IV:2, volym 66
Garde, band V:3, volym 145
Gnisvårds kap, band III, volym 54
Gothem, band IV: 1, volym 61; tillägg
i band IV:6, volym 101
Gotska Sandöns kap, band II, volym 42
Guldrupe, band IV:3, volym 68
Gunfiauns kap, band IV:5, volym 97
- Hall, band II, volym 42
Halls kap, band II, volym 42
Halla, band IV:2, volym 66
Hangvar, band II, volym 42
Hejde, band III, volym 54
Hejdeby, band I:4, volym 33
Hejnum, band II, volym 42
- Helgomannens kap, band II, volym 42
Hellvi, band II, volym 42
Hemse, band VI:3, volym 131
Hogrän, band III, volym 54
Hörsne, band IV:I, volym 61
- Klinte, band III, volym 54
Kräklingbo, band IV:4, volym 84
Källunge, band II, volym 42
- Lau, band VI:7, volym 165
Linde, band VII:2, volym 186
Lojsta, band VII:1, volym 172
Lokrume, band I:3, volym 31
Lummelunda, band I:1, volym 3
Lye, band V: volym 105
Lärbro, band II, volym 42
- Martebo, band I:1, volym 3
Mästerby, band III, volym 54
- Norrlanda, band IV:1, volym 61
När, band VI:8, volym 212
- Othem, band II, volym 42
- Roma sockenkyrka, band I:5, volym 35
Rone, band VI:5, volym 150
Rute, band II, volym 42
- Sanda, band III, volym 54
S Olofsholms kap, band II, volym 42
S Åulas kap, band II, volym 42
Silte, band VIII:3, volym 215
Sjonhem, band IV:3, volym 68; tillägg
i band IV:6, volym 101
- Sproge, band VIII:2, volym 191
Stenkumla, band III, volym 54
Stenkyrka, band I:1, volym 3
Stånga, band VI:2, volym 125
- Tingstäde, band I:2, volym 21
Tofta, band III, volym 54
Träkucla, band III, volym 54
- Vall, band III, volym 54
Vallstena, band II, volym 42
Viklau, band IV:3, volym 68
Visby, Domkyrkan, band XI:1, volym 175
Visby, Domkyrkan, inredning, band XI:2,
volym 202
Visby, Helge And's ruin och Hospitalet, volym
184

Visby, S Clemens, volym 169
Visby, S Nicolaus, volym 169
Vänge, band IV:3, volym 68, tillägg
i band IV:6, volym 101
Västergarn, band III, volym 54

Västerhejde, band III, volym 54
Väskinde, band I:3, volym 31
Väte, band III, volym 54
Östergarn, band IV:5, volym 97

UNDER UTARBETNING: Gerum, Hablingbo, S Gertrud och S Göran i Visby.

Sveriges Kyrkor

KONSTHISTORISKT INVENTARIUM

VOLYM 215

GOTLAND

Band VIII, Häfte 3

Hablinge ting

KARTOGRAFISKA INSTITUTET